

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

“Hayat deneyimi söz konusu olduğunda Gracián, emsalsiz bir bilgelik ve ileri görüřlölük örneği sergilemektedir.”

- Friedrich Nietzsche

KAHRAMANLARIN CEP AYNASI

felsefi aforizmalar

Akıllı Yaşama Sanatı'nın yazarı

Baltasar Gracián

Kahramanların Cep Aynası

Maya Kitap: 98, Düşünce: 9
1. Baskı, İstanbul Nisan 2015

ISBN: 978-605-9902-10-6

Tüm yayın hakları Maya Kitap'a aittir

Yayın Yönetmeni: Tahir Malkoç
Redaksiyon: İpek Şahinler
Mizanpaj: Mehmet Büyükturna
Kapak: Mehmet Büyükturna

Maya Kitap * Sertifika: 14079

Merkez Mah. Kocamansur Sok. No: 6/4 Şişli / İstanbul Tel: 0212 296 97 12
e-mail: info@mayayayinlari.com www.mayayayinlari.com

Kayhan Matbaacılık * Sertifika: 12156

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 244
Topkapı/İstanbul Tel: 0212 576 01 36

Kahramanların Cep Aynası

Baltasar Gracián

Çeviren:
Selin Toparlak

İçindekiler

KAHRAMAN 19

Okuyucuya ● Derinliğinizi Saklayın
Niyetinizi Belli Etmeyin ● Bir Kahramanın En Büyük Hünéri
Krallarınki Gibi Bir Kalp ● Sıradışı Zevk
En İyi Olduğunuz Alanda Saygınlık ● İlk Olmanın Muazzamlığı
Kahramanca Bir Uğraş ● En Büyük Hünerinizi Bilin
Şansınızı Ölçün ● Emeklilik Zamanınızı Bilin
Başkalarından İyilik Görün ● Kati Bir Zarafet
Yönetici Doğmak ● Büyük Sempati
Yenilenen Yücelik ● Taklit Edilmeyen Tüm Beceriler
Öykünme ● Eleştirel Paradoks
Kahramanların Takacağı Son Taç

EĞİMLİ KIYILAR 63

Sanatla Üretilenler ● Sanatın Kendisi
Geri Dönüp Tekrar Bakın ● Bilmenin Dört Yolu
Tek Bir Şikâyet ● Özlü Sözler ● Paradokslar ● Nükte
Zalim ve Tuhaf ● Bağlılıktan Kurtulun
Ölmek İçin Yeni Yollar ● Akan Su ● Yapmacıklık
Kendini Bil ● Hayatın Üç Evresinden En İyisi
Doğanın Aldatması ● Su Gibi Berrak
Yargılanan Gerçek ● Çok Şey Aslında Az Şeydir
Gerçeğe Gözünü Açmak ● İçin ve Unutun
Fesatlığın Yüzü ● İlerlemekten Başka Yapacak Bir Şey Yok

Kötülüğün Öncü Kuvveti • Kötülük Pasaportu
Ahlaki Anatomi • Amaçlar ve Araçlar
Çılgınlıkla Konuşun • Gerçek Makyajını Yaparken
Fakirler • Aptallar • Kulak Kapakları
Bilge Bir Ağz... • Ve İyi Kulaklar • Gecikmenin Fizyolojisi
Her Şeye Sahip Olmak • Virgilio Malvezzi
Claudio Achillini • Agostino Mascardi
Pier Giovanni Capriata • Agostino Mascardi • Erdem

SAĞDUYUNUN İYİ YANI 93

Karakter ve Zekâ • Eylemlerde ve Sözlerde Otorite
Cesaret'ten Sağduyu'ya • Bilgi • Kendinizi Diğerleriyle Eşitleyin
Her Mevsim, Her Saat • Bilgelere Bir Söz
Nasıl Seçim Yapacağınızı Bilin • Nadide Olun
Alkış Kırıntıları • Caka Satma Zamanı
Ruh Halinize Teslim Olmayın • Nüktenin İvediliği
Tamı Tamına Bir İnsan Olmak • Nezaketin Soyağacı
Akıllı ve Gözlemci • Hoş Bir Tavır • Şanslı Olma Sanatı
Hayatlarını Bilgece Tertipleyen Sağduyulu İnsanlar

Giriş

Kahramanların Cep Aynası, görünüşün ve çoğunlukla da dalavere-nin yönettiği rekabetçi bir dünyada mükemmelliğe ulaşmak için bir taktik kitabı.

Bu bir *ayna*; çünkü “olduğunuz ya da olmanız gereken insa-nı” yansıtıyor. Bir *cep* aynası; çünkü yazar kısa ve öz yazmak için uğraşmış. “Kahramanların” aynası; çünkü etik ve ahlaki mükem-mellik için göz alıcı bir resim çiziyor. Yazara göre kahraman “dört dörtlük, olgun ve mükemmel biridir; muhakemesi düzgün, zevki olgun, dikkatle dinleyen, bilgece konuşan, eylemlerinde dirayetli, tüm mükemmelliğin merkezidir.” Kitabın yazarı, zeki ve nükteyi seven İspanyol Cizvit rahibi Baltasar Gracián’dır. Sağduyulu dav-ranışlar üzerine insanı düşündüren 300 aforizmadan oluşan, ya-zarın en bilinen kitabı *Akıllı Yaşama Sanatı*, 1641’de yayınlanmış ve günümüzde büyük takdir toplamıştır.

Yazarın bu iki kitabı da akıllı yaşama üzerine özlü sözler-den oluşuyor. Fakat *Akıllı Yaşama Sanatı*’nda *Dünyevi Bilgelik Sanatı*’nda Gracián, kısa ve öz yazma olayını son raddeye taşı-yor. Cümle yapısı bile en temel öğelere indirgenmiş durumda: “İyi özlüyse iki katı iyidir; kötü azsa daha az kötüdür.” Bu 300 sağduyu hususunu çözüp yorumlamak çok fayda sağlasa da her zaman kolay değildir. Okuyucu, metni derinlemesine anlamak ve paradoksları çözmek için bu özlü sözlerle yazar arasında bağ kurmalıdır. Bu sayede çoğu kişi *Kahramanların Cep Aynası*’nın dolambaçlı üslubundan memnun kalacaktır. Yalnızca aforizma değil de diyalog, makale, mektup, fabl ve alegori gibi daha farklı edebi yazın çeşitleri de kullanan Gracián, aptallık ve bilgelğin, cömertlik ve kıskançlığın uç noktalarını bir araya getiriyor. Ha-yatın güçlükleriyle olasılıkları üzerine eşit yoğunlukta kafa yo-ruyor. “Yüzyılların sonunda” yaşadığına ve bu dönemde yüceliğe ulaşmanın her zamankinden zor olduğuna inanan yazar, oku-

yucuya “mükemmele doğru yelken açan bir pusula”, “bir fark yaratma sanatı” sunuyor.

Yazarın dört eserini barındıran *Kahramanların Cep Aynası*, bize daha “açık seçik” bir Gracián sunuyor; yine muazzam, yine mükemmeli arzulayan, ama daha komik, daha oyunbaz, daha az korunan. Bu sayfalar yazarın “her mevsim, her saat” yanımızda olduğunu kanıtlar nitelikte; hayatın zorluklarını tanıyan ama aynı zamanda tadını çıkaran herkesle arkadaşlık etmeye hazır.

Gracián’a göre hayatın zorlukları önemli. Dünya aldatıcı, kirlili ve tehlikeli bir yer olabilir. Zaten hayatın kendisi bir aldatmacayla başlıyor. “Kim böylesine gizemli bir hazineyi bile bile miras olarak kabul etsin ki?” diye soruyor yazarımız. Bize böyle bir miras kaldığı için tedbirle ilerlemeli, şartlara uyum sağlamalı, hiçbir şeyi kanıksamamalıyız. Hayatın zorluklarını kabullenen Gracián, insanları “vücut bulduğumuz çamurun içine saplanmış” olarak görüyor. Ama bize, biraz da iç geçirerek, her şeye rağmen şunu hatırlatıyor: “Devam etmekten başka yapacak hiçbir şey yok”. Yalnızca hayatta kalmak için değil, tamı tamına bir “insan” olmak için; hayatın her mevsiminin tadını çıkarmak için; durup “bu evrenin güzelliğini ve mükemmelliğini” görmek için...

Gracián’da aşırı uçlar buluşuyor. Bilgeliğin başlangıcı, eşdeğer çevirisi bulunmayan İspanyolca kelime *desengaño*’da yatıyor. *Desengaño*, “gözü açılma” tabirinden çok daha fazlasıdır. Aldanıştan (*engaño*) kurtularak gerçeğe (insan doğasına, belirli bir duruma, başkalarının karakterinin gerçeğine) uyanmak anlamına gelir. Ahlaki açıdan şüphecilikle yoğrulmuş net bir görüş sahibi olmak, saf ve duygusal yanılısamayı bir kenara bırakmak demektir. Bu uyanış bir Argos, yani çok gözlü bir dikkat canavarı yaratıyor:

Sizi temin ederim, yaşamak için kendinizi baştan ayağa gözlerle kuşatmalısınız. Zırhınızda yalnızca gözyuvaları değil, kocaman açık gözler olmalı. Bir sürü yanlış, yalanı fark etmek için kulaklarınızda, başkalarının ne verdiğini, daha da önemlisi ne aldığını görmek için ellerinizde, kapasitenizi ölçmek için kollarınızda, ne diyeceğinizi tartmak için dilinizin ucunda, sabretmek için göğsünüzde, ilk izlenimlere karşı

kendinizi savunmak için kalbinizde ve nasıl gördüğünü görmek için gözlerinizde gözleriniz olmalı.

Gracián bu keskin duyulara erişmek için günümüzde pek yaygın olmayan, o zamanın sarsılmaz inancı sanattan ve ustalıktan yararlanıyor. Diğer insanlarla yaşamak aslen bir savaş, bir *milicia contra la malicia* (şerre karşı savunma) olabilir, ama sanat bizi doğru yazarları sorgulayan, doğru insanlarla konuşan ve insanlık tecrübesinin sayfalarını çeviren herkesin erişebileceği, bilge nesiller tarafından sınanmış stratejilerle bu savaştan kurtarır. “Sanat büyüleyici bir kadındır,” der Gracián. Ama Kirke insanları domuzla çevirirken, sanat bizi tamı tamına insan yapar. “Sağduyulu”, “ihtiyatlı” ve “iyi yönlendirilmiş” insanlar, yalnızca sanat, ustalık ve zekâ kıvılcımları sayesinde günlük zorluklardan başarıyla sıyrılabilirler. Arkadaşlar seçmek ve onlardan bir şeyler öğrenmek için zaman yaratmak, kendi karakterine en uygun işi belirlemek, ruh hâli değişikliklerinin üstesinden gelmek, başkalarından neyi saklayıp onlara neyi göstereceğini bilmek, başkalarını gücendirmeden öğretebilmek için gerçeği “tatlandırmak” bu zorluklardan birkaçıdır.

Gracián’ın dünyasında doğrudan başarıya götüren “kural- lar”, “talimatlar” ya da bir “davranış” biçimi yoktur. Kurallar kalıplaşmıştır; hiçbir kullanma kılavuzu insani etkinliklerin geliş- güzelliğiyle başa çıkamaz. Herhangi bir “davranış” biçimi ya da örüntüsü ise bizi, tahmin edilebilir, dolayısıyla başkalarına karşı savunmasız kılar. “Düz bir çizgide uçan bir kuşu vurmak” ya da kartlarını her zaman aynı şekilde oynayan birini yenmek kolaydır. Gracián’ın *Kahramanların Cep Aynası*’nda mercek altına aldığı konu, başarıya götüren etik ve ahlaki niteliklerdir. Bu nitelikler bilge davranışlarda daimi olsalar da, asla kesin değerler değildir. Her bir nitelik *Akıllı Yaşama Sanatı*’ndaki özlü sözler gibi “birey- sel yansımadan başlayan bir çıkış noktası”dır. Nitelikler dikkatlice değerlendirilmeli, kişinin çevresine uyarlanmalı, avantajlarla bir- leştirilmeli, doğru şekilde sunulmalı ve bazen de “öyleymiş gibi gösterilmeli”dir. Korkaklığa ihtiyat, aceleciliğe cesaret, kendinden şüphe etmeye tevazu, tutarsızlığa heves ve doğallık gözüyle bakıla-

bilir. Ve doğa bize iyi nitelikleri çok gördüğünde, ustalık sayesinde yapay nitelikler üretebiliriz. Çoğu insan gösterilen nezaketin “doğal” ya da “yapay” olmasıyla ilgilenmez; yalnızca tadını çıkarır. Bir aptal bile sessizliği kendine paravan olarak kullanıp saklanabilir. Yalnızca bilgiler bir niteliği onun gölgesinden ayırt edebilir, hayatın şifrelerini çözebilir, “gerçeğin beyanındaki dengeyi bulabilir”.

Gracián’ın görünüşe verdiği önem konusundaki inançları yazarlarının en çok dikkat çeken modern özelliklerinden biri. Ona göre aptalların sayısının akıllıları geçmesi hayatın acıklı bir gerçeği. Aptalların sayısı rahatsız edici biçimde “sonsuz” ve aptallıklarının büyük kısmı görünüşün ötesine geçip altında yatana ulaşmaktaki acizliklerinden kaynaklanıyor. Gracián’a göre görünüş hayati önem taşıyor. Görünüş, yalnızca maddenin özüne inmek için soyunup kurtulacağımız bir “kabuk” değil. Kabuk da meyve kadar önemli; *ikişyle de* ilgilenilmeli. İnsanlar, doğru olmasa bile, bir kitabı kapağına, bir rahibi cübbesine bakarak yargırlarlar, ve kapak da kitap da olabildiğince çekici olmalı ve doğru ışıktaki, belki de *loş* ışıktaki sunulmalıdır ki, gizem ya da en azından merak uyandırsın. Bilgi için görünüşe bağımlıyız; hoşunuza gitsin ya da gitmesin, maddeleri ve insanları yalnızca “dışarıdan içeriye doğru” tanıyabiliriz. Öyleyse en iyisi, başarı için giyinip kuşanmak, ve erdem ile kusur dolabındakilerin tamamını öğrenmektir.

Gracián, “Tavus Kuşu” adlı fablında, bilgelerin görünüşe atfettiği önemi ustaca savunur. Tavus kuşunun güzelliğini kıskanan diğer kuşlar, onu kendini beğenmişlik ve gösteriş yaptığı için eleştirirler. Güzel *olmak* yeterli değil mi? Bununla övünmek ne kadar da tiksindirici! Bu kıskançlıktan incinen Tavus Kuşu durumu makul kılmak için Tanrı’nın ışığı yarattığını, ışığın güzel olduğunu görünce de ona gösteriş yapma hakkını bahsettiğini öne sürer. Diğerleri bu nitelikleri göremeyecekse gülü, elması ya da Tavus Kuşu gibi “tüylü bir güneşi” yaratmanın ne manası vardır ki? Buraya kadar her şey iyi. Ama Tavus Kuşu güzel *olmanın* ve öyle *görünmenin* yetmediğini unutuyor; güzel olmayanların kıskançlığını da hesaba katmak gerek. Tavus Kuşu’nun diğerlerini hakir gören bu konuşmalarını dinleyen Dişi Tilki, bir strateji öneriyor: Tavus

Kuşu kuyruğunu açtığı anda kıskançların bakışını başka yöne çekecek... ayaklarının çirkinliğine. Doğuştan yetenekli olanlar ufak bir kusur göstermeli, hafif suçlar işlemeli, “kıskançlığa yem atmalı”, “zehri kalbinden” çekip almalı, der Gracián.

Aynı şey tüm nitelikler için geçerli. Bilge, zarif, yetenekli, hatta dâhi *olmak* yetmez; bu bilgelik ve yeteneği nasıl “yöneteceğini” bilmek, bunu olduğun yaşa uyarlamak, koşullara göre göstermek ya da gizlemek gerekir. Her durumda mükemmel olmak doğru değildir; en kötüsü olmanın en iyi, vasat olmanın en güvenli olduğu zamanlar vardır. Gracián’ın verdiği ders bir şeylerin görüldüğü gibi *olmadığı* değildir. Maddeler ve insanlar *hem* oldukları *hem de* göründükleri gibidir, nasıl göründükleri ise davranışa bağlıdır. Daha kesin konuşursak fark, “görünüş ve gerçek” arasında değil de, “iç” ve “dış” gerçeklik, yani duyularla algılanan ve yalnızca tahmin edilebilen iki gerçeklik arasındadır. İç nitelikler -bilgelik, cesaret, zekâ- “dış” niteliklerle birleşmelidir ki ışıldayarak tezliğe, zarafete, çeşitliliğe, lütfâ, ılımlı davranışlara ve dikkatli bir doğallığa dönüşsün. Fakat bu prensip bile değişikliğe açıktır. “Azınlık gibi düşünün, çoğunluk gibi konuşun”. Hem bu kitapta hem de *Akıllı Yaşama Sanatı*’nda geçen bu özlü söz, bize aptal oynamanın, akıntının götürdüğü yere gitmenin ve kalabalıkta kaybolmanın en iyisi olduğu durumların varlığından bahseder.

Sahte tavırlar ve ikiyüzlülük üzerine bu düşünceleri yazan, “servete ve şöhrete giden kısa yolları” gösteren kişi gerçekten bir rahip mi?

Baltasar Gracián (1601-1658) İspanya’nın kuzeydoğusunda Belmonte bölgesinde Aragon isimli bir köyde dünyaya gelmiştir. Zaragoza, Valencia ve benzeri üniversitelerde okuduktan sonra Cizvit rahibi olmak için kutsal yeminini etmiş (1634) ve hayatının geri kalanını bir teoloji ve felsefe profesörü, vaiz, günah çıkartan papaz, din görevlisi, yönetici ve yazar olarak sürdürmüştür.

Yazarın yaşadığı ve uyum sağlamaya çalıştığı zamanlar gerçeklere gözünün açılması için sağlam bir zemin hazırlıyordu. 1620’lerin sonlarına doğru İspanya, Yeni Dünya’nın büyük bir

kısımının, Avrupa'nın ve Asya'nın bazı bölgelerinin hâkimiydi. Fakat yalnızca yarım asır sonra imparatorluk geri dönüşü olmayan bir şekilde çöküşe geçti; savaş, iç karışıklıklar ve ekonomik sorunlarla daha da zayıfladı. Siyasi anlamda ıstırap dolu bu yıllar, uzun bir kültürel şaşaa dönemine denk geldi: Barok. Calderón de la Barca ve Lope de Vega gibi oyun yazarlarının, Góngora ve Quevedo gibi şairlerin, Velázquez, Murillo ve Zurbarán gibi ressamların döneminde yaşayan Gracián, rahip olduğu için hayatına getirilen kısıtlamalara rağmen, sanatların en iyilerinden keyif alma fırsatını yakaladı. Şans ondan yanaydı ki, kariyerinin erken döneminde Huesca'ya atandı, ve orada yetenekli, varlıklı, soylu ve ondan altı yaş küçük olan Vincencio Juan De Lastanosa'yla arkadaş oldu. Gracián, Lastanosa'nın sarayına olan hayranlığını "gustoda son nokta" sözüyle ifade eder. Gracián, Lastanosa'nın eğitmenlerden devlet adamlarına dek çeşitlilik gösteren arkadaş çevresinde, bitmek tükenmek bilmeyen kütüphanesinde, resim, heykel, silah, savaş aleti ve eski para koleksiyonlarında, edebiyat toplantılarında, dünyanın her yerinden bin bir çeşit bitkilerle bezenmiş bahçelerinde evrensel öğretinin mikrokozmosunu, hem entellektüel hem de materyal insan becerisinin merkezini buldu. Lastanosa, Gracián'ın neredeyse tüm kitaplarının basımını üstlendi, onun yazılarını savundu ve tabii Cizvitlerle mücadelesinde onun yanında oldu, ona destek verdi.

Gracián'ın hayatındaki bu zorluklar erken başladı ve ölümüne kadar devam etti. Bu zorlukların nedeni kitaplarındaki öğretiler değildi; çalışmalarının dogmatik bir yapısı yoktu. Asıl sorun öğretilerin dünyevi yapısı ve Gracián'ın kitapları yayımlamadan önce onları üst düzey Cizvitlere onaylatmamak konusunda direnmesiydi. Cizvitlerin öfkesinden ve resmî bir "yayımlama izni" almanın gecikmesinden çekinen ve muhtemelen eserlerini ondan daha az yetenekli insanların yargılamasına izin veremeyecek kadar mağrur olan Gracián, birkaç eseri dışındaki tüm eserlerini takma isimle yayınladı. Üstlerinden birinin "ciddiyetten ve meslekten uzak" olarak tanımladığı kitaplarını dünyaya sundu. Cizvit Tarihî lideri 1638'de, yani Gracián'ın ilk kitabı *Kahraman*'ın yayım-

lanmasından bir yıl sonra, onu başka bir yere atamak gerektiği hakkında Roma'dan Aragon yetkililerine bir yazı yazmaya çoktan başlamıştı.

Çünkü üstlerine karşı geliyor, üniversitenin huzurunu tehdit eden nahoş olaylara neden oluyor, üstüne vazife olmayan bir işi üstlenerek tarikatı terk eden birinin oğlu olduğunu iddia eden bir çocuk için para dileniyordu ve son olarak [Lorenzo Gracián sahte adı] altında [*Kahraman*] isimli bir kitap yayımlıyordu.

El Discreto'nun (Sağduyulu) yayımlanması da aynı sert tepkiyle karşılandı. 1658'de Gracián'ın ölümünden birkaç ay önce, General Goswin Nickel son ve gecikmeli bir uyarı gönderdi. Gracián yirmi yıllık edebi zaferini, rahip olarak ettiği itaat yeminine tercih etti. Devam eden bu itaatsizlik karşısında Nickel, Gracián'ın üstlerinden birine şunu yazdı:

Onu izlemek, zaman zaman ellerini, odasını ve kağıtlarını incelemek ve kilit altında bir şey tutmasına izin vermemek iyi olacaktır. Eğer siz, Saygıdeğer Rahip, tarikata ya da yönetimimize karşı Rahip Gracián'ın yazdığı bir kağıt ya da yazı bulursanız, Gracián'ı bir yere kilitlemeli ve burnu sürtene, hatasını anlayana kadar orada tutmalısınız... Cezası sürerken kâğıt, kalem ya da mürekkep almasına izin vermemelisiniz.

Gracián'ın Lastanosa ve diğer itibarlı aristokratlarla olan arkadaşlığı, bu güçlüklerden bazılarının üstesinden gelmesine yardım etmiş olabilir. Muhtemelen Lastanosa sayesinde Cizvitler, Gracián'ın Aragon valisi Napolili Francesco Maria Carafa'nın günah çıkardığı kişisel rahibi olmasına ve mahkemede ona eşlik etmesine izin verdiler. Gracián bu deneyimden pek hazzetmedi. Lastanosa'ya yazdığı bir mektupta Gracián, başkentle ve orada vakit geçirdiği asillerin hizmetkârlarıyla alâkalı görüşlerini ortaya koyuyor:

Bu insanlara ihtiyacım yok. Onların bana ihtiyacı var mı, bilmiyorum. Senin koleksiyonlarına dönmek için can atıyo-

rum. Burada her şey hile, yalan, kibir, gösteriş dolu, çünkü kimse kendinden başka bir şey düşünmüyor. Bense pek alçakgönüllü *değilimdir* ve insanlara yaltaklık etmem. Bu yüzden onları rahat bırakıyorum.

Gracián'ın Madrid'de başarı getirecek bir tarzı ve cevheri pek tabii vardı. Bazen çok büyük topluluklara vaaz verdiği oluyordu. Bir görgü tanığı bir keresinde onu dinlemek için caddelerde dört bin insanın toplandığını söylüyor. Nefret ve alay ettiği Valensiya gibi bir şehirde bile eşit sayıda hevesli dinleyici bulmuş olmalı. Fakat oradaki kariyeri, vaaz kürsüsünde yeraltındakilerle mektuplaştığını ve cehennemden posta müdüründen gelen bir mektubu halka okuyacağını söylediğinde yerle bir oldu.

Gracián komik, nükteli, inatçı, arkadaşlarına sadık, her türlü kabalığı küçümseyen, doğal güzellik âşığı biri, Cizvit kayıtlarında görünenden çok daha hoş bir arkadaşı. Üstleri seneler içinde onu *colericus* (huysuz), *biliosus* (asabi) ve *melancolicus* (melankolik) şeklinde tanımlardı. Cehennemle mektuplaşma olayı gibi sorun çıkardığı yıllarda, ihtiyat alanında notları düşük olduğu halde, (*prudencia mediocris, prudencia non multa*) “öğretmenlik yapmaya, yönetime ve diğer dini görevlere elverişliydi”. Gracián, 45 yaşında çok yönlülüğünü gösterdi ve Lerida'da Fransız istilacılara karşı toplanan kraliyet ordusunun rahipliğini yaparak “neşeli” mizacını ortaya koydu. Bir arkadaşına yazdığı mektupta, İspanyol birliklerine ateş altında ön saflarda eşlik ettiğini, yaralılarla ilgilendiğini, İspanyollara ve düşmanlara kutsal yağ sürerek onları yüreklendirdiğini belirtmiş. Bu ânın, onun en kahramanca ve yürekleri parçalayan ânı olduğunu söylüyor: “Beni selamladılar,” diye yazıyor gururla, “Zaferin Rahibi olarak selamladılar”.

Gracián'ın ilk kitabı *Kahraman* 1637'de, yazar 36 yaşındayken yayımlandı. Kitabın ilk baskısı muhtemelen kraliyetten ödül alma umuduyla IV. Felipe'ye (Velázquez'in ölümsüzleştirdiği so-luk, donuk Habsburg hanedanı) ithaf edildi. Kitabı (*El Discreto* gibi) sevimli, cep boyutunda bir baskıyla yayımlayan Lastanosa, Felipe'nin kitabı okuduktan sonra, “Kitap küçük bir mücevher gibi ve içinde harika şeylerin olduğundan emin olabilirsiniz” de-

diğini belirtiyor. Kral bu kitabı “seçtiği kitaplar içinde başlıca bir vere” koysa da, (Gracián yıllar sonra saraydaki bir gezisi esnasında kitabı gizlice orada görmüş) kraliyetin şükranını gösteren daha somut başka bir işaret olmadığından Felipe’ye ithaf edildiği ibaresi ikinci baskıdan silindi. *Akıllı Yaşama Sanatı*’nın aforizmalarından biri de “emeğinizin karşılığı sadece teşekkür olmasın”dır.

Her halükârda *Kahraman*, Gracián’a yazar olarak ününü ve ilk sorunlarını beraberinde getirdi. 1646 yılında kitabın dört adet İspanyolca baskısı yapılmış, Fransızca ve Portekizceye çevrilmişti. Daha da onur verici olan Fransız bir Cizvit’in kitabı intihal ederek *Le Héros François* ismiyle yayımlamasıydı. Değiştirilen Kahraman, art niyetli bir Katalan keşiş tarafından tekrar İspanyolcaya çevrildi. Olacakların habercisiydi bu. Sonraki üç yüzyıl boyunca Gracián’ın eserleri taklit edilecek ve Macarcadan Latinceye, Japoncadan Finceye dünyanın önemli dillerine çevrilecekti. Fransa’da La Rochefoucauld, Gracián’ı taklit etti; Almanya’da ise eserleri 17. ve 18. yüzyılda en az on kez çevrildi. Gracián’ın en büyük hayranlarından ikisi ise Alman filozoflar Nietzsche ve Schopenhauer’di.

Gracián, Niccolo Machiavelli’nin *Prens* kitabının “devlet değil de ahır” yönetmek için daha uygun olduğunu söyleyerek buna cevap niteliğinde yazdığı *Kahraman*’da, herhangi bir meslekte “kahramanlık” mertebesine erişmek için gerekli nitelikleri yirmi beş kısa bölümde anlatıyor. Siyasi ve askerî güç edinmek ve bunu korumak üzerine yoğunlaşan *Prens*’in aksine *Kahraman*, Gracián’ın dediğine göre okuyucuya kendini “yönetme siyaseti” sunuyor. Devlet idaresini ise başka bir yerde, Kastilya Kralı III. Ferdinand’a içtenlikle biat ettiği *El Político* (Devlet Adamı, 1640) adındaki küçük bir kitapta ele alıyor. *El Discreto* (1646), *Kahraman*’la aynı çizgide ilerleyerek yeni nitelikler ekliyor, daha zengin deneyimleri bir araya getiriyor ve bunu okuyuculara hem daha çeşitli hem de daha özlü bir üslupla iletiyor. *El Discreto* ve *Akıllı Yaşama Sanatı*’ndaki alegoriler, tahkirler ve diyaloglar Gracián’ı ve okurlarını, insan varoluşu üzerine kapsamlı bir alegorik roman olan yazarın ölümsüz eseri *El Criticón*’a (Eleştirmen, 1651, 1653, 1657) hazır-

lıyor. Schopenhauer bu kitaptan “dünyanın en iyi kitaplarından biri” olarak bahsediyor. Kitapta, bilge Crítilo ve çaylak Andrenio adındaki iki arkadaşın hayatlarının bir döneminden, çocukluğun baharından yaşlılığın karakışına ihtiyatlı bir şekilde geçişlerini anlatıyor. İki arkadaşın İkiyüzlülüğün Büyük Çölü’nden geçip *Hiçlik Mağaraları*’na, “*Ama*”lar *Köprüsü*’ne uzanan bu dolambaçlı yoluyla Gracián, tüm İspanyol toplumuna ve Avrupa’nın çoğuna hicivli üslubuyla ulaşıyor. Şans unsuru, diğer eserlerinde olduğu gibi burada da yetenek ve hesaplarla öylesine iç içe geçmiş ki hayat, kocaman bir macera oyunu gibi. Her akıllıca adımın peşinden gizli bir tehlike çıkıyor; her düşüş kahramanlık yoluna çıkıyor. Her zekice stratejinin bir de karşı stratejisi var. Yalnızca değişim sabit kalır: “Mutluluk ayağını yerden keserken hüznün sürüne sürüne ayak izlerini takip eder”. Erdem tek başına bizi oyunun merkezine, Ölümsüzlük Adası’na götürür.

Gracián’ın tüm eserlerindeki itici güç, ahlaki duyarlılığın hizmetine sunulan nükte. En muhteşem kitaplarından biri, *Agudeza y arte de ingenio* (Aklın Nüktesi ve Sanatı, 1642,1648), insan aklının mekanizmaları ve kaynaklarının hem sözlü hem fiili analizi. Nükte sayesinde Gracián klasik yazarlardan seçip topladığı gerçekleri “tazeleyebiliyor” ve “nükteli sözlerin öğrenme üzerine söylenmiş olan sözlerden çok daha fazla alıntılıandığı” bir dünyada zafer kazanıyor. Ama nükte estetik bir değerden ya da bir üslup unsurundan çok daha fazlası. Nükte sayesinde sahtekârların hilelerini açığa çıkarabiliyor, “köpekbalıklarıyla dolu sularda yüzebiliyor”, aynaya şüpheyle bakabiliyor ve kendimizi “en iyi şekilde” tanıyabiliyoruz. Zor bir metin gibi yaşamın da üstünde çalışabilir, şifrelerini çözebiliriz. Okuma sanatı, yani yazarın amacını derinden hissetme sanatı, aynı zamanda yaşama sanatıdır. Gracián’a göre sıkıcı her şey acımasıdır, ama aptallık doğrudan şeytanidir: “Kötü niyetli olmayan bir ahmak yoktur.”

Bu görüş Gracián’ı kötümser mi yapar? Gracián’ın tüm eserlerini dikkatle okuyan ve onun en sevdiği yazar olduğunu söyleyen Schopenhauer’in yargılarına göre evet, yapar. Schopenhauer defterine, Gracián’ın aptalların kötü niyetli olması üzerine yazdığı

özlü sözü geçiriyor ve sonrasında “Her şey elde edildikten sonra farklı görünür,” diyerek ekliyor:

Şimdiki zaman asla tatmin etmez, gelecek belirsizdir, geçmişin ise telafisi olmaz. Bu yüzden hayattaki daimi *desengaño* diğer her şey gibi bizi şu hükmü vermeye zorlamak için tasarlanmıştır: Hiçbir şey, ama hiçbir şey eylemlerimize, çabalarımıza ve yaşadığımıza değmez. Her güzel şey boş ve beyhudedir. Dünya eninde sonunda iflas eder. Hayat masrafını bile çıkaramayan bir ticarettir.

İspanyol filozof Miguel de Unamuno ise aksini düşünüyor:

Kötümser mi? Kabaca, ödlelerin ve trajediden anlamayanların, anti-trajiklerin bu terime atfettiği anlamla evet, Gracián kötümser görünüyor. Ama “Ah, kavga etmek zorunda kalmadan nereye gidebilir ki insan?” diye yazabilen bir adam kötümser değildir. Hayır, hayır, değildir. Çünkü daha da kötüsü, *lo pésimo*, iyimserlerin barışı, barışseverlerin barışıdır. Savaşı bilenlerin barışı çok, çok farklı olur.

Varoluş savaşında çok az yazar Gracián’dan daha kuvvetli ve yoğun yazabilmiştir. Yine de tüm bu mağrur *desengaño* içinde sayfaları karıştıranlar, insanoğlunun zengin kaynaklarına karşı yoğun bir hayranlık, derin bir yaşam sevgisi, ahlaki ve sanatsal mükemmeliyet arzusu görebilir. Gracián okuyucularına “değişken talih karşısında neşe, sert kanunlar karşısında sağlık, kusurlu doğa karşısında iyi sanat ve hepsi için de bir tam doz anlayış” diyor (sayfa 59). Hem umutlu hem de insanın gözünü açan şu satırlar Gracián’ın mezar yazısı olabilir (sayfa 65):

Ah hayat, hiç başlamamalıydın.

Ama madem başladın, hiç bitmemelisin!

Christopher Maurer
Vanderbilt University Nashville

KAHRAMAN

Okuyucuya

Yaz olmanızı ne kadar da istiyorum! Ufacık bir kitapla bir dev yaratmak istiyorum. Sözü'n kısası ölümsüz eylemleri yazmak istiyorum. Sizi olası en harika insan, bir mükemmeliyet mucizesi, eylemlerinizle bir kral yapmak istiyorum, doğuştan bir kral olmasanız bile.

Seneca ihtiyatlı bir insan yarattı, Ezop ise kurnaz. Homeros bir savaşçı yarattı, Aristo ise filozof. Tacitus devlet adamı, Castiglione ise saray mensubu yarattı.

Bu muhteşem üstatlardan seçtiğim kısımları da kullanarak bir kahraman, evrensel bir dâhi tasarlamayı amaçladım. Bu yüzden diğerlerinin camından ve benim hassas doğamdan oluşan bu cepaynasını yaptım. Bu ayna size bazen keyif verecek; bazen de akıl verecek ve yol gösterecek. Bu aynada olduğunuz ya da olmanız gereken insanı tanıyacaksınız.

Bu kitap ne devlet işleri ne de iktisat üzerine yazıldı. Bu kitap bir kendini yönetme politikası, mükemmeliyete doğru yelken açan bir pusula, ve akliselimin yalnızca birkaç kuralını kullanarak fark yaratma sanatı üzerine.

Ben öz yazıyorum ki siz çok şey anlayın. Kelimelerim kısa çünkü konu uzun. Sizi alıkoymayayım; böyle devam edin.

Derinliğinizi Saklayın

Öğüt verme sanatımızdaki ilk beceriniz bu olsun; bir durumu ölçüp tartmak için bu beceriyi kullanın. Bu stratejiyi kullanırsanız insanlar sizi anlar ama kavrayamaz, beklentileri karşılırsınız ama tamamen tatmin etmezsiniz. Daha fazlasını vaat edersiniz. En iyi eylemler daha da iyilerini arzular.

Saygı görmek istiyorsanız kimsenin derinliğinizi anlamasına izin vermeyin. Nehirler ancak geçitleri bulunana kadar nefes keser. İnsanlar da ancak yeteneklerinin sınırları keşfedilene kadar saygı görür. İhtiyatla saklanan derinlikler itibarınızı korur.

Keşif hâkimiyet sağlamak demektir; zaferin bir kişiden diğerine geçmesine neden olur. Kavrayan, hâkim olan ve kendini saklayan kişi asla başını eğmez.

Bazı oyunlarda gücünü ilk elde ortaya koymamak daha iyidir. Her bir denemede biraz daha ileri gidilir. Yavaş yavaş yükselerek rakip şaşırtılır.

Büyük kişilerin ortaya sonsuz görünecek bahisler koymasından olur. Bu kural bize o kadar büyük olmasak bile en azından öyle görünmeyi öğretir.

Yunan Bilgesinin' bu sert paradoksunu alkışlayalım: "Yarım bütünden büyüktür." Gördüğümüz bir yarım ve saklanan bir yarım, tamamını gördüğümüz bir bütünden daha büyüktür.

Tüm stratejilerde olduğu gibi bunda da üstün bir beceri gösterenlerden biri, Yeni Dünya'nın ilk ve Aragon'un son kralı, kahraman hükümdarların en muhteşemi II. Fernando'dur." II. Fernando dönemin krallarını ele geçirdiği yeni krallıklardan çok, her gün biraz daha parlayan entelektüel yetenekleriyle merakta bırakmıştır.

* Midillili Pittacus (M.Ö. 650-570) Yedi Yunan Bilgesinden biridir.

** Aragonlu Fernando ve Kastilyalı İsabella'nın hükümdarlığındaki İspanya, Yeni Dünya'yı fethetmiştir.

Peki bu parlak ihtiyat merkezi en çok kimi etkilemiştir? Zevcesini ve ondan sonra da saraydaki kahinleri. Kahinler onun zihninden geçenleri güç anlar, düşüncelerini okumak uğruna uykusuz kalır, değerini anlamak için can atarlardı.

Kral nasıl da akıllıca onlara teslim olup kontrolü ele geçirdi. Nasıl da tedbiri elden bırakmadan onların tahmin etmelerine izin verdi.

Ey şöhret ve yücelik adayları, mükemmellik için bu ilk stratejiyi benimseyin. Siz, hiçbiriniz derinliğinizi hissettirmeyin. Bu strateji sayesinde ortalama olan daha çok, daha çok olan sonsuz, sonsuz olan ise daha da çok görünecek.

Niyetinizi Belli Etmeyin

Sanatımız, size yalnızca yeteneklerinizin sınırlarını gizlemeyi öğretseydi eksik kalırdı. Aynı zamanda duygularınızın şiddetini saklamayı da öğretmesi gerekiyor...

Saklı tutulan kaynaklar başarı getiriyorsa niyetinizi belli etmemek, amaçlarınızı mühürlenmiş gibi gizlemek size kati bir egemenlik sağlayacaktır. Başkalarına irade gücünüzdeki açıkları gösterirseniz, itibarınız alenen ve hunharca bir ölümü tadacaktır.

İlk önce bu açıkları kapatmaya, sonra da saklamaya çalışmalısınız. İlk çabanız daha çok cesaret, ikincisiyse daha çok kurnazlık gerektirir.

İradenizdeki açıklara teslim olursanız, bir insan değil mahluk olursunuz; bunları dizginlerseniz en azından görünüşte itibarınızı ayakta tutarsınız.

Başkalarının iradesine nüfuz etmek üstün bir yeteneğin göstergesidir. İnsanın kendi iradesini nasıl saklayacağını bilmesi de onu üstün kılar.

Birinin duygularını keşfetmek o kişinin yetenek kalesinde bir gedik açmaya benzer. Siyasi komplocular bu açıklıktan içeri sızarak çoğunlukla zafer kazanırlar. Birinin arzularını keşfettiğinizde o kişinin iradesine giriş ve çıkış yollarını öğrenmiş olursunuz. Sonra günün her saati istediğiniz gibi girer çıkarsınız buraya.

Eski çağlarda Paganlar, Büyük İskender'in yaptığı kahramanlıklarının yarısını, hatta çok daha azını yapanları tanrı ilan ediyordu. İskender'e şan şöhrat verdiler ama tanrı ilan etmediler. Dünyada o kadar toprak fetheden İskender cennetten bir parça fethedemedi. Bu kadar bolluğun içinde neden bu kadar az şey elde edebildi?

İskender şanlı zaferlerini öfkesiyle, kabalığıyla gölgede bıraktı; sıklıkla duygularına yenik düşerek zaferleriyle çelişti. Bir

prens mirasını, yani itibarını kaybettikten sonra dünyayı fet-hetse ne çıkar?

Mükemmellik, rotasını Scylla'nın* öfkesiyle Charybdis'in** arzu girdabı arasında çizer. Bu yüzden mükemmel insanlar arzularına hükmetmeye uğraşırlar ya da en azından bu arzuların üstünü öyle bir ustalıkla örterler ki hiçbir karşıt strateji onların itibarının şifrelerini çözemez.

Bu strateji, yani niyetini belli etmemek, insanlara anla-mayı ve anlaşılmanmayı öğretir. Kişinin açıklarını saklayarak dikkatsizlik yapılması için pusuda bekleyenleri yanıltır. Zayıf noktaları bulmak için başkalarının karanlığına ihtiyaç duyan vaşakları şaşırtır.

Mısır kraliçelerinin kiskanılacak hiçbir yanı olmadığını gören Katolik Amazon Kastilyalı İsabella bu işin inceliğini çok iyi biliyordu. Doğum yapacağı zaman sarayın en karanlık odasına gitti. Yaradılıştan ona bahşedilen yüceliğiyle sancılı iç çekişlerini gizledi, asilce sineye çekti. Yüzüne gölgeden bir du-vak örterek tüm acı ifadelerini gizledi. İtibarının mevzubahis olduğu konularda kim bilir ne kadar daha endişe etmişti!

Kardinal Madruzzo*** bir zamanlar, "Aptal, aptalca işlere gi-rişip bitiremeyen değil, bu işleri bastıramayandır," demiş.

Sessizliğini koruyabilen herkes bu stratejiyi benimseyebi-lir. Doğal bir eğilimle başlayan bu strateji sanatımızla gelişir ve en azından görünüşte tanrısal bir niteliğe dönüşür.

* Yunan mitolojisinde, Sicilya ve İtalya arasındaki Messina Boğazı'nın durgun tarafında yaşayan korkunç bir canavar.

** Yunan mitolojisinde bir deniz canavarıdır. Zeus bir gün Charybdis'i büyük bir girdaba dönüştürmüştür.

*** Cristoforo Madruzzo (1512-1578) İspanyol Kralı II. Felipe döneminde Milano yöneticisiydi.

Bir Kahramanın En Büyük Hünery

Harika bir bütün için harika parçalar gerekir. Bir kahramanı yaratırken de harika niteliklere ihtiyaç vardır.

Tutkulu insanlar önceliğı her zaman anlayışa, tüm harikaların başlangıç noktasına verir. Bu insanlar anlayışın artışı olmadan herhangi harika birini idrak edemedikleri gibi, harika olmayan ama anlayış mükemmel kimseleri de tanıyamazlar.

Dünyanın görebildiğimiz kısmının en iyi unsuru insan, insanlığın içindeki en iyi unsur ise anlayış. Dolayısıyla onunla kazanılan zaferler en tepelerde yer alıyor.

Bu mühim hüner iki diğer unsurla uyum içindedir: Muhakemenin derinliği ve zekânın yüceliğı. Bu unsurlar bir araya geldiğinde bir deha doğar...

Muhakeme ihtiyatın tahtıdır, zekâyısa nüktenin gök kubbesi. Hangisinin hangi oranda tercih edileceğı en iyi kişisel zevkin yargıç olduğı bir mahkemede tartışılabilir. Ben, “Oğlum, Tanrı iyi olanı anlamayı sağlasın,” diye dua eden kadına katılıyorum.

Cesaret, zindelik, hazırcıvaplık ve nükte, güneşe ya da yamışçe benzer; kutsal bir parlıttır. Her kahramanda zekâ fazlılığı vardır.

İskender’in sözleri yaptığı işlerin şaşaasını anlatıyordu. Sezar ise hem düşünürken hem hareket ederken hızlıydı...

Nüktenin ani çıkışları ne kadar yararlıysa iradeninkiler bir o kadar fecidir. Nükte sizi harikalık mertebesine taşıyacak kanattır. Çoğı insan bunları kullanarak toz dumanın içinden ırmanıp muhteşem gün ışığına erişmiştir.

Bir Osmanlı padişahı bir keresinde balkonundan bir şehir meydanına (haşmetlinin hapishanesi, adabın prangası) değil de kalabalık bir bahçeye seslenme lütfunda bulunmuş. Bir kâğıdı okumaya başlamış. Rüzgâr, ya eğlenmek için ya da kendi büyüklüğünü padişaha hatırlatmak için kâğıdı uçurup bir ağaca

bırakmış. Padişahın yaverleri rüzgârı da kendilerini de aşarak dalkavukluk kanatlarını takıp bir merdivene tırmanmışlar. Yaverlerden biri, icatların sakisi, havada kestirme yoldan gitmiş. Diğerleri hâlâ aşağı inerken o, zıplamış, uçmuş, yükselmiş, alçalmış. Hiç umulmadık yüksekliklere çıkmış, bundan etkilenen ve gururu okşanan padişah da bu dalkavuğa divanda önemli bir yer vermiş. Ruhun hazırcevaplığıyla insan, kendine ait bir krallığı olmasa da başka birininkinin hükmünü sürebilir. Açıkgözlülük de hünerleriniz içindeki jokerdir. Herhangi bir hünerle birleştğinde şöhretin çanları çalar. Temellerinizi derinlere sağlam attığınızda sizi en tepelere taşır.

Bir kralın en sıradan sözlerinde bile nükte baş tacıdır. Hükümdarların en büyük hazineleri çoğunlukla yok olur gider ama sözleri şanın mücevher kutularında saklı tutulur.

Söz bazen kılıçtan keskindir. Birçok şampiyona koca bir koğuşunki kadar zırh verileceğine, tek bir nükteli söz verilse daha iyidir.

Bilgelerin kralı ve kralların en bilgesi, onu en çok sınavan olayı, iki fahişenin çocuklarıyla ilgili davayı* atlattıktan sonra ününü çok uzaklara duyurdu. Adalet de kıvrak zekâyla yerine getirilir.

Nükte, barbarların davalarında bile güneş gibi parlıyor, ve Süleyman'ın zekâsının hızı Osmanlılarıinkiyle yarışıyor. Bir zamanlar bir Yahudi, borcunun faizi olarak 30 gram Hristiyan eti teklif etmiş. Bu iddiasını Osmanlıların önünde ne şiddetle sunduysa, Tanrıya da bir o kadar şiddetle inanmazmış. Yüce yargıç bir terazi getirilmesini emretmiş. Süleyman bir gram az ya da fazla keserse adamı ölümle cezalandıracağını söylemiş. Tereyağından kıl çekercesine tartışmanın önünü kesmiş, dünyaya hazırcevaplık ve kıvrak zekânın bir mucizesini göstermiş.

* İncil 3:16-28, Süleyman, meşhur çözümü olan bebeği ikiye kesmeyi önerir.

Hazırcevaplık en büyük şüphelerin alametidir, muammanın gizemidir, labirentlerde bir dizi altın gibidir, ve kendini en iyi şekilde göstermek için bir aslan gibi zor duruma düşmeyi bekler.

Fakat nasıl bazı insanlar servetlerini aptalca harcıyorsa, bazıları da nükteleri böyle harcar. Büyük avlardan çekinirler, babasız şahinler gibi. Ama önemsiz kurbanları görünce kartal kesilirler. Sert sözler söyler, insanları yererler. Zalim zekâların kanla yoğrulduğunu düşünürsek, bu insanların hammadde zehirdir. Bunların içinde doğa kanunları bozulmuştur. Yumuşak nükteler bunları devirir, yerin dibine sokar, ortak öfkenin derinliklerine teslim eder.

Şimdiye kadar doğanın lütufları vardı, bundan sonra sanatımızın mükemmelliği olacak. Doğa kıvrak zekâyı doğurur, sanat ise onu büyütür. Bazen başkalarının tuzuyla olur bu, bazen de çalışma ve gözlem gerekir.

Nükteli sözler, başkalarının eylemleri, yetenekli olan herkesin kalbine keskin zekâ tohumları eker. Anlayış, bu tohumları filizlendirir, çoğaltarak hazırcevap bolluğu yaratır ve nükte hasat edilir.

İyi muhakeme için ise savunma gerekmez. O, gün gibi ortadadır.

Krallarınki Gibi Bir Kalp

Filozoflar katalanını, hatipler dillerini çok iyi kullanır. Atletlerin son çizgiye ulaşırken göğüsleri, askerlerin kolları, ulakların ayakları, hamalların kolları çok güçlüdür. Kralların en güçlü yanı ise kalpleridir, der, kutsal yazınları bazı takım elbiseli adamlar tarafından akla karşı kullanılan Platon.

Kalp geride kalacaksa anlayışın hemen öne atılmasının ne anlamı var ki? Beğenilen süslü şeyler insanı tatlı tatlı kandırır ve bazen kalp bu süslü kavramlara ışık tutmakta zorlanır.

İncelikli akıl yürütme genellikle neticesiz kalır, çok hassas uygulandığında da zayıf düşer.

Büyük bir amaç arkasında büyük etkiler, kocaman kalpler de arkasında olağanüstü işler bırakır. Dev kalpli birinin evlatları da devasadır. Bu kalp kendi boyutunda işlerle uğraşır, birinci derecede önemli konuları ele alır.

İskender'in adı gibi kalbi de büyüktü. Kalbinin yalnızca bir köşesi tüm dünyayı içine alırdı da içine altı dünya daha sığardı.

Kralların en büyüğü ise ya her şey ya hiçbir şey diye düşünen Sezar'dı.

Kalp bahtın midesi gibidir; tüm aşırılıkları aynı rahatlık ve cesaretle sindirip alır. Büyük bir midede büyük lokmalara yer vardır. Yapmacıklar bu mideyi bozmaz, nankörlükler bu mideyi ekşitmez. Cüceyi doyurup şişiren yemek bir devi aç bırakır.

Bir yiğitlik mucizesi Döfen VII. Charles, Fransız kralı olan babasıyla İngiliz kralının, Paris Parlamentosu'ndan zorla bir karar geçirdiğini öğrenir. Karara göre Charles'ın tahta geçmesine izin verilmeyecektir. Gözü pek Charles, karara itiraz edip bir üst mevkiye taşıyacağını açıklar. "Hangi üst mevki?" diye sorarlar. "O üst mevki kalbimin yüceliği ve kılıcımın sivri ucudur," der. Dediğini de yapar.

Neredeyse ölümsüz olan elmas, insanı günden güne tüketen şirpençelerle uğraşan birinde, risk ve tehlike dolu yüce bir kalpteki kadar gururla parlamaz.

Zamanımızın Akhilleus'u sayılan Savoy Dükü Charles Emmanuel, yalnızca dört askeriyle dört yüz kişilik düşman askerinin üstesinden gelmiş ve "büyük tehlike anlarında yanınızdaki hiç kimse büyük bir kalbin yerini tutamaz," diyerek tüm dünyanın hayranlığını kazanmıştır.

Gönlün yüceliği, eksik olan diğer her şeyin yerine geçer. Zorluklarla ilk karşılaşan da ilk zaferi kazanan da hep yüce gönüller olur.

Bir keresinde Arap Kralı'na, bir savaşçıyı memnun edecek derecede nadide bir eğri Şam kılıcı takdim edilmiş. Kralın yaverleri, kılıcı yalnızca kibar olmak adına değil, aklı başında nedenlerle övmüşler. Hem nezaketi hem de sanatı elden bırakmayan yaverler, kılıcın biraz daha uzun olsaydı "çelikten bir şimşek" olabileceğini söyleyecek kadar ileri gitmişler. Kral, görüşünü almak için prensi çağırtmış. Çağırdığı prens Jacob Almanzor' olduğundan, kralın aldığı görüş de ona göre olmuş. Kılıca bakıp bir şehre eşdeğer bir kılıç olduğunu söylemiş; bir prene yakışır bir övgü. Kral kılıcın bir yerinde bir noksanlık olup olmadığını sormuş, prens de "her şeyin fazlası var" diye cevap vermiş. "Ama Prens'im, buradaki herkes kılıcı çok kısa buldu." Eliyle kendi kılıcına uzanan prens "Yürekli bir erkek hiçbir kılıcı kısa bulmaz. Bir adım ileri gittiğinde kılıç yeterince uzun hâle gelir. Çeliğin noksanlığını cesaret kapatır."

Hakareten önce gösterilen yüce gönüllülük, bu hediyeyle zaferin göstergesi defne yapraklarıyla taçlandırır. Yüce gönüllerin asaletinin doruk noktasıdır bu. Hadrianus" düşmanları alt etmenin nadir görülen ve muhteşem bir şeklini göstermiş. En kötü düşmanlarından birinin başına dikilip "Elimden kaçmışsın anlaşılan..." demiş.

* Gracián muhtemelen burada Erek Savaşı'nda Kastilya Kralı VIII. Alfonso'yu yenen Ebû Yûsuf Yakub el-Mansûr'u (ö.1199) kastetmektedir.

** Roma imparatoru, İtalia'da doğdu (bugünün Sevilla yakınlarında), M.S 117-138 yıllarında hükümdarlık yaptı.

Sıradışı Zevk

Gerçek yetenekleri memnun etmek asla kolay değildir. Zevk de en az zekâ kadar geliştirilmeli ve olgunlaştırılmalıdır. Bunların ikisi de göze çarpacak duruma geldiğinde, aynı rahimde büyümüş yetenek ikizleri mükemmelliğin ortak vârisleri gibi görünürler.

Görkemli bir zekânın sahibi asla düşük zevkler beslemez.

Bazı yetkinlikler güneş, bazıları ışık gibidir. Kartal güneşle oynasırken kanatlı küçük bir solucan mum ışığında kaybolabilir. Birinin yeteneğinin derinliğini ölçmek için ne kadar yüksek zevk sahibi olduğuna bakın.

İyi zevk sahibi olmak iyiye, değerini yükseltmek daha da iyidir. Zevk, bir insandan diğer bir insana iletişimle aktarılır. Zevkiyle göze çarpan insanlarla karşılaşsak şanslıyız demektir.

Çoğu insan mutluluğu (ödünç alınmış bir tür saadet), arzulanan şeye sahip olmak ve onun tadını çıkarmak olarak görür. Bu insanlar diğer herkesi mutsuz görür. Ama onların gördükleri de onlar hakkında aynı şeyi düşünür. Yani dünyanın yarısı sürekli birbiriyle alay eder ve aptallık hüküm sürer.

Eleştirel, memnun etmesi zor bir zevkin olması iyi bir özelliktir. En cesur kişiler bunun korkusuyla yaşarlar ve en sağlam yetkinlikler bunun karşısında tir tir titrer.

İtibar değerlidir, yalnızca ihtiyatlı olanlar itibarlı bir şekilde pazarlık etmeyi bilir. Alkışlarınızı idareli kullanırsanız cömert ve zengin görünürsünüz. Ama itibarınızı saçıp savurursanız karşılığında aşağılanmayı hak edersiniz.

Cehalet bazen hayranlıkla karıştırılır. İkincisi, nesnelerin kusursuzluğundan çok bizim muhakememizin kusurundan doğar. Birinci derecede önemli sayılacak kusursuzluklar eşsiz olanlardır. O yüzden alkışınızı sonraya saklayın!

Krallara yaraşır derecede zevk sahibi bir kral da İspanyol Felipe'lerin en bilgisi II. Felipe'ydi. Felipe mucizevi nesnelere

o kadar alışkındı ki, yalnızca bu türde en harika olandan zevk alırdı.

Portekizli bir tüccar ona yeryüzünden bir yıldız (yani doğudan gelen bir elmas) vermiş. Bir zenginlik örneği, şaşırtıcı bir ihtiyaç. Ve herkes Felipe'nin hayranlık, en azından bir ilgi belirtisi göstermesini beklerken, yalnızca küçümsemeyle karşılaşmışlar. Bunun nedeni, büyük hükümdarın gereğinden fazla ciddi ya da kaba olması değil, onun gibi sanat ve doğa mucizelerine alışkın, zevk sahibi birinin böyle amiyane bir şekilde şaşırtılamayacak olmasıymış. O harika tüccar için ne kadar zor bir an olsa gerek.

"Majesteleri", demiş tüccar. "Güneşin bu değerli torununa yetmiş bin duka altın verdim. Bunun için kimseyi kırmak gerekmez."

"Neyi düşünerek o kadar para verdin?" diye sormuş Felipe.

"Efendim, şunu düşündüm," demiş tüccar. "Dünyada da bunun gibi bir tek II. Felipe var."

Kral, taşın değerinden çok bu sözlerden hoşlanmış. Elmasın parasının ödenmesini ve adamın cevabı için ödüllendirilmesini emretmiş. Zevkinin üstünlüğünü hem bedel hem de ödül olarak göstermiş.

Bazıları bolca övgünün insanı küçük düşürdüğünü düşünür. Bence aşırı övgü iyi muhakeme eksikliğinin göstergesidir. Bir şeyi çok fazla öven insan ya kendisiyle ya da karşısındakilerle dalga geçiyordur. Neden bir cüceye dev ayakkabısı verelim ki? Önce ölçmek gerek!

Dünya, Alba Dükü Fernando Álvarez de Toledo'nun yaptığı güzel eylemlerle dolu. Tüm dünyayı ele geçirmiş olsa da zevkini tamamen tatmin edememiş. Neden diye soranlara, kırk yıllık zafer süresince tüm Avrupa savaş alanırken, zamanının en iyi savaş zırhlarını ganimetine katmışken bunların hiçbirinin bir anlamının olmadığını söylemiş. Çünkü zaferin şansa ya da sayılara değil gerçekten yeteneğe bağlı olduğu, hizaya getireceği

güçün onun deneyimini ve cesaretini, itibarın yeni boyutlarına taşıyacağı durumlarda bile Türk ordusunu asla yenememiş. Bir kahramanın zevklerini ancak bu tatmin edebilirdi.

Bu strateji, yani övgüyü idareli kullanmak, sizi asla düzeyli bir insandan alaycı ve dalgacı, kendini tanrı gibi gören bir kişiye dönüştürmemeli. Çekilmez bir bozukluk olur bu. Bu strateji sizi, en değerli şeyi doğru gösteren bir sensör haline getirmeli. Bazıları muhakemesini iradesine köle yapar, günle gecenin düzenini yerle bir eder. Her şeye asıl değerini verin, zevki de rüşvetle elde etmeyin.

Yalnızca büyük deneyimlerle desteklenmiş büyük bilgi birikimleri mükemmelliği takdir edebilir. Sağduyulu insanlar kolaylıkla karar veremedikleri yerlerde hemen öne atılmasınlar. Geride dursunlar ki başkalarının zenginliğini övenler kendi fakirliklerini ortaya döksün.

En İyi Olduğunuz Alanda Saygınlık

Yalnızca Yaradan her türlü yetkinlikle kuşatılmıştır. Çünkü O yetkinliğini başkalarından almaz, yetkinliğinin sınırı yoktur.

Bazı iyi özellikler bize göklerden bahşedilmiştir, bazılarıysa çabayla elde edilir. Üstünlük kazanmak için bu ikisine de ihtiyacınız var. Göklerden gelen lütuflar son bulduğunda, çabanızla elde ettiğiniz yeteneklerle bunların yerini doldurun. Bahsettiğim ilk yetenekler lütuftur, ve bunlar takdire şayan çabanın ürünüdür. Asaletleri de bir o kadar fazladır.

Bireyler için çok az şey gerekirken evrensel insanlar için fazlası gerekir. Bu insanlar o kadar nadidedir ki onları kavrayabiliriz ama genellikle gerçeklikleri inkar edilir.

Tekil bazen çoğul, bir insan bazen çok insan olabilir. Bir sınıfın tamamını bir şeyde ya da bir insanda özetlemek eşsizliğin en yoğun hâlidir.

Her sanat ya da uğraş itibarı hak etmez. Her şeyi bilmek eleştirilmenize zemin hazırlamaz ama her şeyi *deneyimlerseniz* isminiz kötülenir.

İspanya Kralı II. Felipe, Makedonya Kralı II. Filip'ten ne kadar da farklıydı. İlki, her alanda ilk yalnızca isminde ikinci olan Felipe, dairesinde şarkı söylediği için oğlunu azarlamış. Diğer kral ise oğlu İskender'den Olimpiyat Oyunlarına katılmasını istemiş. Biri ihtiyatla endişe duyarken, diğeri büyüklüğü yüzünden hataya düşmüş. İskender Olimpiyat koşusu için ne kadar tereddüt duyuyorsa babasına cevap vermeye de bir o kadar hazırmış. Yarışacağı rakipleri de krallar olacaksa “belki, belki katılabilirim” demiş.

Genellikle en rahat ve eğlenceli şeyler hiç de kahramanca olmaz.

Gerçekten mükemmel bir insan, kendini herhangi bir yetkinlikle kısıtlamamalıdır. Aksine, sonsuz hırslarla takdire şayan bir evrenselliği arzulamalıdır. Kişinin uğraşı ne kadar önemliyse birikimi de o kadar yoğun olur.

Bir şeyleri yüzeysel olarak bilmek yetmez, basit bir iştir bu. Bu şekilde öğrettikleriniz için övülmek yerine gevezeliğiniz yüzünden eleştirilirsiniz.

Bazı şeyler imkânsızdır. Her konuda saygınlık kazanmak da bir o kadar imkânsızdır. Bunun nedeni hırsınızın tükenmesi değil, gayretin ve hatta hayatın sona ermesidir. Kişi icra ettiği işi yapa yapa öğrenir, yetkinleşir. Her güzel şeyi elde etmek zaman alır. Ama bir şeyle çok uzun süre meşgul olursak o konudaki zevkimizi yitiririz.

Birçok vasat nitelik bir araya gelse bile yüceliğe tek bir kırat ekleyemez, ama üstünlük sağlamak için saygınlık tek başına yeterli olur.

Herhangi bir işte saygınlık kazanmamış bir kahraman olmamıştır. Yüceliğin özünde vardır bu. Uğraşın ne kadar büyükse aldığınız alkış o kadar büyük olur.

Biri sırf top koşturuyor diye övgü toplayabiliyorsa, insan kılıç, kalem, sopa, asa ve taçla neler yapar?

Hakkında “kaptanlar için Kastilya, krallar için Aragon gibi” denilen ve yaptığı iyi işler yaşadığı ömürden çok olan Kastilyalı savaşçı, Don Diego Pérez de Vargas’ın görevini Jerez de la Frontera’da sonlandırmaya karar vermiş. O emekli olmuş ama şanı tüm dünyayı dolaşarak evrensel boyutlara ulaşmış. Krallıkta yeni ama özellikle silahlar konusunda rakibi olan Vargas gibi, Kastilyalıların arasında saygınlığıyla tanınan Alfonso, bunu öğrenince kimliğini gizleyerek yanında yalnızca dört askeriyle Vargas’ı aramaya çıkmış. Çünkü saygınlık iradenin müknaatısı, şefkatin büyüsidür.

Kral, Vargas’ın Jerez’deki evine ulaşmış ama onu evde bulamamış, çünkü açık savaşa alışkın olan Vargas, açık havada asil zevkinin keyfini çıkarıyormuş. Saraydan küçük bir kasa-

* Aragon’da (İspanya’nın kuzeydoğusu) doğup büyüyen Gracián’ın çok sevdiği bir İspanyol deyişi.

baya seyahat etmeye itiraz etmeyen kral, oradan köye gitmeyi de sorun etmemiş. Vargas'ı uzaktan tanımışlar. Elinde bir orak, asmalarını buduyormuş. Alfonso askerlerini durdurmuş ve saklanmalarını emretmiş. Atından inmiş, muazzam bir incelikle Vargas'ın dikkatsizce kestiği ince dalları toplamaya başlamış. Bir ses duyan ya da muhtemelen sadık kalbinden gelen içgüdülere uyan Vargas arkasını dönmüş. Kralı tanıyınca hemen ayaklarına kapanmış.

“Efendim, burada ne yapıyorsunuz?”

“Devam et Vargas,” demiş kral. “Umarım senin budadığın bu dalları toplamaya layık biriyimdir.”

Bir saygınlık zaferi!

Yüceliğin peşinde olanlar da aynısını yapsın. Çalışmalarının, zahmetlerinin şöhretle karşılık bulacağından da emin olsun.

Eskiler Herkül uğruna öküz kurban etmekte haklılarmış. Övgüye değer işlerin, iyi eylemlerin tohumunun ekildiği bir yastık olduğunu, ün, takdir ve ölümsüzlük hasat edileceğini gizemli bir şekilde göstermişler.

İlk Olmanın Muazzamlığı

Çoğu insan işlerinde Zümrüdüanka gibi parlayabilirdi, o işi başkaları daha önce yapmasaydı. İlk olmak büyük avantajdır, saygınlıkla birlikte iki kat iyidir. İlk elden anlaşma yapın, üstünlüğü kazanın.

Birinin izinden gidenler taklitçi olarak görülür. Ne kadar ter dökerlerse döksünler hiçbir zaman bu yükü sırtlarından atamazlar.

İlkler doğuştan şöhreti kazanır. Takip edenler ise ikinci oğullar gibidir, kıt porsiyonlarla yetinmek zorunda kalırlar.

Yeniliklere âşık eskiler, sanat yapanlara yalnızca saygı göstermekle kalmamış, onları kutsal saymışlardır. Saygıyı hürmete çevirmişlerdir. Bu çok bayağı bir hatadır ama ilk olmanın önemini gösterir.

Önemli olan zamanlamada değil saygınlıkta ilk olmaktır.

Çokluk kendi itibarını kendi sarsar, muhteşem bir şeyi çoğaltsa bile. Ama azlık ortalama bir yetkinliği bile daha değerli kılar.

Muazzamlığa giden yeni bir yol bulmak ve şöhrete giden modern bir harita çizmek nadir yeteneklerdir. Eşsizliğe giden birçok yol vardır ama her yolda iyi ilerlenemez. En yeni yollar çetin olabilir ama genellikle bu yollar yüceliğe giden kestirmelerdir.

Süleyman savaşıyla ilgili her şeyi babasına bırakıp akıllıca davranarak barışçıl olmayı tercih etti. İzlenen yolu değiştirerek kolaylıkla bir kahraman oldu.

Augustus'un yüce gönüllülükle yaptığını, Tiberius siyaset sanatıyla başarmaya uğraştı.

Muhteşem II. Felipe ise tüm dünyayı tahtından ihtiyatla yöneterek asırlarca herkesi şaşırttı. Felipe'nin yenilmez babası bir enerji örneğiye, Felipe de bir ihtiyat paradigmasıydı.

Kilisenin ışık saçan güneşi de bu şekilde şöhretinin doru-

ğuna ulaştı. Bazıları şöhretini kutsallığına, bazıları yaşayarak öğrendiklerine borçlu. Bazıları şöhretini yarattığı yüceliğe, bazılarıysa bulundukları konuma yeni bir ışık getirmelerine borçlu.

Bu tür yenilikler iyi yönlendirilmiş kişilerin büyük insanlar geçidinde kendilerine yer edinmelerine yardımcı olur.

Maharetli insanlar kendi sanatlarını elden bırakmadan herkesin gittiği yoldan ayrılır ve zamanla eskimiş mesleklerde bile saygınlığa doğru yeni adımlar atar. Horatius, epik şiiri Virgil'e bırakmış, Martialis de lirik şiiri Horatius'a bırakmıştır. Terentius komediyi, Persius hicvi seçmiş, ikisi de kendi alanlarında ilk olmayı umut etmiştir. Cesur hevesler asla basit taklitlere yenik düşmezler.

Yürekli bir ressam*, Rafael ve Titian gibilerinin önüne geçmenin imkânsız olduğunu görmüş. Rafael ve Titian gibilerin ünü, onlar öldükten sonra daha da canlanarak büyümüş. Bu ressam da tüm yenilikçiliğini kullanmış. Diğer ressamları yalnızca taklit etmekle yetineceği, ince ve titiz resimler yapmaktansa cesur ve kaba bir stil geliştirmiş. Onu eleştirenlere de açık yüreklilikle kaba çizimlere öncelik verdiğini, inceliğin ikinci planda olduğunu söylemiş.

Bu örnek diğer tüm mesleklerde de yaygınlaşsın, seçkin insanlar bu stratejiyi anlasın. Hem saygın hem de yeni olan şeyler bizim için yüceliğe giden sıra dışı bir yol açar.

* Muhtemelen Diego Velázquez (1599-1660).

Kahramanca Bir Uğraş

İki şehir iki kahraman yarattı: Thebai'den Herkül, Roma'dan Cato. Tüm dünya Herkül'ü alkışlarken Cato Roma'nın baş belasıydı. Birine tüm dünya hayranken diğeri kendi şehrinde dışlandı.

Şüphesiz Cato, Herkül'den üstündü, ihtiyat açısından üstündü. Herkül de Cato'yu şöhret konusunda alaşağı etti.

Cato'nun işi daha zordu çünkü o halkın canavarlarını ehliştirmeye uğraşırken Herkül doğanın canavarlarıyla baş etmeye çalıştı. Sonunda Thebai'li daha çok tanındı.

Aralarındaki fark Herkül'ün takdire şayan, Cato'nunsa tatsız işler yapmasıydı. Herkül'ün şanı dünyanın diğer ucuna kadar uzandı; dünya daha büyük olsa daha da öteye giderdi. Cato'ya gelince, çalışmalarının çirkinliği onu Roma'nın duvarları arasına hapsetti.

Tüm bunlara rağmen makul insanlar da dahil çoğu kişi, daha çok emek isteyen daha zor işleri, daha çok övgü görecektir işlere tercih eder. Çoğu insan az kişinin hayranlığını kaba bir kalabalığın alkışından daha çok arzular. Bu insanlara göre alkış alan işler “cahillerin mucizesidir”.

Daha önemli bir konunun zorlu, emek isteyen yanını algılayabilenler hem daha az, hem de daha saygın kişilerdir. Azınlıkta olmaları da ne kadar değerli olduklarını gösterir. Kolay şeyleri herkes kolaylıkla algılar, alkış sıradan ve ucuzdur.

Zeki birkaç kişinin yoğunluğu koca bir ulusun çoğunluğuna tercih edilir.

Yine de kitlelerin ilgisini kazanmak için takdire şayan bir uğraş ve ihtiyat bulmak yetenek işidir. Sonuçta saygınlık bir kamu işidir ve şöhret evrensel halkın oylamasına bağlıdır. Daha çok insanın dahil olduğu konular daha çok değer görür. Bazı işlerde mükemmelliğe yalnızca hafifçe değinilir ve bu mükemmellik o kadar aşikârdır ki hemen alkışlanır. Emek isteyen konular soyut düşünce gibidir; şöhret, yoruma ve görüşe bağlıdır.

Hangi uğraşlar takdire şayandır? Herkesin gözü önünde, herkesi tatmin eden ama kişinin itibarına zarar vermeyen uğraşlar. Onursuz olan işlerin yanı sıra gösteriş dolu işleri de bunların dışında tutmak isterim. Bir aktör yaşarken alkış bakımından zengindir, ama öldüğünde itibar bakımından fakir olur. *Yaşam* sahnesinde asil bir işte yüksek mevkide olmak, işte bu kesinlikle alkışa değer bir şeydir.

Prensler arasında yalnızca savaşçı olanlar şöhret sahibi oldu, yalnızca bu kişiler büyük insan olarak isim yapmayı gerçekten hak etti. Dünyayı alkışla, asırları şöhretle, kitapları da işleriyle doldurdular çünkü savaş barıştan daha çok alkış getirir.

Hâkimler arasında en sert ve adil olanı ölümsüzlükle diğerlerinden ayrıldı çünkü zulmetmeden sağlanan adalet insanları gafil merhametten daha çok memnun eder.

Nükte konularında da alkışa yer vardır. İyi bir konuşmanın tatlılığı ruhu tazeler ve kulaklarımızın pasını siler. Metafizik bir kavramın kuruluşu ise işkence eder, baş ağrıtır.

En Büyük Hünerinizi Bilin

İnsanların en büyük kişisel hünerleriyle, en kral yetenekleriyle bağlantı kurabilmeleri zekâdan mıdır yoksa şanstıan mı, bilmem.

Bazılarını kalbi, bazılarını akli yönetir. Çalışmak için cesareti, savaşmak için nükteyi kullanmaktan daha aptalca bir şey var mıdır?

Bırakın tavus kuşu tüylerinden, kartal da uçuşundan memnun olsun. Devekuşunun uçmak isteyerek ibretlik bir düşünüşe mahal vermesi gülünç olur. Bunun yerine devekuşu da tüylerinin tuhaflığıyla övünmeli.

Bir insanın herhangi bir işte saygınlık kazanmaması için bir engel yoktur, ama kazananlar o kadar azınlıktadır ki hem eşsiz oldukları, hem de mükemmel oldukları için nadir sayılırlar. Bu insanlar Zümrüdüanka gibidirler, asla şüpheden vücut bulmazlar.

Kimse kendini en zor uğraşlarda bile yeteneksiz görmez. Kendimize duyduğumuz sevgi gözümüzü kör eder, bizi ancak zaman bu rüyadan uyandırır.

Saygın bir işte vasat olmak, vasat bir işte saygın olmamak için yapıldığında mazur görülebilir. Ama en saygın işte ilk olmak varken, en düşük işlerde vasat olmak mazur görülemez.

Adamın biri şair olmasına rağmen yalnızca bir kez gerçek bir şey söylemiş. “Minerva’nın iradesine karşı gelecek ne bir şey söyleyin ne de bir şey yapın.” Ama bir insanın kapasitesi konusunda onun inancını sarsmak kadar zor bir şey yoktur.

Ah, keşke yüzümüz için olduğu gibi anlayışımız için de aynalar olsa! Anlayış kendi kendinin aynasıdır ama kolaylıkla çarpıtılabilir ve karartılabilir. Kendi kendimizin yargıcı olduğumuzda hemen anlaşmanın şartlarındaki boşlukları buluyor, duygularımızdan rüşvet alıyoruz.

* Minerva zanaat, meslek ve sanat tanrıçası; şair ise Horatius’tur.

Birçok şeye rağbet etmek, meyletmek harikadır. Doğa, yüzler, sesler ve mizaçlar gibi diğer her şeyi de olağanüstü bir şekilde çeşitlendirmiştir.

Ne kadar çok zevk varsa o kadar çok meslek vardır. En az itibarlı, en düşük mesleğin bile coşkulu savunucuları bulunur. Bir kralın sevgileriyle bile başarılamayacak bir şey eğilimlerle kolaylaşır. Bir hükümdar insanları sıradan mesleklere “sen çiftçi ol, sen de denizci” diyerek atasaydı, sonunda çaresizce ellerini göklere kaldırıp öyle kalırdı. Kimse bu mesleklerin en şerefli olanından bile memnun kalmaz. Ama seçme şansı kendilerine verilirse insanlar en aşağılık olanını bile körü körüne çekici bulurlar.

Eğilimler o kadar güçlüdür ki doğru meslekle eşleştiklerinde her şeyi başaracak gücü verebilirler. Ama bu ikisi çok nadiren ahenk içinde bir araya gelir.

Hernan Cortes uğraşlarını değiştirmeseydi İspanya’nın İskender’i, Doğu Hint Adaları’nın Sezar’ı olamazdı. Bir entelektüel olarak en fazla kabaca vasat bir mevkiye ulaşabilirdi. Bir savaşçı olarak ise dünyayı İskender ve Sezar’la bölüşerek saygınlık mevkinin zirvesine tırmanmıştır.

Bu yüzden ihtiyatlı kişiler kendilerini zevklerinin büyümesine bırakmalılar ve hiçbir zorlama olmadan zevklerini özel yetenekleriyle uyuşturmayla ikna etmelidir. Bu kişiler özelliklerinin en büyüğünü bulduklarında bunu da memnuniyetle işe katmalılar.

Şansınızı Ölçün

Adı sık sık anılan ama çok az anlaşılan talih, makul ve hatta Katolik açıdan baktığımızda Tesadüf'ün büyükannesinden, ya da her daim yüce divanında bulunan ve bazen kabul edip bazen reddeden Takdiri İlahi'nin evladından fazlası değildir.

Talih, yüce, karşı konulamaz ve esrarengiz bir kraliçedir. Bazılarına güler, bazılarının canını yakar. Hem öz anne hem de üvey annedir. Duygularıyla değil mantığıyla, her zaman bir sır perdesi ardında hareket eder.

Siyasi önsezi ustaları her zaman kendilerinin ve başkalarının talihini gözlemler. Talih size bir anne gibi davranıyorsa bu iyiliğinden yararlanın ve kendinizi cesurca ona adayın. Talihe mahreminizi açmanız onu cezbeder.

Sezar fırtınalı bir havada yorgun kayıkçısına, “Korkmayı bırak! Sezar’ın talihine hakarettir bu!” diye bağırarak talihinin nabzını tutmuştur. Hiçbir çapa bu laftan daha etkili olamazdı. Talih kuşu yanınızda yol aldığı sürece karşıdan gelen rüzgârdan korkmayın. Hava açıkken rüzgâr esmiş, ne önemi var? Yıldızlar gülümserken deniz köpürmüştü, kimin umurunda?

İnsanlar genellikle işlerini yarım yamalak yapar ama iş kendi talihlerini gözlemlemeye gelince ince eleyip sık dokurlar. Bazıları şanslarının farkına varsa, şöhretle sıkı bir anlaşmaya imza atabilir. Kör kumarbazlar bile zar atmadan önce bir bakar.

Şanslı olmak harika bir lütuftur, bazıları en iyisi olduğu bile söyler. Bazıları bir gram şansa bir kilo bilgelikten ya da yüz kilo cesareten daha çok değer verir. Bazıları itibarını şanssızlığa ve melankoliye dayandırır. Aptalların şansıysa talihsizliği marifetten saymaktır!

Kurnaz bir baba kızının çirkinliğini altınla kapatır. Evrensel bir adam ise ruhun çirkinliğini iyi şansla allayıp pullar.

Galen doktorunun, Vegetius* kaptanının, Aristo da kralının şanslı olmasını istemiş. Bir kahramanın efendileri cesaret ve talihtir, kahramanlığın mihveri budur.

Ama Talih kötü bir üvey anneysen yelkenlerinizi indirin ve ısrarcı olmayın. Onun hoşnutsuzluğu kurşundan ağırdır.

Vecize açısından en zengin şair** bu sözünü çalıp değiştirdiğim için beni affedecektir: “Talih gönüllü değilse ne bir şey söyleyin ne de bir şey yapın...”

Siyasi yeteneğin bir kısmı da şanslıyı şanssızdan ayırmakta yatar. Böylece ne zaman rekabete girip ne zaman teslim olacağını bilirsin.

Kanuni Sultan Süleyman*** bizim Katolik Ares’imiz V. Karl’ın şansını öngörmüştü. Batıdaki birliklerden çok kendi talihsizliğinden korkuyordu. İtibarını kurtarmasa da (zaten o konuda çoktan geri hamle yapmıştı) yelkenlerini doğru zamanda indirerek hayatını ve tahtını korudu.

Kendinin ve Sezar’ın talihini göz ardı etmeyi seçen I. François ise kurtulamadı ve ihtiyata karşı işlediği bu suçtan hapse atıldı.****

İyi ve kötü şans bulaşıcıdır. O yüzden sağduyulu olanlar içlerinde neyi tutacaklarını, hangi kartları kapalı tutup hangilerini açık oynayacaklarını bilmeliler.

* Flavius Vegetius (M.S. dördüncü yüzyıl) Gracián’ın hayranlık duyduğu savaş sanatı yazarı.

** Horaitus. 30. sayfaya bakınız.

*** I. “Muhteşem” Süleyman (1494-1566), V. Karl’a karşı I. François’le müttefik olmuştur.

**** İspanya Kralı ve Kutsal Roma Cermen İmparatoru V. Karl tarafından Pavia Muharebesi’nde (1525) hapse atıldı.

Emeklilik Zamanınızı Bilin

Hareket eden her şey ya büyür ya da küçülür. Bazıları hareketli ülkelerden bahseder ama onlar da durağandır.

Dur durak bilmez bir tekerin yavaşlamasını tahmin etmek için iyi bir öngörü gerekir. En akıllı kumarbazlar ne zaman duracağını bilir. Oyuna zenginlik girdiyse talihsizlik her zaman bir gerçekliktir.

Talih kazandıklarını kapıp götürüyorken kalıp devam etmektense şerefli bir şekilde yerine oturmak daha iyidir.

Talih kadınsı ve istikrarsızdır, der talihin yakıp kavurdukları. Metz Savaşı'nda V. Karl'ı teselli etmeye çalışan Marignano'lu Marquis of Marignano* şöyle demiş: "Talih yalnızca bir kadın gibi kahpelik yapmadı, genç bir âşık gibi üstüne bir de kapris yaptı."

Ama bence Talihin değişkenlikleri ne kapris ne de kadınsılık, yalnızca Takdiri İlahinin alternatifleri.

En iyi iltica şerefli bir emekliliktir. Hoş bir geri adım cesur bir saldırı kadar şanlıdır.

Bir de şansa ölümüne susamış insanlar var. Talih onlara bir yudum verdi mi kendilerine hâkim olamazlar.

Burada yine Talih'in ilk çocuğu V. Karl kahramanca bir örnek sergiliyor. En şanlı hükümdarlar yiğitliklerini ihtiyatlı bir sonla taçlandırır. V. Karl şansı sayesinde önce dünyayı sonra da kendi Talihini kendisi fethetti. Ne zaman emekli olacağını bildiğinden, eylemlerine yüceliğin mührünü basabildi.**

* Gian Giacomo de' Medici di Marignano (1495-1555) V. Karl için İtalya, Macaristan, Almanya ve Felemenk bölgesinde savaştı. Karl, Metz'deki yenilgisini 1552 yılında aldı.

** Karl'ın tahttan feragat edip emekli olarak Yuste manastırına çekilmesi (1557) Avrupa'da ilgi uyandırmıştı.

Bazıları da açgözlülüklerinin cezası olarak şöhretlerini battırdı. En mutlu başlangıçlar çoğunlukla en korkunç sonlara yol açmıştır. Ama bu stratejiyi kullansalardı itibarlarını kurtarabilirlerdi.

Okyanusa düşen ve mücevher kutusuna koyulmuş bir baliğin içinde sunulan bir yüzük, Polycrates'in Talihle olan evliliğini ilan etti. Ama Polycrates'in düşüncesizce hareket ettiği Micalense dağı, bu ikilinin trajik boşanmasına sahne olan yerdi.*

Belisarius başkaları gözlerini açsın diye kör oldu. İspanya'da Ay tutuldu, birçok kişiye ışık verdi.**

Hiçbir sanat bize başarının nabzını ölçmeyi öğretemez; başarının kalp atışları her şeye karşıdır ve düzensizdir. Ama yine de düşüşü işaret eden şeyleri öğrenebiliriz.

Aniden gelerek bir başarıdan diğerine koşturan bolluk şüphelidir. Çünkü Talih, genellikle iyilik ederken zamandan çalar.

Yıllanan başarı sıklıkla güçsüzlük ve yaşlılığa doğru kayar ama aşırı talihsizlik sıklıkla bir şans bolluğunun önünü açar.

Granada krallığının vârisi Mağripli Abul, kral olan erkek kardeşi tarafından esir alınmış. Bu ıstıraptan bitap durumdayken kafasını dağıtmak için satranç oynamaya başlamış. Talih oyunu için iyi bir hazırlık. Bir ulak gelip ona kendini ölüme hazırlamasını söylemiş (ölüm her zaman özel bir ulakla bildirilir). Abul birkaç saat daha yaşamak istediğini söylemiş. Bu süre gardiyana çok gelse de oyunu bitirmesi için Abul'a izin vermiş.

* Sürekli zafer kazandığı için tanrıların nefretini üzerine çekeceğinden korkan Sisam tiranı Polycrates en değerli varlığını, yüzüğünü okyanusa atar. Birkaç gün sonra bir balıkçı ona bir balık sunar. Yüzük de balığın içindedir. Polycrates M.Ö. 522 yılında bir savaşta yenilerek işkenceyle öldürülür.

** Romalı general ve aynı zamanda başbakan olan İspanyol Conde de Luna'nın (luna: ay) birden güçten düşüşü birçok şair ve ahlak kuramcısına ilham vermiştir.

Abul oyuna devam ederek hayatını, hatta krallığı kazanmış. Çünkü oyun bitmeden başka bir ulak gelip kralın öldüğünü ve Abul'un tahta davet edildiğini bildirmiş.

Darağacından kurtulup tahtı ele geçirene kadar tahttan inip darağacına düşenler de vardır. Şans lokmaları öngörülme-yen şeylerin acımsı tatlılığıyla daha lezzetli hale gelir.

Talih, gemiler yüklenene kadar bekleyen bir korsan gibidir. Karşı strateji mi? Bir limana dönmenin planını yapın!

Başkalarından İyilik Görün

Aynı zamanda hayır kazanmıyorsanız, hayranlık ve şefkat elde etmiyorsanız bir tartışmayı kazanmanın hiçbir anlamı yoktur.

Çoğu insan alkış alır ve itibarını korur ama başkalarının iyi niyetini kazanamaz.

Bu evrensel iyilik yıldızlardan çok gayrete bağlıdır. Gerçi bazıları, eşit marifetteki insanlar arasında belli kişilerin daha çok övüldüğünü gördüğünde bunun tam tersini söyler.

Bir kişinin iradeyi cezbetmek için kullandığı şeyi başka biri uzaklaştırmak için kullanır. Sonuç ise marifete bağlıdır.

Başkalarından iyilik görmek için olağanüstü şekilde yetenekli olmak iyi bir başlangıçtır ama yeterli olmaz. İnsanların anlayışına rüşvet verildiğinde şefkat kazanmak daha kolaydır. Hürmet, şefkati beraberinde getirir.

Talihsizliğiyle ünlü, nam salmış Guise Dükü* bu tür popüler iyiliklerin nasıl işlediğini anlamış, ama Fransız kralı III. Henri'den çok az iyilik görmüştü. Bir hükümdar için ölümcül bir isim! Böyle ulvi konularda yalnızca isimler bile kehanettir.

Bir gün Henri etrafındakilere sormuş: “Guise nasıl oluyor da etrafındakileri böylesine büyülüyor?” Bu soruya benim yaşadığım zamanda samimiyetiyle eşsiz olabilecek biri cevap vermiş: “Efendim, o iyiliği tüm kalbiyle yapıyor. Onun iyi etkisi altına doğrudan girmeyenler, iyiliğin yansması sayesinde bunu yakalıyorlar. Eylemleri başarısız olduğunda çareyi sözlerde buluyor. Şenlendirmedeği düğün, vaftiz etmediği çocuk, katılmadığı cenaze yok. Nazik, insancıl, cömert, herkesi över, kimseyi hakir görmez. Siz majesteleri nasıl kanunla kralsanız o da tek kelimeyle şefkatle kral.”

* Henry of Loren, üçüncü Guise Dükü (1550-1588) popüler olduğu için onu kıskanan ve ihanet ettiğinden şüphelenen III. Henri tarafından öldürüldü. Kralın kendisi de (1551-1589) fanatik bir rahibin suikastına kurban gitti.

Dük kendi popülerliğini kralinkiyle birleştirseydi mutlu son *olabilirdi*. Sonuçta rekabete hiç gerek yoktu. Bazıları aksini söylese de astın aldığı alkış üstü her zaman kıskandırmaz.

İnsanlardan, kraldan ve Tanrı'dan iyilik görmek eski zamanda yaşayanların hayal edebileceği en iyi üç fazilettir. Bunlar birbirine bağlı ve iç içe geçmiş durumdadır. Biri eksikse hepsi sırayla gider...

Fikirden sonra İyiliğin beraberinde gelen baş güç Nezaket ve Cömertliktir. Bu ikisi sayesinde imparator Titus “insanlığın sevgilisi” olarak anılmıştır.

Üstün birinden gelen bir onay sözü kendine eş birinin eylemiyle aynıdır. Bir prensin gösterdiği nezaket, herhangi birinin verdiği bir hediyeden daha iyidir.

Haşmetini bir saniyelğine unutan Yüce Alfonso bir köylüyü kurtarmak için atından inmiş. Bu sayede günlerce süren bombardımana rağmen ufak bir delik bile açamadığı Gaeta surlarını aşabilmiş. Birinin kalbini kazanarak bir şehri de kazanmış.

Onu en çok eleştirenler bile en büyük yeteneğinin hayırseverlik olduğunu söyler.

Bize ün getirecek tüm lütuflar arasında bunun her zaman insanı en çok mesut edecek lütuf olduğunu düşünürüm.

Bir de en az ölümsüzlük kadar imrenilmesi gereken bir şey vardır ki o da tarihçilerin iyiliğidir. Çünkü onların kuştüyü kalemeleri şöhretin kanatları gibidir. Ressamlar ve heykeltıraşların aksine tarihçiler doğadan çok ruhun usta eylemlerini resmederler. Macaristan'ın Zümrüdüanka'sı Corvinus*, bir kahramanın ihtişamının iki şeye bağlı olduğunu söylerdi: İyi işler yapmak ve yazarlara cömert davranmak. Çünkü sonsuzluk, altından harflerde gizlidir.

* Matthias Corvinus (1443-1490) Macaristan Kralı ve sanatın büyük koruyucularından.

Kati Bir Zarafet

Bu kati, tanımlaması zor zarafet^{*} her hünere ruh, her mükemmelliğe hayat verir. Eylemleri şevkle yaptırır. Kelimelerin cazibesi, tüm iyi zevklerin büyüsidür bu. Bu açıklanması mümkün olmayan zarafet zekâyı cezbeder.

Gizemli ve resmî bir güzellik, her niteliğin en yükseğidir bu. Diğer hünerler doğaya renk katarken bu zarafet hünerin kendisine renk karar. Mükemmelliğin en mükemmel yanısıdır bu. Bilinç üstü güzellik, herkesin hissettiği bir tılısmıdır.

Belli bir duruşa ve ruha, hem sözlerde hem eylemlerde, hatta muhakemede gösterişli bir inceliğe bağlıdır bu zarafet.

Çoğu zaman doğuştan gelir ve gözlemle kendine az şey katabilir. Şimdiye kadar bu zarafet kurallara dökülmeyerek her türlü sanatın üstünde tutuldu.

Zevkimizi ele geçirdiği için bazıları buna alıkoyma diyor. Belli belirsiz olduğu için bazıları buna ruh diyor. Hızlı olduğu için heves, cesaret gerektirdiği için yüreklilik, anlık olduğu için rahatlık deniyor. Tüm bunlar zarafeti tanımlamanın ne kadar zor olduğunu ve bizim zarafete duyduğumuz arzunun ne kadar yoğun olduğunu gösteriyor.

Bu zarafeti uysallıkla karıştırmak onu aşağılamak olur. Rahat tavrın çok ötesinde ve becerinin, tarzın üstündedir zarafet. Tasasız bir rahatlık gibi görünse de mükemmelliğin niteliğine çok şey katar.

Her harekette bir Lucina^{**} vardır. Her hareket kati zarafetini mükemmel yaradılışına borçludur, bu yaradılış sayesinde tamamen aydınlığa kavuşur.

Zarafet olmadan en ufak hareket bile ölü, en yüce mükemmellik bile tatsızdır. Zarafet için özünde vardır, tesadüfi değildir. Yalnızca süs olarak görülemez. Aksine hayattaki en önemli

* İspanyolcada *despejo*.

** Romalı doğum tanrıçası.

şeylerin kaynağıdır. Güzelliğin tını olan zarafet aynı zamanda ihtiyatın ruhudur. İnceliğin ruhu olduğu için de ihtişamın can damarıdır.

Zarafet bir liderde cesaretin yanında, kraldaysa ihtiyatın yanında yeşerir.

Savaş zamanı gözü pek zarafet en az yiğitlik kadar önemlidir. Bir generali önce kendinin sonra her şeyin efendisi yapar... Zarafet at sırtında ne kadar canlı duruyorsa tahtta da o kadar haşmetli görünür. Hatta bir kürsüde bile konuşmaya ve nükteye hayat verir...

Kim zarafetin yönetime yararından kuşku duyabilir ki? Bu kati zarafeti kullanan tüm dünyanın ruhani yöneticisi Büyük İskender şöyle demiş: “Bir başka dünya daha yok mu, fethedebileceğim?”

Yönetici Doğmak

Bu bölümde ele aldığım hüner o kadar ince ki, dikkatli merakın gözüne takılmazsa hemen havaya karışıp kaybolabilir.

Bazı insanlarda doğuştan gelen bir liderlik hissi parlar. Bu gizli egemenlik kaynağı talimata ya da ikna sanatına gerek kalmadan insanlar üzerinde bir itaat ışıltısı yaratır.

Sezar korsan adalarına esir düştüğünde neredeyse onların efendisi oldu. Ele geçirilen emretti, ele geçirenler itaat etti. Yalnızca protokolde esirdi. Gerçek hayatta liderliği sayesinde onların efendisi oldu.

Başkalarının büyük çaba göstererek yaptığını böyle insanlar tek bir sert bakışla yapabilir. Sözlerinde gizli bir kuvvet vardır. Şaşaayla değil de sempatiyle daha büyük işler başarırlar.

En gururlu akıllar ve en özgür iradeler nedenini bilmeden bu insanların önünde eğilirler.

Bu kişiler insanlar arasında aslan gibidirler. Bir aslanla onun en önemli özelliğini, egemenliğini paylaşırlar.

Tüm hayvanlar aslanı bir tür doğal önseziyle tanırlar. Hiç sınımasalar bile onun cesaretini önceden bilip överler.

Bu yüzden kral olmak bu kahramanların doğasında vardır. Diğerleri yetenek teminatı beklemeden bu kişilere saygı gösterirler.

Bu lütuf bir tacı hak ediyor. Aynı zamanda anlayışa ve büyük bir kalbe sahipseniz siyasi bir öncü güç olmak için hiç eksikiniz yok demektir.

Bu yüce lütuf, başkalarının onayıyla değil de doğuştan bir lord olan Alba Dükü'nde vardı. Çok büyüktü, daha da büyük olmak için doğmuştu. Konuşması bile doğasında olan yönetme duygusunu ortaya koyuyordu.

Bu nitelik, fenalığın özü olan yapay çekimden ya da yapmacık ses tonundan uzaktır. Gerçi bunlar doğal olduğunda çok daha tiksindiricidir.

Bu nitelik kendinden şüphe etmekten ve aşağılanmaya davet çıkaran kendi değerini düpedüz sorgulayan tavırdan çok daha uzaktır.

Cato'nun şu öğretisi aynı zamanda onun ağırlığının da bir göstergesidir: Kendimize saygı duymalı, hatta kendimizden korkmalıyız.

Kendinizden korkmaz, çok sıradanlaşırsanız başkalarına da aynı şeyi yapma yetkisi vermiş olursunuz.

Büyük Sempati

Bir kahramanın yeteneklerinden biri de diğer kahramanlara sempati duymaktır. Bir bitkiyi büyütmek ve çiçekleriyle bahçeyi taçlandırmak için güneşe sempati duymak yeterlidir.

Sempati doğanın en gizli tuttuğu mucizelerinden biridir. Sempatinin etkileri de hayret ve şaşkınlık yaratır.

Sempati kalplerin yakınlığında yatar, antipatiyse iradelerin ayrılığında.

Bazıları bunu mizaçların benzerliğine dayandırır, bazılarıysa göklere yazılmış bir ittifaka bağlı olduğunu düşünür.

Sempati mucizeleri gerçekleştirir, antipatiyse canavarlar yaratır. Sempati duymak için ortak cehaletin büyülere atfettiklerini mucizeye, cadılığa atfettiklerini kabalığa yorabiliriz.

Antipati en mükemmelleri bile aşağılar. Sempatiyse en basit çirkinliklere bile nazıkçe davranır.

Her şeyi yöneten sempati ve antipatidir. Bunlar ebeveynleri ve çocuklarını yargılar, yasaları hor görür ve doğanın, düzenin ayrıcalıklarını bir kenara atıverir. Bir babanın antipatisi bir krallığı oğlunun elinden alırken, sempatisi bir krallık bahşeder.

Sempati konuşma sanatı gerektirmeden ikna eder, istediği her şeyi rehin tutar ve doğal ahenk teminatı verir. Bir kahramanın karakteri, kutup yıldızıdır bu. Bazılarının da belirli şeyler için mıknaş gibi zevkleri vardır; pırlantaya antipati, demire sempati beslerler. Doğanın sapması sonucu değersiz şeyler bizi çeker, görkemse iter...

İki tür sempati vardır: Aktif ve pasif. İkisi de bir kahramanda büyük görünür. Bu ikisi, Giges'in yüzüğündeki büyük taştan daha değerli, Herkül'ün zincirlerinden daha güçlüdür.*

Büyük ve yüce olan şey herkesi çeker ama büyük ve yüce

* Lidya Kralı Giges, yaptığı yüzükle savaşlarda görünmez olmuştur. Altın zincirler ise etkili konuşan Herkül'ün, dinleyicilerini elinde tutmasını sağlamıştır.

bir insanın kendisi gibi bir başkasıyla ilişki kurduğu çok nadir görülür. Bazen kalbiniz iç çekip haykırır da karşılığında kendi yankısını bile duyamaz. Sempati alfabe gibidir; arzu okulunun ilk dersidir.

Bu yüzden ihtiyatlı olanlar pasif sempatiyi öğrenip kullan-sın. Dikkatli kullanıldığında bu doğal büyü doğanın kusurla-rını tamir etsin, saklasın. Bu doğal iyilik olmadan herhangi bir işe kalkışmak ne akıllıca ne de yararlı olur. Hiçbir şey bu silah olmadan ele geçirilemez.

Bir hükümdardaki sempati tüm mükemmelliklerin krali-çesi olur, mucize sınırlarını aşıp gider. Güzel baht temellerin-den yükselen ölümsüzlük heykelinin bir sütunudur sempati.

Bu büyük yetenek bazen iyiliğin taze nefesinden uzaklarda kaldığında rehavete düşer. Nasıl bazı manyetik taşlar yalnızca kendi bölgesinin demirini çekiyorsa, sempati de kendi alanı dı-şında etkisiz kalır. Sempati yakınlığa bağlıdır; istenmediği yere asla gitmez.

Bu yüzden siz kahraman olmayı arzulayanlar, dikkat edin. Sempatinin ihtişamı içinde yeni bir günün şafağı var.

Yenilenen Yücelik

İlk çabalar yetenek teminatı verir, herkesin gözünde değer ve itibar kazandırır.

Mucize gibi bir gelişme göstermek bile sıradan başlangıçlara bir ısıltı katamaz. Sonradan gösterilen çabalar, öncesindekilerin üstünde bir yama gibi durur.

Şık bir başlangıç daha yüksek sesli bir alkış getirmekle kalmaz, yeteneğin kendini aşmasına da olanak sağlar.

Şüphe başlangıçların etrafında alıcı kuş gibi dönüp durur, kınamaya yer arar. Bu bir kez olunca da aşağılama bir daha yakanızı bırakmaz.

Kahramanlar güneş gibi bir ihtişamla uyanmalı. Kahramanlar her zaman büyük eylemlere kalkışmalı, en büyükleri de her zaman başlangıçta olmalı. Sıradan bir eylem sıradışı bir ün yaratamaz. Cüce işi yaparsanız dev olamazsınız.

Mükemmel başlangıçlar itibarın sigortası gibidir. Bir kahramanın yaptığı başlangıçlar da sıradan bir adamın bir işi bitirmesinden yüz kat büyük olmalıdır.

Kaptanların güneşi, kahramanların generali yiğit Fuentes Kontu, kocaman ve ihtişamla yükselen bir güneş gibi alkışlanmak için doğmuş.*

Kontun ilk girişimi Ares kadar kusursuz olabilirdi. Şöhret konusunda da asla acemi olmadı ama ilk günden itibaren ölümsüzlüğün ustası oldu. Çoğu kişinin tavsiyesini göz ardı ederek Cambrai'yi kuşattı. Zekâsı da cesareti kadar eşsizdi. Sonrasında askerden çok bir kahraman olarak tanındı.

Büyük beklentileri boşa çıkardığın halde onurunu korumak için çok şey gerekir. İzleyiciler bahislerini çok daha yüksek tutarlar, çünkü bir eylemi hayal etmek onu gerçekleştirmekten çok daha kolaydır.

* Asker ve devlet adamı Pedro Enriquez de Acevedo de Toledo (1525-1610)

Beklenmeyen bir eylem beklenen bir mucizeden çok daha iyi bir izlenim yaratır.

Bir kızılçam ilk sabahında, zufa otunun beş yılda büyüdüğünden daha hızlı büyür. Sağlam başlangıçlar devasa sonları işaret eder.

Devasa öncüller sıra dışı sonuçlar yaratır. Bu öncüller talihin gücünü ve yeteneğin büyüklüğünü tasdiklediği gibi evrensel alkışı, popüler beğeniyi de toplar.

Fakat gelişme zayıfsa enerjik başlangıçlar yeterli olmaz. Nero, Anka Kuşu'nun takdiriyle başladı, ama Basilisk'in aşağılamasıyla karşılaştı. Orantısız davranıp aşırıya kaçarsanız karşınızda bir canavar bulursunuz.

İtibarınızı yükseltmek en az itibar kazanmak kadar zordur. Namınız eskir ve övgüler diğer şeyler gibi güçsüz kalır. Çünkü zamanın kanunları istisna kabul etmez.

Filozoflar güneşin bile eski ve keyifsiz olduğunu, artık eskisi gibi parlamadığını söylemiştir.

Hem kartalın hem de Anka Kuşunun kendini, büyüklüğünü yenilemesi, şöhretini tazelemesi ve alkışlarla yeniden doğması akıllıca bir harekettir.

Güneş şaşaası için yeni bir ortam, mükemmelliği için yeni evreler bulur, yenilik ya da yoksunlukla hayranlığı, arzuyu cezbeder.

On İki Sezar fetihleriyle dünyayı aydınlattılar ama her zaman Roma'nın yükselen güneşine geri dönüp imparatorlukta yeniden doğdular.

Yeni Dünya'dan Eski Dünya'ya geçince metallerin kralı altına önceden gösterilen kayıtsızlık tam tersi yönde saygının sınırlarını zorladı.

Mükemmellik her gün olunca artık ışıldamayı bırakır. İnsanların sinirini bozar; artık iştah kabartmaz, bıkkınlık verir.

Taklit Edilmeyen Tüm Beceriler

Bir kahraman her beceriyle, her yetenekle, her mükemmellikle donatılmalı ama bunların hiçbirini taklit etmemeli.

Taklit büyüklüğü dibe çeken fazlalık bir yükür.

Taklit kendi kendini sessizce övmeye dayanır. Kendini övmek otosansürün en kesin yoludur.

Mükemmellik size ait olmalı, bunu övmekse başkalarına. Kendinizi aptalca hatırlarsanız bilgiler de sizi unutulmaya mahkûm eder, bu da yerinde bir ceza olur.

Kendine saygı özgürdür. Yapaylığa kanmaz, şiddete boyun eğmez. Şatafatın firdöndülüğündense yeteneğin etkili sessizliğine daha çabuk teslim olur.

Kendinizi çok az övdüğünüzde bile alkışın çoğunu kaçırmış olursunuz.

Taklit edilen tüm becerilerin doğal değil de vahşi, gerçek değil de görünüşte olduğunu bilenler bilir. İtibarınız bu şekilde yerle bir olur.

Her narsist aptaldır. Kendi aklına âşık olanlar ise iflah olmaz, çünkü ilacın olması gerektiği yerde hastalık yatar.

Becerilerinizi taklit yaparak göstermek aptallıktır ama daha da kötüsü var: Kusurlarınızla gösteri yapmak.

Bazıları taklitten kaçarken taklide daha da beter gömülür, çünkü hiç taklit yapmıyormuş taklidi yapar.

Tiberius duyguları gizleme gücüyle gurur duyardı, fakat bu gücünü gizlemeyi hiçbir zaman öğrenmedi. Her sanatın en iyi yönü onu saklamakta yatar. En önemli hile ise o sanatı daha yüksek bir sanatla kapatarak gizlemektir.

Her mükemmelliği kucaklayan ama kendi mükemmelliği üzerine kafa yormayan kişi iki kat daha yücedir. Bu kişi cömert bir kayıtsızlıkla başkalarında ilgi uyandırır. Kendi becerilerini gözü görmediğinden başkaları onu Argos'un gözleriyle görür.

Buna bir yetenek mucizesi diyebiliriz. Diğer yetenekler yiticiye çözümler açarlar. Bu yetenek bizi başka bir yere götürüyor gibi görünür ama aslında şöhret tahtına, ölümsüzlüğün kubbesi altına doğru bize rehberlik eder.

Öykünme

Çoğu kahramanın çocuğu yoktur, olanların da çocukları kahraman gibi değildir. Ama çoğu kahramanın taklitçileri olur. Sanki bu insanlar cesaret modeli olmak için değil de doğayı yeşertmek için cennetten dünyaya düşmüşlerdir.

Yüksek mevkideki insanlar şöhret kitaplarında yaşar. Bilgili insanlar da onlardan yücelik dersleri almalı, onların eylemlerini tekrarlamalı ve hareketlerinden anlamlar çıkarmalıdır.

Her kategorideki en iyi ve ilk olanları düşünün. Onlarda taklit edecek şeyden çok öykünecek şey vardır. Takip edilecek değil üstüne eklenecek şeyler vardır.

İskender'i uyandıran kişi Aşil'di. Aşil'in mezarında uymak İskender'in şöhret arzusunu gün yüzüne çıkarmış. Büyük Makedonyalı, gözlerini hem yas tutmak hem de saygı göstermek için açmış. Aşil'in ölümü için değil de kendisi için ağlamış çünkü henüz aynı şöhreti yakalayamamış.

İskender Sezar'a meydan okuyordu. Sezar da onu cömert kalbinden bir arı gibi sokarak, kendini aşmasını sağladı. İskender'in şöhretiyle ilgili şaibe yaratarak kendi yüceliğini başkaları için bir model haline getirdi. Biri eylemleriyle doğuyu kendine görkemli bir tiyatro haline getirirken diğeri batıda aynı şeyi yaptı.

Yüce Alfonso, soylular için trompet ne idiyse, acil eylem çağrılarının da Sezar için o olduğunu söyledir.

Bir kahramana diğerdinden miras kalan öykünme, sizi yüceliğe, yücelik de şöhrete götürür.

Her uğraşta bir ilk, mükemmellik mucizesi ve bir en kötü, bunun zıt kutbu vardır. Bunun değerini yalnızca şöhret kataloğundaki kahraman kategorisinin tamamını çalışan bilgeleri bilir.

Plutarkhos bu işin müfredatını *Paralel Yaşamlar* kitabında yazmıştır. Modernler de bunu Paulus Jovius'un *Eulogies* kitabında bulabilir.

Dünyada hâlâ, kahramanları doğru muhakeme ve takdir etme eksikliği var. Ama hangi yazar bunları vaat etmeye cüret edebilir ki? Kahramanları zaman sıralamasında bir yere koymak kolay, ama gösterilen saygı açısından bir yere koymak zor...

Eleştirel Paradoks

Kahramanlar artık Atina Uygarlığı'ndaki gibi sürgüne gönderilmiyor. Fakat İspanya'nın can yakan eleştirileri onları riske sokuyor.

Günümüzün eleştirmenleri yapabilselerdi, kahramanları ânında buradan sürerlerdi. Ama şu durumda onları yalnızca şöhret bölgesine, ölümsüzlüğün uçsuz bucaksız sınırlarına sürebilirler.

İşin paradoks olan kısmı kahramanların kusursuz görül-
düğü için kınanması. İyi bir savunma için affedilebilir bir suç işlemek, ihtiyat ya da yiğitlikte kusurlar göstererek kıskançlığa ve kötü niyete malzeme vermek gerekir.

Bir insan ne kadar görkemli olursa olsun bu ikisinden kaçması zordur. Bu tip insanlar, değersiz av bulamayınca en iyi ava saldırmaya kalkışan gaddarlardır.

Becerileri dönüştüren, mükemmellikleri bozan ve en meşru girişimleri bile en kötü şekilde çarpıtan türde metafizik bir zehir salgılayan insanlar vardır.

Biraz günah işleyerek ve kıskançlığa yem atarak rakiplerinizin zehrini başka yöne çevirmek politik stratejiniz olsun.

Bırakın İhtiyat kendi kendine bir aşı yapıp hastalığı sağlığa çevirsin. Böylece İhtiyat, dedikoduyu oyalayacak hedefler belirler ve zehri kalpten uzak tutar.

Öte yandan tabiatın bazı küçük tatsız şakaları, tatlılıkla dolu mükemmelliği taçlandırabilir. Gamze bir kusurdur ama insana güzellik katar.

Kusur olmayan kusurlar da vardır. Alcibiades bu kusurları yiğitliğiyle, Ovidius da zekâsıyla etkileyerek bunlara "sağlık kaynağı" demiş. Telaşsız güzellikte hoş bir başıboşluk vardır. Bu da ketumluğun süsünden çok kendine güvenin tatlılığıyla neticelenir.

Hiç tutulmazsa güneşin, kaymazsa yıldızların, dikenini olamazsa gülün ne anlamı var ki?

Doğanın yeterli olduğu yerde sanata gerek yoktur. Kusurlarınızla bütünleşince yeni kusurlar edinmenize gerek kalmaz.

Kahramanların Takacağı Son Taç

Tüm güzellikler tepeden aşağı iner. Erdem ışığın kızıdır, ışık ona görkemini miras bırakmıştır. Günah ise körlüğün beceremediği işlerin yarattığı bir canavardır, karanlığı miras almıştır.

Her kahraman erdemlerinde ne kadar yüceyse o kadar mutludur. Çünkü bu ikisi doğumdan ölüme paralel devam ederler...

Ey kahramanlığın bilge adayları, bu en önemli stratejiye, en iyi ve en daimi niteliğe kulak verin!

Yücelik, temellerini günaha dayandıramaz, günah hiçbir şeydir. Yücelik yalnızca Tanrı'ya dayandırılabilir, Tanrı her şeydir...

Dünyada kahraman olmak hiçbir şeydir, çok az şey ifade eder. Cennette kahraman olmaksa çok daha fazlası demektir. Onun yüce krallığında övgü, güç ve zafer hep daim olur.

EĞİMLİ KİYILAR

Sanatla Üretilenler

Değişken talih karşısında neşe, sert kanunlar karşısında sağlık, kusurlu doğa karşısında iyi sanat ve hepsi için de bir tam doz anlayış. Sanat doğanın tamamlayıcısıdır. Doğayı daha da sevimli kılan, kendi çalışmalarıyla doğayı aşmaya çalışan ikinci bir varlıktır. Sanat, ilk dünyaya yapay ve ikinci bir dünya eklediği, doğanın dikkatsizliğinden doğan açığı kapattığı, onu her konuda mükemmelleştirdiği için gururlanır. Sanatla üretilenlerin* yardımını olmadan doğa, kaba ve darmadağın görünür. Şüphesizdir ki bu iş insanlığın cennetteki ilk göreviydi. Yaratıcı, insanlığı emrine alıp onları dünyanın yöneticisi kıldı ki insanlar dünyayı geliştirsin, mükemmelleştirsin ve güzelleştirsin. Çünkü sanatla üretilenler doğanın kraliyet cübbesidir. Sanat, doğanın sadeliğine şaşaa ekleyerek her zaman mucizeler gerçekleştirir. Ve eğer sanatla üretilenler bir çölü bir cennete çevirebiliyorsa kim bilir insan ruhunda nasıl etkiler bırakır.

* Gracián burada “sanatın kendisiyle” “sanatla üretilenleri” eş anlamlıya yakın bir şekilde kullanıyor.

Sanatın Kendisi

Sanatın kendisi de büyüleyici bir kadın gibidir. Ama Kirke, erkekleri domuza çevirirken Sanat, yaratıkları insana dönüştürür.

Geri Dönüp Tekrar Bakın

İlk insanların ve hatta sizin ayrıcalığınızdır bu! Yüceliğe, güzelliğe, ahenge, güce ve yaratılanların çeşit çeşit harika kumaşlarına dönüp taze ve dikkatli bir şekilde bakmak. Hayranlık duygusunu genelde pek sık hissetmeyiz, çünkü şeylerde yenilik görmeyiz. Fakat hayran olmadan da dikkatli bakamayız. Hepimiz dünyaya kalp gözümüz kapalı geldik. Gözlerimizi bilgiye açtığımızda her şey ne kadar muhteşem olursa olsun alışkanlıklar meraka yer bırakmıyor. Derin düşünce her zaman bilgeleri çekmiştir. Kendilerini dünyaya yeni gelmiş gibi hayal ederler, mucizelerin, yani aslında her şeyin üzerinde tek tek dururlar. Mükemmelliğe hayran kalır ve ustalıkla felsefe yaparlar. En muhteşem bahçelerde gezinirmişçesine bitkilerin güzelliğini ya da çiçeklerin çeşitliliğini fark etmeden şaşkın şaşkın bu yolu takip ederler. Sonra bunları fark edince geri dönüp her bir bitki ve çiçekten tek tek keyif almaya başlarlar ki güzellikler onlarla olsun. Bu evrendeki güzelliğin ve mükemmelliğin çok çok az farkına vararak beşikten mezara bir yolculuk yapıyoruz. Bilgeler her zaman arkasını dönüp hazlarını yenilerler. Her şeyi yeni bir bakış açısıyla olmasa da taze bir dikkatle derinlemesine düşünürler.

Bilmenin Dört Yolu

Çok bilmenin dört yolu vardır: Uzun yaşayın. Çok yer gezin. Güzel kitaplar okuyun (en kolayıdır). Bilge arkadaşlarınızla sohbet edin (en eğlencelisidir).

Tek Bir Şikâyet

Çok iyi bir kitabın çok iyi bir okuyucusu, kitap hakkında yalnızca bir kusur bulduğunu söylemiş: Ne ezberlenecek kadar kısa, ne de asla bitmeyecek kadar uzun.

Özlü Sözler

Özlü sözler ne kadar kısa olursa verdikleri akıl o kadar derin olur. Tıpkı Epiktetos'un felsefeyi iki kelimeye indirgemesi gibi: *Devam et, elde et!*

Paradokslar

... gerçeğin canavarlarıdır.

Nükte

Nükteyi algıyorsanız bir kartal olursunuz, yaratırsanız melek. Keruvun* neşesi, insanın abartılı bir hiyerarşide yükselmesidir nükte.

Nükte tam olarak değil de genel anlamda daha iyi bilinen kavramlardan biridir. Kendini hissettirir ama tanımlanamaz. Böylesine uzak bir konu her tanıma açıktır. Göz için güzellik, kulak için harmoni neyse akıl için de nükte odur.

Zalim ve Tuhaf

Okuyucuyu ya da dinleyiciyi çok uzun süre boyunca sıkıcı ve tek bir metafora maruz bırakmak sanat değil zulümdür: Devlet gemisi", hayat yolu, tırmanılacak dağlar, artık her neyse!

Bağlılıktan Kurtulun

Bir kitapta övülenler övgüyü kabul eder, hatta zaten bunu hak ettikleri bir şey olarak görürler. Başka bir deyişle, hediye olarak vermeyi düşündüğünüz şey bir zorunluluğa dönüşür. Bir yazar bir kitabının ikinci baskısını yapmadan önce ilk baskıdaki yazım yanlışlarını listelemiş. Bağlılık da bu hatalardan biriymiş.

* Keruvler, Tanrı'ya tapınma ve övgüyle meşgul melekse varlıklar.

** Muhtemelen Platon'un *Devlet* kitabında bahsettiği devlet gemisi metaforuna gönderme yapıyor.

Ölmek İçin Yeni Yollar

Bir Kazazededen

Ah, hayat hiç başlamamalıydın. Ama madem başladın hiç bitme! Hiçbir şey senin kadar sevilmedi, hiçbir şey senin kadar kırılğan olmadı. Seni bir kez kaybeden herkes geri kazanmak için çok geç kaldı... Tabiat insanın üvey annesidir. Doğumda insandan esirgediği bilgiyi ona ölümde bahşeder. Doğumda vermez çünkü elde ettiği lütfun değeri bilinmez. Ölümde verir çünkü böylece kişi ona karşı planlanan kötülükleri daha iyi hissedebilir. Ah, ilk insanlar bizden bin kat daha zorbaymış! Utanılacak bir cesaretle hayatlarını bir parça tahtaya bağlayıp dengesiz dalgalarda gidip gelmişler. “Göğsümüz çelik kaplı” demişler, ama bence demir ve hata kaplı. Yüce Tanrı boşu boşuna ülkeleri dağlar ve denizlerle ayırdı, çünkü insanlık bu musibete karşı küstah bir şekilde köprüler icat etti. İnsanlığın, sonunda kendi aleyhine dönmeyen tek bir icadı yok. İnsanlığın korkunç yok edicisi barut, en büyük yıkım malzemesi. Gemiler eninde sonunda insana mezar olmayacak mı? Kara parçalarının, eylemlerini sergileyebilmesi için çok dar bir tiyatro sahnesi olduğunu düşünen ölüm, insanların her elementte ölebileceği bir yol icat etmiş. Cesaretimizin cezası olarak bir geminin güvertesine çıkıyoruz; aynı darağacına çıkar gibi. Cato boşuna dememiş en büyük üç aptallıktan biri gemiye binmektir diye.* Ah Kader, ah Cennet, ah Talih! Az kalsın bana böylesine eziyet ettiğiniz için kendimi bir şey sanacaktım. Ve bir başladınız mı sonu gelmeyecek, ta ki benim sonum gelene kadar!

* Diğer ikisi mi? Sır tutamayacak birine sır vermek ve tüm gün aylıklık yapmak.

Akan Su

İnsanlar eğilimlerini her yedi yılda bir değiştirir. Karakterler ise bundan daha sık, dört yılda bir değişir. İnsanlar çok az şey algılayarak yaşamaya ya da yaşar gibi yapmaya başlar. Çocuklukta en zayıf güçler bile uyku halindedir; en asil güçler bile çocuksu bir hissizliğe gömülüdür. O zamana kadar insan, yabanilerden biraz daha iyi durumdadır. Bir bitki gibi büyür, bir çiçek gibi besinlerini alır. Ama zamanla ruh, sarıp sarmalandığı kundağından çıkıp güçlerini tamamen uygulamaya başlar. Gülererek gençliğe geçiş yapar ve şehvetle zevk arayışına girer. Henüz hiçbir şey anlamayan insan akılla değil de yalnızca kendi mizacıyla ilgilenir. Sonuçta her zaman geç kalınmış mantığa dayalı hayata gözlerini açar insan. Kendini bir kişi olarak tanır, insan olmaya çalışır. Saygı gördükçe kendine saygısı artar, cesareti arzular, erdemleri kucaklar. Arkadaşlık kurmaktan hoşlanır, bilgiyi arar ve saklar. En yüksek uğraşlarla ilgilenir.

İnsan hayatını akan bir suya benzetenler ne kadar da haklıdır. Onun gibi biz de ölüme doğru süzülürüz. Çocukluk, kumdan doğan ve gülümseyen küçük bir deredir, vücut da tozdan yapılmıştır. Bu küçük dere saydam ve sade bir şekilde akar. Güller ve mırıldanır, rüzgârla köpürür. Ağlarken yüzünü buruşturur. Boylu boyunca kıyılarının yeşilliğine sokulur. Gençlik ani bir baskın gibi gelir. Koşar, hoplayıp zıplar, kendini yerlere atar. Taşlara vurur, çakıl taşları üzerinden akar. Çiçeklerini ezerek köpürür. Daha karanlık akmaya başlar ve öfkeyle kabarır. Olgunluk döneminde gençlikteki nehir sakinleşir. Sessiz ve derinden akıp gider. Su çok yavaş akar, tüm derinliğine rağmen hiç ses çıkarmaz. Kabarıp genişler ve ağırlaşır. Tarlaları bereketlendirir, şehirleri güçlendirir, bölgeleri zenginleştirir. Her açıdan işe yarar hale gelir artık. İnsan, sonunda yaşlılığın marazlı denizlerinde, hastalıklı uçurumlarına ulaşır. Burada tüm nehirler güçlerini, isimlerini ve tatlarını kaybederler. Artık yüz yerinden

içine su sızan çürümüş bir teknedir insan. Onu parçalara ayıran fırtınalarla çalkanır. Ta ki unutulmanın sonsuz kıyılarında bir mezarın derinliklerine acı içinde çakılana kadar.

Yapmacıklık

Herkes gibi ağızlarıyla konuşmaktansa ense kökleriyle konuşabilmek için iyi para ödeyecek insanlar vardır. Bunun ayırt edici bir özellik olduğunu düşünürler.

Kendini Bil*

Antik Yunanlar Delfi duvarlarına altın harflerle, bilgelerin ruhuna da saygıdeğer karakterlerle şunu yazmışlar: “Kendinizi bilin!” Tüm canlılar arasında yalnızca insan sonunu getiren hatalar yapar. Yalnızca insan günah işler, özgür iradesinin asaletiyle doğru yoldan çıkar. İşe kendini bilmeden başlayan insan, asla hiçbir şeyi iyi bilemez. Kendine karşı akıllı değilsen aklın ne anlamı var ki? Kötülüğe ne kadar çok teslim olursak o kadar çok kölelerimizin kölesi haline geliriz. Hiçbir hırsız, hiçbir ne idüğü belirsiz adam hayat yolcusuna kibir kadar saldırmaz, hayata kibir kadar hücum etmez. Cehalet aptallığa mahkûmdur. Bilmediğini bilmez, dikkat etmediğinin de farkına varmaz!

* Gnothi seauton (Yun.)

Hayatın Üç Evresinden En İyisi

Vücut yirmi beş, kalp elli yıl, ruh ise her zaman büyür. Ruhun ölümsüzlüğünü gösteren harika bir argümandır bu. Hayatın en güzel dönemi tam ortadaki dönemdir. İnsan mükemmelliğe ulaşır, ruh da gelişme sezonunu açmıştır. Düşünce önem kazanır, yetenek verdiği sözleri tutar ve fikirler kendilerini güzelce mantığa dayandırır. Son olarak her şey olgunlaşmış ve ihtiyata ulaşmıştır. Bu noktada insan yaşamaya başlamalıdır ama bazıları her gün yeniden yaşama başlarken bazıları hiç başlamamış olur. Bu döneme çağların kraliçesi diyebiliriz. Mükemmel olmasa da diğer dönemlere nazaran daha az kusuru vardır bu dönemin. Çocukluk gibi cahil, gençlik gibi çılgın ya da yaşlılık gibi ağır ve yorgun değildir. Öğle güneşinin en çok parladığı dönemdir bu. Tabiat hayatın farklı zamanlarında hizmetkârlarını farklı renklerde giydirir. Sarı ve pembe, çocukluğun üniformasıdır, parlak renklerle gençliğin güneşini karşılar. Orta yaşlarda hayat sakalını ve saçını siyah yapar; derin ve ihtiyatlı düşüncelerin bir göstergesidir bu. Hayat tam hedefine yaklaşırken beyazla son bulur çünkü yaşlılığın üniforması açık yürekliliktir.

Doğanın Aldatması

Doğa bizi bu dünyaya getirerek kurnazlık, hatta ikiyüzlülük etti. Bizi dünyaya getirirken bilgisiz olmamızı sağladı ki şüphe duymayalım. Bu dünyaya karanlık içinde, hatta kör olarak geldik. Yaşadığımızın, hatta yaşamamızın ne olduğunun farkına varmadan yaşamaya başladık. Çocukken insanlar her türlü çocuksu şeyle susturulabilir, her oyuncakla ya da ıvır zıvırla yetinebilir. Mutluluk diyarlarına girmiş gibi görünür ama aslında talihin tutsağı olmuştur. Ruhunun gözleri açılıp aldatıldığını fark ettiğinde umutsuzca bir tuzağa düşmüş, yaratıldığı çamura saplanmış olarak bulur kendini. Bu çamurda ilerleyip bundan olabildiğince kaçmaktan başka ne gelir ki elimizden? Ben şuna ikna oldum: Doğanın tüm dünyada çevirdiği dolaplar olmasa hiçbir adam ya da kadın böyle aldatıcı bir dünyaya gelmek istemezdi, çok az kişi yaşamaya devam ederdi. Çünkü kim aslında hapisane olan sahte bir krallığa yalnızca bir sürü farklı cezayı çekmek için bile bile adımını atar ki? Vücutta açlık, susuzluk, soğukluk, sıcaklık, yorgunluk, çıplaklık, acı ve hastalık; akılda aldatma, kıskançlık, alay, saygısızlık, kargaşa, üzüntü, korku, öfke ve umutsuzluk var. Tüm bunlar eninde sonunda sefil bir ölüme mahkûm edilmek için. Elindeki her şeyi, evi, arsayı, eşyaları, itibarı, arkadaşları, akrabaları, kardeşleri, aileyi ve tam da en çok sevmeye başladığımız zamanda yaşamın kendisini alıp götüren bir ölüme hem de. Tabiat ne yaptığını çok iyi biliyordu, insanlar da cehaleti kabul etti. Ah Hayat, seni tanımayan her kimse sana saygı duymalı! Gerçeğe uyanan herkes de beşikten mezara, doğumdan ölüme doğrudan geçmeyi tercih ederdi. Sefaletin yaygın bir alameti, doğarken döktüğümüz gözyaşlarıdır... Bir adamın, kadının, kral ya da kraliçenin dünyaya geldiğini bildiren bu işaret ağlamaktan başka bir şey değilse, bu da bizim yaşadığımız tek âlemin keder âlemi olduğunu gösterir. Hayat veren annenin çılgınlık atarak, hayata gelen bebeğin de ağlayarak başladığı bir hayattan ne bekleyebiliriz ki?

Su Gibi Berrak

Hiçbir şeye, en berrak suya bile tamamen güvenmeyin. Çünkü o suyun saydamlığı her şeyi değiştirip olduğundan daha büyük gösterir. Şeklini değiştirir ya da derinliğini saklar. Her politika-cının yaptığı gibi size gülümser ve mırıldanır.

Yargılanan Gerçek

İskender hâkimi dinlerken bir kulağını kapatırmış. “Diğerini savunma için saklıyorum” diyerek.

Çok Şey Aslında Az Şeydir

Büyük bir kalabalık, çok az insan.

Gerçeğe Gözünü Açmak

Ben gözümü açtığımda görecektim hiçbir şey kalmamıştı. Her zaman böyle olur.

İçin ve Unutun

Emirler yağdırdığınız tahta doğru tırmanırken, başarının ilk basamağında insanların hırsa olan susuzluklarını dindirmeye çalıştıkları tuhaf bir kaynağa rastlayacaksınız. Kaynağın tuhaf yan etkilerinden biri de geçmişi unutturması. Bu kaynaktan içip önceki arkadaşlarını ve tanıdıklarını, yani önceki düşük konumunun tanıklarını unutan insanlar gördüm. İnsanlar kardeşlerini bile unutuyorlar. İçenlerden biri öylesine gaddardı ki onu yaratan babasını tanımadı. Tüm zorunlulukları, gördüğü tüm iyilikleri hafızasından silerek verecekli değil alacaklı olmak istiyordu. İçenler, aldıklarını geri vermeyi değil, daha çok ödünç almayı istiyordu. Kendilerini bile unuttular. Artık büyük denizlere açıldıkları için bir zamanlar doğdukları su birikintilerini zar zor hatırlamaya başladılar. Onlara eski kir ve pasını hatırlatan, kanatlarını indirmelerini gerektiren her şeyi unuttular. Nankörlüğü yudumlayıp yer çekimini ve uzaklığı alt ederek tuhaf bir şekilde tahtlarına doğru süzülürken, ne başkalarını ne de kendilerini tanıdılar. Kibir, karakteri işte böyle değiştiriyor.

Fesatlığın Yüzü

Bir aslan gördünüz mü hepsini görmüş olursunuz, kuzu gördünüz mü hepsinin aynı olduğunu bilirsiniz. Ama bir insan gördünüz mü yalnızca bir insan görmüş olursunuz, hatta belki onu bile tamamen görmemişsinizdir. Tüm kaplanlar zalimdir, güvercinler masum; ama her insanın karakteri farklıdır. Asil bir kartal her zaman asil nesiller dünyaya getirir ama ünlü insanların çocukları ünlü, küçük insanların çocukları küçük olmaz. Herkesin kendi yüzü, kendi zevki vardır, hiç kimse aynı fikirde olmayabilir. Zeki Tabiat bize farklı yüzler vermiş ki herkes sözleriyle ve eylemleriyle tanınabilsin. Böylece iyiler fenalarla, erkekler kadınlarla karışmaz; birinin çevirdiği dolap diğerrinin sanılmaz. Şifalı otların özelliklerini araştıran çok insan vardır. Bunun yerine ya beraber yaşayacağımız ya da beraber öleceğimiz insanların özelliklerini araştırmak çok daha önemli bir iş olur. Gördüğümüz herkes gerçekten insan değildir, çünkü büyük şehirlerimizin kıyılarında köşelerinde korkunç canavarlar vardır. İşsiz bilgeler, ihtiyatsız yaşlılar, itaatsiz gençler, arsız kadınlar, merhametsiz zenginler, tevazu göstermeyen fakirler, asaletten yoksun lordlar, kanuna saygı duymayanlar, insanlıktan haberi olmayan insanlar, esastan mahrum kişiler, ödüllendirilmeyen marifetler.

İlerlemekten Başka Yapacak Bir Şey Yok

Mantıklı bir yaratık olan insanın, mantığı kendi hayvani iştahına kurban etmesi ne garip. Diğer tüm canavarlar bu başlangıçtan, bu büyük bozukluktan doğar, her şey tersyüz olur. Erdem zulüm görür, kötülük alkışlanır. Gerçek susarken yalan birçok dilde birden konuşur. Bilgeler kitapsız kalırken cahiller kütüphaneler kurar. Kitapların doktoru, doktorların kitabı kalmaz. Fakirlerin bilgeliği aptallık sayılırken güçlülerin aptallığı kutlanır. Hayat vermesi gerekenler hayatı elinizden alır. Gençler yaprak dökerken yaşlılar kış günü çiçek açar. Dimdik duranların boynu bükülür, insanlar sağını solunu karıştırır olur. İnsanlar iyiliği sola yerleştirir, en önemli şeyleri omzularının üstünden silkeler atarlar. Erdemi ayaklar altına alır, yükseceklerine gerilerler.

Geri dönüş olsa kim bilir kaç kişi geri dönerdi! Dünyada kimse kalmazdı. Biz yaşam merdivenini tırmanırken ayağımızı kaldırdığımız an basamaklar, yani günler birer birer yok oluyor. Aşağı inmenin hiçbir yolu yok, ilerlemekten başka yapacak hiçbir şey yok.

Kötülüğün Öncü Kuvveti

Kötüler bir araya gelmiş, birkaç bira içip sırf insanlar mantığını kullanabiliyor diye insanlığı ortak düşman ilan etmiş. Savaş başlamak üzereyken aralarına Nifak girmiş. Bazılarının dediği gibi cehennemden ya da bir çadırdan değil de ikiyüzlü Hırsın çatı katından gelmiş Nifak, ve karakterine uygun davranarak saldırıya kimin önderlik edeceği konusunda tartışma başlatmış. Çünkü her kötü öncü kuvvette yer almak istemiş. Oburluk, günahlar arasında ilk olduğunu iddia etmiş, ilk savaşlarını beşikte kazandığını söylemiş. Şehvet, kendisini duyguların en güçlüsü ve cesuru olarak tanıtmış. Sayısız zaferiyle övünmüş ve çoğu kişinin desteğini kazanmış. Açgözlülük kendini tüm kötülüklerin kaynağı olarak gösterirken, Kibir kökeniyle böbürlenmiş (doğrudan cennetten gelmiş) ve insanlığa layık tek kötülüğün kendisi olduğunu söylemiş (diğerleri çok yabaniymiş). Öfke tüm sürüye kafa atmaya başlamış. Diğerleri de dişleriyle tırnaklarıyla dövüşmeye, bir karmaşa içinde çarpışmaya başlamış. Tembellik uzun ve sıkıcı bir vaaz vererek sazı eline almış. Kötülerin birbiriyle bağlantılı olduğu, asla yalnız olmadığıyla ilgili bir şeyler...

“Konu önden gitmek olunca kim bu hakkın benim en büyük kızım Mentira’nın* olduğundan şüphe edebilir ki? Tüm kötülüklerin yazarı, tüm fenalıkların kaynağı, günahların anası, çok başlı yılan, her şekle girebilen Proteus, kırkayak ve usta sahtekâr, Yalanın atası, bazılarının cehaletten bazılarının kötülükten hem aldanıp hem aldattığı, iki yarımküreyi de yöneten güçlü kraldır o. Yanlış ve Yalan, insanlığın çocuklukta ve gençlikte şüphe etmeyen masumiyetine stratejiler ve entrikalarla, tuzak ve icatlarla, uydurma, hile, yanıltmaca ve geri kalan geniş ailesiyle saldırır. Diğer kötüler de sırayla onu takip etsin. Eninde sonunda ya çocuklukta ya gençlikte zafer bizim olacak.”

* İspanyolcada “yalan”.

Kötülük Pasaportu

Cennetin karşı ucu, uzayın avaresi, yabani hayvanların kafesi, havadaki saray, haksızlıklar oteli, tüm kötülüklerin evi, yaşlı çocuk... Kısacası Dünya öyle bir hâle geldi, üzerinde yaşayanlar da öyle arsız bir deliliğe ulaştı ki, bütün erdemlerin uygulanması tüm halka en katı cezalarla yasaklandı. O andan itibaren doğruyu konuşan herkes deli diye yargılanacak, saygı gösteren herkesin zayıf olduğu düşünülecekti. Okuyan ya da bilenlerle “filozof”, “entel” diye dalga geçilecek, temkinli davranan herkes sıkıcı ve yavaş görülecekti. Bu böyle tüm erdemlerde devam edecekti. Kötülüklerle gelince, onlara serbest geçiş, tüm gezegende geçerli bir pasaport verildi. Barbar ve yasadışı haberler tüm dünyada yankı uyandırdı. Fakat bir sürprizle karşılaştılar! Olağanüstü derecede pişman olmaları beklenen erdemler tam tersini yaparak birbirlerini arkadan vurdular ve bundan büyük keyif aldılar. Kötüler de keyifsiz bir şekilde dolanıp dururken mutsuzluklarını ve üzüntülerini saklayamadılar.

Bir bilge olaylardaki bu gelişme karşısında hayrete düştü ve sevgili Aklına danıştı.

“Sakin şaşırmasın” dedi aklı. “Böyle memnun görüneceğiz tabii. Bu kaba kanunsuzluk bize zarar vermeyi bırak, amacımızı daha da sağlamlaştıracak. Bize hakaret değil gizli bir lütuf bu. Hiçbir şey daha iyi gelemezdi bize. Bu kez kötüler yok olacak. Saklanmakla iyi yapıyorlar, mutsuz olmakla haklılar. Her yere yayılıp dünyayı ele geçireceğimiz gün bugün.”

“Bu tahminini neye dayandırıyorsun?”

“Basit. İnsanlar tuhaf bir şekilde yasak olana meylederler. Bir şeyi yasakla, insanlar onu elde etmek için ölür. İnsanların bir şeyi araması için onu ellerinden alman yeterli. En büyük çirkinlik yasaklandığında en büyük güzellikten daha çok arzu-

lanır. Oruç tutmayı yasaklarsan Epikür, hatta Elagabalus' bile açlıktan ölmeye hazırdır. Mütevazılık yasak olsa Afrodit Kıbrıs'ı terk edip rahibelerin arasına katılırdı. O yüzden sevin! Artık aldatma, sadakatsizlik ve nankörlük, kötü davranışlar, kavgalar ya da ihanet yok... Tiyatrolar ve kumarhaneler kapanacak, her şey erdemli olacak. Güzel günler geri gelecek ve insanlar bu günleri akıllıca kullanacak. Kadınlar kocalarıyla, kızlar namuslarıyla uzlaşacak. Köleler krallarına itaat edecek, krallar hüküm sürecek. Politikacılar asla yalan söylemeyecek, küçük kasabalarda dedikodu yapılmayacak. Seks, Altıncı Emire** selam edecek ve Altın Çağ'a yeni bir mutluluk dalgası gelecek.”

Ahlaki Anatomi

İlahi filozof insan vücudunu tınlayan, yaşayan bir enstrümana benzetmekte haklıydı. Akordu iyi yapıldığında muhteşem müzik yapar insan. İyi akort edilmediğindeyse karmaşık ve uyumsuz sesler çıkarır. Birbirine uydurması inanılmaz zor birçok farklı telden oluşur. Mandalları her zaman kayar. Bazıları en zor akort edilen yerin dil, bazılarıyla ağgözlü el olduğunu söyler. Kimi kendi görüntüsüne hiçbir zaman doymayan göz, kimiye hiçbir zaman pohpoh ve dedikoduya doymayan kulak, der. Bazıları iyi niyet, bazıları doymak bilmeyen iştah, bazıları derin kalp, bazılarıysa acı içgüdüler, der. Ama ben hepsini bir yana bırakıp derim ki en zoru karındır ve hayatın tüm dönemlerinde de bu böyledir. Çocuklukta her zaman açtır. Gençlikte arzu, orta yaşlarda hırs doludur. Yaşlılıkta ise canı sürekli şarap çeker.

* Arsızca hovardalık eden bir Roma imparatoru (205-222).

** On emirden altıncısı; zina etmeyeceksin. (ç.n.)

Amaçlar ve Araçlar

İnsanlığın bayağıbozukluklarından biri de amaçları araca, araçları amaca çevirmek. Geçici olması gereken şeyleri kalıcı hale getiren insanlar sonraları dinlenmek için yolun ortasında kalırlar. Bitirmeleri gereken yerde başlar, başlamaları gereken yerde bitirirler. Bilge Tabiat, öngörülerini kullanarak hayatın her faaliyetinde bir aracı, en can sıkıcı işlevlerine bir teselli olması için dünyaya zevki tanıtmış. Acımızı hafifletmemizi akıllıca planlamış. Ama insanın çözüldüğü nokta da bu olmuş. İnsan, bir hayvandan da vahşice kendini yozlaştırarak zevki bir amaç, hayatı da o amaca ulaşmak için bir araç hâline getirmiş. Artık yaşamak için yemek yememiş, yemek yemek için yaşamış. Çalışmak için dinlenmemiş, uyumak için işi boşlamış. Gelecek nesiller için değil şehveti için üremeye başlamış. Kendini tanımaya değil tanımamaya çalışmış. Gereklilikten değil yalnızca dedikodu yapmak için konuşmuş. Hayatından zevk almamış, zevk almak için yaşamış. Bu yüzden tüm kötülükler, zevki kendilerine lider seçmeye dikkat etmiş. İştah mübaşiri, heves habercisi, duyguların serdümeni zevk, insanları peşinden sürükleyerek herkesi en çok zevk aldığı şeyle yaralar.

Çoğunlukla Konuşun

Derler ki Talih bir gün hükümdarlığının çatısı altındaki parlak tahtında oturuyormuş. Yaverlerin ilgisi üzerindeymiş ama onlara pek de ilgi göstermiyormuş. İki kişi ondan iyilik istemeye gelmiş.

İlki, hakiki insanlar arasında şanslı olmayı ve bilgilerle ihtiyatlı insanların desteğini kazanmayı istemiş Talihten. Odada ayakta duranlar birbirlerine bakıp şöyle demişler:

“Dikkat edin, yoksa dünyayı ele geçirir!”

Ama Talih ciddi ve üzgün bir ifadeyle adama istediğini vermiş.

İkincisi gelip tam tersini istemiş. Cahiller ve aptallar arasında başarılı olmayı dilemiş. Yaverler böyle tuhaf ve ciddi bir istek karşısında gülmeye başlamışlar. Talih gülümsemiş ve adama istediğini vermiş.

Bu iki adam memnun ve müteşekkik olarak oradan ayrılmış, sonsuza dek bu düşüncelere sadık kalmışlar. Ama her zaman kraliçelerinin yüzünü okuyup duygularını inceleyen yaverler onun yüz ifadesinde tuhaf bir geçiş olduğunu fark etmişler. Onların farkettiğini farkedene Talih akıllılık yapıp sormuş:

“Yaverlerim, sizce bu ikisinden hangisi daha akıllıydı? İlki mi? Ah, çok fena yanıldınız. Bilin ki ilki ne istediğini bilmeyen bir aptaldı, asla da bir yere gelemeyecek. İkincisiyse işini biliyordu. Dünyayı ele geçirecek olan kişi o.”

Bu çelişkili cevap karşısında şaşkına dönen yaverleri kafa karışıklığından yine Talih şöyle kurtarmış:

“Bilgeler azınlıktadır. Bir şehirde dört tane bile yoktur. Dördü geçin, bir krallıkta iki tane bile yoktur! Cahiller çok fazladır, aptallarsa sonsuz sayıdadır. Bunları yanına alan kişi tüm dünyaya hükmeder.”

Gerçek Makyajını Yaparken

Gerçek, kanunen Anlayışın eşidir. Ama onun büyük rakibi Yalan, onu yatağından atmaya, tahtından kaldırmaya çalışmış. Ne dolaplar çevirmiş! Ne iftiralar atmış! Gerçeğin iğrenç, çirkin, zor ve ortada olduğunu söylemeye başlamış. Kendini de asil, akıllı, şık ve nazik olarak satmaya başlamış. Yalan, doğası gereği çirkin olsa da makyajla gayet güzel görünmüş. İki arada gidip gelmekten büyük zevk alan Yalan çok sürmeden aklın en asil kısımlarını ele geçirmiş.

Aşağılanan ve zulüm gören Gerçek, Nükteye gidip sancılarını anlatarak ona şifa bulmasını istemiş. “Dinle dostum,” demiş Nükte, “böyle zamanlarda hiçbir yemek çiğ yenilen gerçeğin farkına varma yemeğinden daha tatsız gelmez, hiçbir şey bir ağız dolusu çıplak gerçekten daha acı değildir. Göze doğrudan vuran ışık bir kartala ya da vaşağa işkence edebilir. Görüşü zayıf olan insanlardan ne bekleyebilirsin ki? Bu yüzden zeki akıl doktorları gerçeği süsleme, tatlandırma sanatını icat etti. Bunu bir kenara yaz. Bana teşekkür edeceksin. Daha politik olman gerekiyor. Aldatmanın giyindiği gibi giyin, onun mücevherlerini ödünç al. Sana söz veriyorum, başarılı olacaksın.” Gerçek, gözlerini yapaylığa açmış ve bir daha asla aynı olmamış. Artık daha yaratıcı olduğu için stratejiler geliştirmiş. Uzağı yakın, şimdiyi geçmiş olarak göstermiş. Birinde kınadığını bir başkasında övmüş. Ali’yi almak için Veli’yi hedef belirlemiş. Duyguları kirletmiş, sahte şefkat göstermiş, tatlı ve basit masallardan yararlanmış. Bunun gibi ustaca yapılmış dolambaçlı yollardan istediği yere ulaşmış.

Fakirler

Filozoflar doğanın boşluklardan nefret ettiğini ama insan ilişkilerinde her gün bir sapma meydana geldiğini söyler. Bizim dünyamızda ne veriliyorsa hep en çok şeye sahip olanlara verilir; onlar dışında kimse bir şey alamaz. Çoğu kişi fakir olduğu için varlığı eliden alınmış ve bu varlıkların sırf zengin oldukları için başkalarına verildiğini görmüştür. Hediyeler boşlukta heba edilmez. Altın gümüşü süsler, bir gümüş sikke bir diğeri çağırır. Zenginlere miras kalır, fakirlerinse kimseyle hiçbir bağlantısı yoktur. Açlar ekmek bulamazken karnı toklar akşam yemeğine götürülür. Hiçbir şeyi olmayan kişinin hiçbir şeyi olmayacaktır. Dünyada eşitlik yoktur.

Aptallar

Kimdir bunlar? Aptal gibi görünenlerin hepsi, görünmeyenlerin de yarısı aptaldır.

Kulak Kapakları

Göz kapaklarımız vardır ama kulak kapaklarımız yoktur çünkü kulaklar öğrenmeye açılan kapılardır ve Tabiat onların her zaman açık olmasını istemiştir. Tabiat bize böyle bir kapağı vermediği gibi bir de evrendeki diğer dinleyicilerden farklı olarak kulağımızın hareket etmesine de izin vermemiş. Yalnızca insanlar kulaklarını sabit, her zaman hazırda tutar. Kulağımızı kaldırıp işitme duyumuzu keskinleştirmek için bir saniye bile kaybetmemizi istememiş Tabiat. Kulaklarımız her daim, ruh emekli olup kendi odasına çekildikten sonra bile işinin başındadır. Aslında bu nöbetçilerin en ayık olması gereken zamanlar bu zamanlardır. Onlar ayık olmazsa kim tehlikeye karşı bizi uyaracak? Akıl tembel tembel uykuya daldığında aklımızı kullaklardan başka kim uyandıracak? Görmekle duymak arasındaki fark budur. Gözler bir şeyleri istedikleri zaman kasten ararken, isterlerse tabii, kulaklara her şey anlık gelir. Görünen şeyler oldukları yerde kalır. Onlara şimdi bakmazsak sonra da bakabiliriz. Ama çoğu ses hızlıca geçer, şansı kapıdan girdiği an yakalamamız gerekir. Sadece dilimiz iki kat çevrelenmiştir, iki kulağımızsa iki kat açık bırakılmıştır. Böylece konuştuğumuzdan iki kat fazla duyabiliriz. Duyduğumuzun yarısının, belki de daha fazlasının sevimsiz hatta zararlı şeyler olduğunu fark ettim. Ama buna iyi bir çözüm var, o da duymamış gibi yapmak ya da bir esnaf gibi, bir bilge gibi duymak. Bir de öylesine mantıktan yoksun şeyler vardır ki insanın elleriyle kulağını kapatması gelir. Eller duymamıza yardımcı olduğu gibi bizi dalkavukluktan da korur. Yılanın büyücüsünden kaçmak için bildiği bir yol vardır: Bir kulağını yere dayar, diğer kulağını da kuyruğuyla tıkar.

Bilge Bir Ağzı...

Tabiat ağız yalnızca konuşmak için değil aynı zamanda tat almak için de yaratarak ne kadar tedbirli davranmış! Kelimelerimizi sarf etmeden önce onları inceleyebilir, hatta bazen çiğneyip özü var mı bakabiliriz. Kelimeler başkalarının canını sıkacaksa biraz tatlandırırız. “Hayır”ın tadına bakabilir, başkalarının onu nasıl hazmedeceğini öğrenip biraz şekere bulayabiliriz. Dilinizi yemek yemeye, ama ondan çok diğer işlevlerine alıştırın ki bazen sessizliğinizi koruyabilin...

Ve İyi Kulaklar

Tabiat kulaklarımızı kelime süzgeci, bilgi hunileri olarak yaratmış ve onlara labirent gibi dönemeçli ve sarmallı bir deniz kabuğu şekli vermiş. Bir kale gibi düz ve zigzaglı kıvrımlar oluşturmuş ki kelimeler süzülsün, mantık arılsın, yalanla gerçeği birbirinden ayırmak için zamanımız olsun.

Gecikmenin Fizyolojisi

Ağır ağır ilerleyen bir at arabasındaki kaplumbağa kabuğundan bir tahtın üstündeki Gecikme, Fırsat sarayına doğru giderken Zamanın geniş düzlüklerinden geçiyormuş.

Olgunluktan yaratılan Gecikme, asla acele etmeden, heyecanlanmadan görkemli yolunda ilerliyor, Gecenin ona verdiği iki yastığa, yani en iyi sessiz kehanetlere ve en sakın nasihatlere yaslanıyormuş. Sahip olduğu çokça günün güzelleştirdiği saygıdeğer bir havası varmış. Yüzü, çektiği acılardan dolayı normalden daha geniş, dingin ve büyükmüş. Gözleri, duyguları gizlemeye alışkın ve yalınmış. Büyük, kemerli burnundan öfke çılgınlığını ve arzu alevlerini dışarı salarak hafifletirmiş. Hazine dolu bir küp gibi küçük ağzı, hapsedilen duygulardan bir nefes bile kaçmasına izin vermezmiş (böylece aklının derinliklerini asla açığa çıkarmazmış). Geniş bağrında sırları olgunlaştırıp zamanı gelinceye kadar tutarmış. Midesi koca talih lokmalarını kaldıracak kadar büyük, boğazı hayatın getirdiği her şeye hazırmış. Tüm bunların dışında en önemlisi okyanus gibi kalbi, tutku dalgalarını içinde tutar, gürlemeden, köpürmeden en şiddetli fırtınalara karşı durur, mantık sınırlarını bir santim bile aşmazmış. Kısacası içinde tüm mükemmelliği barındırır-
mış: Yüce bir varlık, büyük derinlik ve büyük kapasite.

Her Şeye Sahip Olmak *Roma'daki İspanyol Elçiliğinde Bir Konuşmadan*

Vittorio Siri

Hayal etmesi ne kadar kolaysa elde etmesi bir o kadar zor bu hayali zevk dağında, bu muhteşem eşya yığnında hangi ölümlü hayalini kurduğu mutluluğa ulaşabilmiş ki? Krezüs zengindi ama bilge değildi, Diyojen bilgeydi ama zengin değildi. Kim her şeyi elde edebildi ki? Peki ya biri elde etmiş olsaydı? Arzulayacağı hiçbir şey kalmadığı gün mutsuz olacaktı. Mutluluğun mutsuz ettiği insanlar vardır. Bazıları midesi dolu diye yakınır, ve durumu iyi diye daha çok yakınır. İskender bu dünyanın sahibi hâline geldikten sonra bir filozoftan duyduğu hayali dünyalar için iç çekmeye başlamış. Benim mutluluğum bundan daha kolay olsun istiyorum. O yüzden fikrimi tersine çevirdim ve herkesin söylediğinin tersini söylüyorum. Mutluluğun her şeye sahip olmakta yattığı fikrinden çok daha uzak, diyorum ki, mutluluk hiçbir şeye sahip olmamaktan, hiçbir şey istememekten ve her şeyden nefret etmekten geçer. Yalnızca bu bile mutluluktur ve özellikle sağduyulu, bilge insanlar bu mutluluğa kolayca ulaşır. İnsan ne kadar çok şeye sahipse o şeylere o kadar bağlanır. Bir şeye en çok ihtiyaç duyan insan da en az mutlu insandır. Sonuçta hasta bir insanın sağlıklı bir insandan daha çok gereksinimi vardır. Susuzluk duyan birinin derdine çare su vermek değil hararetini almaktır. Hırslı ve açgözlüler için de aynı şeyi söylüyorum. Kendinden memnunsan aklı başında ve mutlu olabilirsin. Suyu elinle içiyorsan bardak ne işe yarar ki? Seneca ne güzel demiş: İştahını bir parça ekmek ve biraz suya mahkûm edebiliyorsan dünyalar kadar mutlusun demektir. Benim oyum şundan yana: Gerçek mutluluk her şeyi elde etmekten değil hiçbir şey arzu etmemekten geçer.

Virgilio Malvezzi

Durun biraz. Bu tür akıl yürütme sağlam ve politik bir nasihatten çok melankolik bir paradokstur. Asil insan doğasını hiçliğe indirger bu. Hiçbir şey istememek ve başarmamak... Zevki yok etmek, hayatı sıfırlamak, her şeyi hiçliğe indirgemek değil de nedir bu? Hayat doğanın ve sanatın avantajlarından yararlanmaktan, fakat bunu ölçülü ve kararlı yapmaktan başka bir şey değildir. İnsanları tüm güzel şeylerden mahrum bırakarak onları mükemmelleştiremezsin, yalnızca tamamen yok etmeye yarar bu. Mükemmelliklerin ve zevklerin amacı nedir o zaman? Neden Yüce Yaratıcı bu kadar çeşitli ve güzel şey vermiş bize? Mütevazılık, yararlılık ve iyi zevk ne işe yarar? Eğer muhakemen bize onursuz davranışları yasaklamış ve güzel her şeyi yapmamıza izin vermişse bilgelik sayılabilir. Ama iyi ve kötüyü aynı kefeye koymak fazla ileri giden bir kapristir yalnızca. Ben diyorum ki... Etrafında ne kadar iyi ya da kötü şey olursa olsun öyle olduğunu düşünüyorsan kendini mutlu ya da mutsuz sayabilirsin. Bana göre tek gerçek hayat zevkle geçen hayattır, gerçekten yaşayan tek insan hayatın tadını çıkarandır. Farkına varamıyorsan, hatta bunu talihsizlikle karıştırıyorsan çok mutlu olmanın ne anlamı var ki? Aksine bir insan hiçbir şeye sahip olmadığı halde bile mutlu hissediyorsa, o hiçbir şey onun için yeterlidir. Kısacası hayat zevktir, zevkli hayat da gerçek mutluluktur.

Claudio Achillini

Ama yalnızca aptallar kendi sahip olduklarından memnun olurlar. Kişisel tatmin basitliğin sonsuz mutluluğudur. “Ne şanslısınız” demiş bir keresinde Michelangelo, “siz kendi çirkin karalamalarınızdan memnun olanlar, ne şanslısınız. Ben ise yaptığım hiçbir resimle tatmin olamıyorum.” Dante’nin nükteli bir sözü her zaman hoşuma gitmiştir. Bir keresinde büyük patronu Medici, kılık değiştirerek karnaval kalabalığının içinde Dante’yi arıyormuş. Onu arayan tüm yardımcılara, insanlara şunu sormalarını söylemiş: “İyiliğin ne olduğunu kim bilir?” Yalnızca biri bilgece cevap vermiş: “Kötülüğün ne olduğunu bilen.” O zaman o kişinin Dante olduğunu anlamışlar. Ne harika bir söz! Mutluluğu bilmek için de tersini bilmek gerekir. Yalnızca aç biri yemeğinin, susuz biri suyun, yorgun biri dinlenmenin tadını çıkarabilir. Uzun bir barış döneminin en çok kıymetini bilenler savaşın sefaletini yaşamış olanlardır. En iyi zengin olma yolunu önceden fakir olan bilir. Özgürlüğün en çok tadını çıkaran en çok hapse girendir. Gemisi batan kişi limanı, sürgün edilen kimse ülkesini, mutsuz olan mutluluğu en iyi bilendir. Çoğu insan iyi özelliklerinin tadını çıkaramaz çünkü kötüler henüz görmemiştir. Bu yüzden de ben derim ki mutlu olan kişi önceden mutsuz olandır.

Agostino Mascardi

Yani değer, istemektir, önce kötülük gelir ve keder zevkten önce işe koyulur, öyle mi? Bu tamı tamına bir mutluluk olmaz, ancak yarı mutluluktur... Kim bu şartlar altında mutluluk ister ki? “Mutluluk ya da mutsuzluk, talih ya da talihsizlik yoktur, yalnızca bilgelik ve aptallık vardır,” diyenlere katılıyorum. İnsanlığın mutluluğu bilge olmaktan, mutsuzluğu da aptal olmaktan geçer. Bilgelerin Talih korkusu yoktur, talihin sahibidir bilgeler. Yıldızların üstünde, her tür bağılıktan üstün yaşarlar. Kendileri dışında kimse onlara zarar veremez. Kısacası insanlar bilgelikle dolup taşıtığında mutsuzluğa yer yoktur.

Pier Giovanni Capriata

İyi de, hem bilge hem mutlu insan gören var mı? Melankoli her zaman sağduyunun en sevdiği yemek olmuştur. Herkesin en bilinçli ve bilge gördüğü İspanyollara, diğer ulusların en kasvetli ve ciddi ulus dediğini duyacağız. Diğer yandan Fransızlar dansları ve neşesiyle mutlu görülecek. Akılları en çok erenler, kötülüğü en yakından tanıyanlardır. Gerçekten mutlu olmaktan ne kadar uzak olduklarını da iyi bilirler. Bilgeler zorlukları daha derinden hisseder. Bu yüzden de engeller daha büyük izler bırakır. Bir damla kötü şans onların en mutlu anlarını mahvedebilir. Bilgelerin şanslı olduğu çok nadirdir, geniş anlayışları da onların aleyhine çalışır. Bu yüzden bir bilgede mutluluk aramayın. Bir aptalda ise neşe arayabilirsiniz.

Agostino Mascardi

Cennette hep mutluluk, cehennemde hep keder vardır. Dünyada ise bu iki aşırı ucun arasında seyrederek, ikisinden de payımızı alırız. Üzüntüler zevklerle karışır, kötü iyiyle yer değiştirir. Mutluluk ayağını yerden keserken hüznün sürüne sürüne ayak izlerini takip eder. İyi haberin peşinden kötüsü gelir. Ay bir büyüyüp bir küçülür, altındaki her şeye de bu değişimini yansıtır. 'Talihsizliğin peşinden bir talih fırtınası gelir... Vaiz, bir güldürmek bir ağlatmak için konuşur.' Gökyüzü bir gün bulutluyken bir gün açıktır. Okyanus bir gün sütlimanken bir gün kudurur. Dehşet dolu bir savaşın peşinden sakin barış gelir. Böylece her anı hoşnut yaşamayız, her şey orta kararlıdır. Hayatı böyle yaşarız zaten. Kendinizi yeryüzünde kısa bir savaş olan bu hayatta mutluluk aramakla yormanıza gerek yok. Çünkü mutluluk yok, olması gereken de bu. Söyleyin, hayat böyle kederle dolu olmasa, sefalet içinde sürünmesek insanlar bu hayattan kopup gidebilir miydi? Her şey zevkli, rahat ve mutluluk dolu olsaydı kimse bu kötü dadının kucağından kalkıp göklerdeki annelerine gitmeye istekli olmazdı.

* Gracián kutsal kitap *Zebur*'a atıfta bulunuyor.

Erdem

İnsan yaratılıştan geri kalanlarla yapılmış. Sahip olduğu mükemmellikler ona borç olarak verilmiş. Göklerden ruhunu, yeryüzünden vücudunu, ateşten sıcaklığını, sudan neşesini, havadan nefesini, yıldızlardan gözlerini, güneşten nur dolu yüzünü, talihten eşyalarını, şöhretten onurunu, zamandan yaşını, dünyadan da evini almış. Arkadaşlar yanında durmuş, aile karakter, öğretmen de bilgelik vermiş. Aldığı tüm bu iyiliklerin değişebilir olduğunu görünce insan sormuş:

“Benim tam olarak sahip olduğum ne var? Tüm bunları ödünç aldıysam neyi elimde tutabileceğim?”

“Erdem. O yalnızca senin, kimse onu elinden alamaz. Onsuz her şey boştur, erdem kendi kendini tamamlar. Diğer iyilikler jesttir, yalnızca o gerçekten senindir. Ruhun ruhu, hayatın hayatı, tüm lütufların nuru, mükemmelliğin tacı, tüm varlıkların mükemmelliğidir erdem. Mutluluğun merkezi, onurun tahtı, hayatın neşesi, vicdanın tatmini, aklın nefesi, memnuniyet kaynağı, mutluluğun menşei ve zekâ, irade, hafıza için bir şölendir. Nadir bulunur çünkü zordur. Nerede olursa olsun güzel ve saygıdeğerdir. Herkes ona benzemek ister, çok az kişi gerçekte ona sahip olur. Kötülükler onun cübbesi altına saklanıp hareketlerini taklit eder. En kötüler bile iyi görülmek ister. Herkes erdem başkalarında olsun isterken çok az kişi kendinde olsun ister. Herkes kendisine sadık olunsun, dedikodusu yapılmasın, aldatılmasın ya da aşağılanmasın ister ama çok azı başkalarına böyle davranır. Erdem tatlı, asil ve naziktir. Tüm dünya ona komplo kurar. Gerçek erdem kendini gizler. Onu bulduğumuzu düşündüğümüzde onun yalnızca gölgesini görürüz, bu bir aldatmacadır. Kibar, adil, erdemli bir insan Züm-rüdüanka kadar nadide, bir o kadar ölümsüzdür.”

SAĞDUYUNUN
İYİ YANI

Karakter ve Zekâ

Bunlar parlak bilgeliğin eksenidir. Doğa bunlara dönüm noktaları verir, sanat ise ikisini de zenginleştirir. Karakter ve zekâ bir araya geldiğinde Herkül ve Atlas'tan daha güçlüdür. Diğer hünerler de bunların yanında parlarlar.

Biri olmadan diğeri başarının yalnızca yarısını oluşturur. Kıskançlık ya da şansın kayıtsızlığıyla son bulur.

Zekâ her zaman büyük övgüler toplar ama başarılı olmak için bunun yanında karakter ve eğilim de gereklidir. Ayrıca bunun aksine iyi bir karakter, zekâdaki kusurları daha çok eleştiriye değer kılar.

Zevki bayağı olmaktan çok uzak bazı bilgiler “insanın mutlu bir mizacının olması tamamen doğru zekâyâ sahip olmasına bağlıdır” der. Bunu etimolojiyle de doğrularlar: Mizaç anlamına gelen *genio* kelimesinin zekâ anlamına gelen *ingenio* kelimesinden geldiği söylenir. Ama deneyim, bu ikisinin tamamen tersi olduğu durumlarda ortaya çıkan canavarları gösterek bizi bu yanlış düşünceden vazgeçiriyor.

Bu iki nitelik ruhun arınıp donatılmasıdır. Zekâ aynı zamanda mükemmelliğin tacıdır. İnsan kendi içinde küçük bir dünyadır, ruh da onun gök kubbesidir. Büyük dünyamız için güneş neyse küçük dünya için de zekâ odur. Bu yüzden Apollon'a sağduyu tanrısı denmiş. Bir şeyi bilerek sahip olduğunuz her avantaj varoluşunuz için de bir avantajdır. Muhakememize dayanarak ortalama bir insandan aşağı kalır yanımız yok diyebiliriz.

İnsanın kapasitesi onu hayvanlara karşı üstün kılıyor, tıpkı meleklerin insanlara üstün geldiği gibi. Zekâmız o kadar üstün ki kutsal özden payımıza düşeni bünyemizde barındırdığımızı düşünüyoruz.

Duyularımızdan biri bile eksik olsaydı hayatın çoğundan mahrum kalırdık, aklımız kolsuz kanatsız kalırdı. Bir parça ha-

yal gücü ya da muhakemeden eksik kalsaydık durum çok daha ciddi olurdu.

Bazen iki insanın arasındaki fark bir insanla bir hayvanın arasındaki fark kadar büyüktür. Özde değilse de belirli şartlar altında, yaşam formuyla ilgili değilse de karakterle ilgili olabilir bu farklar.

Bir tilkinin bir heykeltıraşın atölyesinde bulduğu maske üzerine söylediği laftan neler neler çıkar. “Ah, beyni olmayan ne de güzel bir kafa bu! Sende çoğu filozofun imkânsız sandığı boşluğu buldum ben.” Pratik anatomi: Her şeyin içine bakın. Dış güzellik genelde çirkin cehaleti allayıp pullar. Hiçbir şey söylemeyip aslan postu giyerse, en sıradan hayvanlar bile en akıllıları kandırabilirler. Sessizlik aptallığın ilacıdır. Yalnızca eksik olanı saklamaz, onu bir gizeme dönüştürür.

Karakter ise hem kör hem total olan Zamanda* kutsal bir ruh olarak yüceltilmiştir. Eskiler onu “koruyucu melek”** olarak anıp önemini abartmış. Az yanılanlar ondan insanın küçük dünyasına başkanlık eden zekâ olarak bahseder. Felsefe artık Hristiyanlığa döndüğünden iyi şeyler vaat eden üstün bir eğilimi anlatıyor sadece.

Karakteriniz tek olsun ama aykırı olmasın, görmüş geçirilmiş olsun ama paradoks dolu olmasın. Çok az insanın karakteri, içinde bulunduğu duruma uygundur. Her prens kahraman, her eğitmen ihtiyatlı değildir.

İyi karakter haşmetli doğanın meyvesidir. O, ruhu yükseltecek mizacın olgunluğunu içinde barındırır. Bizi cesarete meylettiren ya da zafer getirecek uğraşları seçmeye iten de budur. Onun idrak güçleri ne kadar abartılsa azdır.

* Chronos, zamanın kişileştirilmiş hâli. Genellikle total olarak tasvir edilir. Burada aynı zamanda kör çünkü Hristiyanlıktan önce yaşamıştır.

** “Genius” ya da *daemon*: Tanrıların, yaşamda ve ölümden sonra kişiye eşlik etmesi için atadığına inanılan koruyucu ruh.

Kimsenin karakter ya da zekâ tipi her uğraşa uygun olmaz. Bunlar kendi aralarında da, bahsedilen uğraşla da her zaman iyi geçinemez.

Bazen kendimize olan sevgimiz ya da görev bilincimiz bizi yoldan çıkarır. Her karaktere yanlış uğraşlar atarız. Zırhla bir yüz karası olan insan toga giydiğinde belki de bir bilge olabilir. Chilon* sağlam bir tavsiye vermiş: “Kendini bil ve yaptığın işe kendini ver.”

Bırakalım da sağduyulular bilmeye kendilerini bilmekten başlasın, kendi mizaçlarına ve muhakemelerine dikkat kesilsinler... Kendi mizacına şiddet uygulamak genellikle felakete yol açar. Kişisel zevkin, zekânın ve talihin akıntısına karşı kürek çekmek ölümcül bir işkencedir.

Ülkeler ve şehirler bile bu çekim olayını yaşar. Davranış çoğu zaman iklimden daha önemlidir. Bilgin Korinth, Roma'nın bile her karaktere ve zekâyâ uygun olmadığını ve herkesin bu şehirden zevk alamayabileceğini öğrenmişti. Aynı şehir bir kişi için yuvayken diğeri için sürgündür. Yüce Felipe sayesinde doğudan batıya dünyanın anası haline gelen büyük Madrid bile bazıları için üvey annedir. İnsanın kendi doğal merkezini bulup tanınması ne büyük mutluluktur! Kargalar girdip perilerin arasında yuva yapmaz. Bilgeler şehir merkezinin kargaşası içinde bulunmaz. İhtiyatlıların da her şeye burnunu sokan yaverlere ihtiyacı olmaz.

Ulusların çeşitliliği içinde de karakterlerin ve geleneklerin sempatisiyle antipatisini araştırabiliriz. Bunların hepsini bir arada barındırmak mümkün değildir. Kökenimizde başkalarına vahşi görünen niteliklere sahip olmamız hoş karşılanmasaydı kim bu özelliklerden ilkinin ihanetini, diğerinin barbarlığını, üçüncüsünün berbat gururunu ve sonuncusunun iğrenç saçmalığını kaldırabilirdi ki?

* Spartalı Chilon (M.Ö. altıncı yüzyıl) Yedi Yunan Bilgesinden biri.

Aynı karakter ve zekâdan insanlarla tanışmak büyük şanstır. Onları aramak bir sanat, elinde tutmayı bilmek daha da büyük bir sanattır. Özellikle karakteri nadir olan biriyle bir dakikalık sohbetten hoşlanmayacak kimse yoktur. Çünkü iyilik ve kötülük, yücelik ve bayağılık, bilgelik ve cehalet kutupları arasında bile insan doğasının hoşgörüsü sonsuzdur.

Arkadaşlarımızı özgürce seçebilmemiz bir lütuf. Genellikle şans önden gidip nerede yaşayacağımızı, ne yapacağımızı belirler. Daha da kötüsü mizacımıza danışma zahmetinde bile bulunmadan bize arkadaş, hizmetli, eş atar. Bu yüzden çoğu insan bir tür hapisanede çürüyüp başkalarının kötü niteliklerini ayağında pranga gibi oradan oraya sürüklerken şanstan yana şikâyet eder.

Karakterden mi, iyi zekâdan mı mahrum olmak daha iyidir ya da hangisinin fazlası daha iyidir, diye sorulduğunda yargı gücü zorlanır. İkisi de çabayla geliştirilebilir, sanatla zenginleştirilebilir. En büyük mutluluk ikisine de kahramanca bir doğayla doğru oranlarda sahip olmaktır. Çoğu insan kendi eğilimlerine sağır olduğundan bu güzelliği boşa harcar.

Eylemlerde ve Sözlerde Otorite

Hesiodos her tanrının bize yararlı bir nitelik verdiğini düşünür. Ama bize bilgelik veren Athena, güzellik veren Afrodit, güzel konuşma yeteneği veren Hermes ve cesaret veren Ares değildi. Mükemmellikleri birbiri ardına bize veren, dikkatli ve sürekli çaba ve sanattır. Bazı insanların konuşmasında hayran kaldığımız haşmetli otorite hissini veren de Zeus değildir. Bu yetenek sürekli pratikle kazanılır.

Çoğu insan aşırı uçlarda yaşar. Bazıları ya böyle doğdukları için ya da başkalarının kötülüğü yüzünden hiçbir işte başarılı olamayacaklarını düşündükleri için kendilerine çok az güvenirler. Daha ikisini de sınımadan hem şanslarına hem yeteneklerine hakaret ederler. Her yerde korkacak bir şey bulurlar. Karşılarına avantajdan önce engel çıkarırlar. Kendi küçüklüklerine öylesine çabuk teslim olurlar ki kendi kendilerine hiçbir işe kalkışmaz, kendi eylemleri hatta arzuları üzerinde başkalarına vekalet verirler. Bu insanlar tutunacak bir dal ile bolca hava olmadan suya dalmaya cesaret edemezler, sahip oldukları yetersiz özü de yanlarına alırlar.

Bazıları da kendilerine hastadır. Yaptıkları her şeyden memnun olur, hiç şüphe duymaz, pişman olmazlar. Kendi yargılarına bağlıdırlar. Tıpkı sırf çirkin oldukları için daha çok sevilen çocuklar gibi, ne kadar haksız olurlarsa kendi muhakemelerine o kadar âşık olurlar. Temkin hakkında hiçbir şey bilmediklerinden, hayal kırıklığından da haberleri yoktur. Her şey onların lehine işler ya da öyle olduğunu düşünürler. Çoğu aptal gibi uzun süre sonsuz bir mutluluk içinde yaşarlar çünkü basitliğin sıkıntısız neşesini yaşamaktadırlar.

Bu iki aşırı aptallık arasında ihtiyatın altın yolları yatar. İyi şansla süslenmiş aklı başında bir cesarettен oluşur bu yollar.

Burada *Kahraman* bölümünde bahsettiğim doğuştan ge-

len üstünlük ve doğal azamete atıfta bulunmuyorum.* Ne el etmek öpen ya da dırdır eden iyi anlayıştan, ne de yaşın ve sosyal konumun getirdiği otoriteye dayanan ihtiyatlı bir cesareten bahsediyorum. Bu erdemlerden birine sahip olan kişi otoriteyle konuşup davranabilir.

Zenginlik bile bunu size bahsedebilir. Altın, aptallığa özel bir parıltı katar. Gümüş, kelimeleri pırıl pırıl ışıldatır. Zenginlerin anırmaları alkışlanırken fakirlerin bilge sözleri zar zor duyulur.

Ama en büyük otorite, yeterli bilgiye ve farklı uğraşlarda edinilen uzun deneyimlere dayanır. Ana konuda uzmanlaşınca asalet ve rahatlıkla gezinir, bir öğretmen edasıyla konuşursunuz. Çünkü insan önce konuyu ele geçirirse, dinleyenleri ele geçirmesi daha kolay olur.

Hiçbir soyut kurgu size birçok uğraшта edinilen sürekli deneyimin verdiği otoriteyi veremez. Uсталık sık ve iyi yapılan eylemlerden doğar.

Kökene insanın doğası olan otorite, sanatla mükemmelleşir. Bu niteliğe sahip olanlar her şeyi önlerinde hazır olarak bulur. Üstünlük başlı başına onlara rahatlık sağlar, hiçbir şey onlara engel olamaz. Bu insanların hem sözleri hem eylemleri her durumda ışıldar. Otoritenin yardımını alan vasatlığın bile belli bir mevkii vardır. Biraz gösterişle her şey göze hoş gelir.

Otoriteden yoksun insanlar kuruntulu olur. Şüphe bir kez ortaya çıktı mı ihtişam imkânsızdır. Korku doğuran, cesareti ortadan kaldıran bu şüpheler, ruhu ele geçirerek konuşmaları ve eylemleri sıkıcı gösterir. Ruh mükemmel olmak için gereken zarafet ve rahatlığı kaybeder.

Otoriteyle konuşursanız sizi en çok eleştiren dinleyicilerinizin bile saygısını kazanır, onlardan kabul görürsünüz. Otorite size kelimeleri, hatta bilgeliği ödünç verir. Korkuysa aynen

* 42-44. sayfalara bakınız.

bu şekilde onları korkutup kaçıtır, dalga dalga gelen hitabet gücünüzü bile dondurur.

Sohbet ya da muhakeme sırasında bir şeyi otoriteyle ele alırsanız daha başlangıçta insanların saygısını kazanırsınız. Korku dolu bir giriş yaparsanız başkalarından önce siz kendi hükmünüzü hemen vermiş olursunuz.

Bilgelerin özellikle aşına olmadıkları, bilgilerinin zayıf olduğu durumlarda duraksamaları gerektiği doğrudur. Bilgeler, derin olduğundan şüphelendikleri suları *Akıllı Yaşama Sanatı*'nda* anlatacağım gibi yoklarlar.

Prenslerle, üstlerinize ve otorite sahibi herkesle konuşurken cesaretinizi alçaltın, ama çok da alçaltmayın ki diğer aşırı uca kaymayın. Burada önemli olan ölçülü olmak. Ne kendinize güveninizle onların sinirini bozacaksınız, ne de kuruntularınızın sizi küçük düşürmesine izin vereceksiniz. Ne uysallık ne gözü karalık!

Belli insanlara yalnızca emir verirken değil, bir şey isterken ya da yalvarırken bile üstün bir ses tonuyla hitap etmelisiniz. Eğer bu insanlar onlara saygı duyulduğunu ya da onlardan korkulduğunu görürlerse çekilmez derecede kabarırlar. Bu insanlar genelde tabiatın üzdüğü, talihin de yükseltmeyi pek beceremediği tiplerdir. Ama her şeyden önce Tanrı, bizi güç koridorlarında tekrar gençleşmeye çabalayanlardan, küstah kapıcılardan, mahkemelerin nefret dolu muhafızlarından korusun.

Bu yüce lütuf herkeste parlar, en çok da en yüksek insanda parlar. Bu lütuf bir hatipte belli şartların dışında da belirginleşir. Bir avukatın özünde vardır bu. Bir büyükelçide büyük görkem yaratır. Bir liderde avantaj, prensteyse aşırıdır.

Bazı uluslar doğası gereği haşmetlidir, bazıları da aynı şe-

* *Akıllı Yaşama Sanatı*'ndaki 78. aforizmaya bakın. Burada 132. ve 141. sayfalarda Gracián "Dikkatli İnsana Tavsiyeler" isimli hiç yayınlanmamış olan ve belli ki bu kitabın bir parçası olan bölümden bahsediyor.

kilde kurnaz ve açığözdür. İspanyollar azametlidir. Başkalarında kibir gibi görünen şey bizde otoritenin tabiatından gelen havadır. İspanyolların vakarı yapaylıktan değil mizaçlarından gelir. Diğer uluslar nasıl pohpoh ve dalkavukluğu seçiyorsa, İspanyollar da başkalarına emretmeyi kendine uygun görmüştür.

Bu tür bir ihtişam insanın her hareketini, tüm itidalin tahı olan yüzünü bile iyileştirir. Hatta insanın yürüyüşünü bile düzeltir çünkü insanın yüreği ayak izlerine kazınmıştır. Akli başında insanlar bu ayak izlerini takip edip yollarını bulurlar...

Bazıları söylediği ve yaptığı her şeyde evrensel bir hükümdarlıkla doğmuştur. Sanki doğa, onları herkesin ağabeyi olsun diye yaratmış gibidir. Konum olarak değilse bile değer olarak üstün olmak için doğmuşlardır. Kralların ruhuyla sarılmışlardır. En sıradan hareketleri bile onları diğerlerinden ayırıp kazanan ilan eder. İnsanların kalbini ele geçirerek onlara sahip olurlar. Yeteneklerinde her şeye yer vardır. Başkaları onlardan daha bilgili, asil ya da güçlü olabilir ama bu insanların azametli havası onlara doğuştan değilse bile sonradan edinilmiş bir üstünlük sağlar.

Bazıları adi çamurdan yaratılmıştır, bir gram bile cüreti olmayan alçak ruhları vardır. Her zaman kendi zevkini sorgulayıp başkalarınınkine güvenirler. Gölgeler bazen kendilerini değil kötü dalkavuklara, saray soytarılarına dönüşen insanları karartırlar. Talih, ancak bir köle kadar yetenek sahibi olan kimselere ne de çok üstünlük sıfatı verir!

Bu nitelik, yani otorite, başındaki tacıyla diğer asil becerileri de maiyetinde taşır. Rahatlık ve zarafet, hareketlerdeki nezaket, belli bir gösteriş ve övgü sevgisi de bunun beraberinde gelir... Ama bu niteliğe çer çöp gibi yapışıp kalan niteliklere, yapaylığa, gözü karalığa, kibire ve her şeye burnunu sokma alışkanlığına dikkat edin. Bu özellikler ihtiyat ve bilgeliğin tiksinc üvey babasıdır.

Cesaret'ten Sağduyu'ya

Ruhun da kendi cesareti ve tarzı vardır, vücudunkinden çok daha farklıdır bu. Şaşıla ruhun nezaket dolu hareketleri kalbin daha zarif görünmesini sağlar. Ruhun gözleri iç güzelliğe, vücudunkiyse dış güzelliğe ilgi duyar. İç güzelliğin bilgelikten aldığı alkış, dış güzelliğin iyi zevkten aldığı alkıştan daha fazladır.

Ben sıra dışı bir beceriyim... Yalnızca yüce gönüllülerde bana yer vardır. Bayağı insanlar her zaman değişime uğrasa da hiçbirinin kalbi benim için yeterli olmaz.

Benim hareketlerimin alanı cömertlik, büyük kalplerin zirvesidir. Düşmanlarımla iyi konuşup onlara iyi davranmak benim işimdir. Aynı zamanda Hristiyanlığın desteklediği kut-sal ve sadık bir ilkedir bu.

En çok intikam anlarında parlarım. İntikamı alıp işi hemen bitirmem, onu geliştiririm. Onu duyulmamış cömertlik-lere çevirir ve itibarımı yükseltirim.

Fransızlar her zaman nazik olmuştur. XII. Louis'yi ölümsüz kılan da bu yoldur. Onu Orleans Düküyken aşağılayanlar, sonraları tahta geçeceğinden korkuyormuş. Louis intikamı nezakete çevirip beklenmeyen şu sözleri sarf etmiş: "Korkacak hiçbir şey yok. Fransa kralı, Orleans Dükü'ne verilen zararların öcünü almaz..."

Kıskançlığa karşı kazandığım zaferleri önemsemem... Çoğunlukla da onları gizli tutarım. Hiçbir zaman bir şeyi fethetmiş gibi davranmadım çünkü öyleymiş gibi davranmakla işim olmaz. Kendi değerimle bir zafer kazandığımda da bunu şansa yormak için elimden geleni yaparım...

Bazen hakkımı almayarak başkalarını bana borçlu hissettiririm. Fethetmek için adap gereği eğildiğimde itibarım yükselir. Fark edilmediğimde göze çarparım, belli belirsizken daha büyüğüm. Ama her zaman da küçümsemeyi kibarlığa çeviremem, çünkü iftiranın yarattığı çatlakları doldurmak imkânsızdır.

Bir kusuru ayırt edici bir özelliğe çevirmek incelikli iştir. Çabanın ve sanatın onurunu doğanın ve talihin hakaretleriyle

takas ederim. Hatanızı itiraf eden ilk siz olun, son sözü de siz söyleyin. Kendini aşağılama değil, kahramanca bir cesarettir bu. Kendimizi överken olanın aksine, kendimizi eleştirdiğimizde daha asil görünürüz...

Dar zamanlarında ya da taviz vermeleri gerektiğinde insanlara nazikçe yol gösteririm. Onları her sıkıntıdan kurtaracak kelimeleri ya da eylemleri veririm. Bu bir şaka, özlü söz, kasti bir hata ya da paradoks olabilir. Kral Ferdinand sarayına misafir geldiğinde Alfonso de Aguilar'ı kurtaran da bendim. Kral, merdivenin çok dar olmasından şikâyet etti. "Majesteleri" dedi Alfonso, "böyle büyük bir misafirim olacağını hiç tahmin etmemiştim..."*

Ben rahatlığın ve anlık yaşamanın en sevgili yoldaşım. Yalnızca her hareketi daha nazik göstermekle kalmam, aynı zamanda şüpheli hareketler için bahaneler bularak onları çekici hatalar, cesaretin mazur görülebilir sonuçları olarak gösteririm. Bir kralın tedbirini insani, bir rahibin uysallığını yüce itaat ve kadınsı bir tereddüdü sağduyu gibi gösterebilirim. Diğerlerinin adapta kusur olarak görüp kınadığını ben tüm ciddiyetimle dikkate almaya değmeyen bir şey gibi görüp azledirim. Ama bunu her zaman ılımlı bir şekilde yaparım ki ciddiyetsiz görünmesin.

Zaferlerim muhteşem olsun diye büyük düşmanlar edindim. Birçok erdem adına birçok kötülüğü ayaklar altına aldım. Yalnızca harabeler üzerinde kazandığım zaferleri ifşa etmem, çünkü benim harabeye benzer bir yanımda yoktur. Tüm küçük-lüklerden nefret ederim. Asil bir doğumun ve kalbin yüceliği vardır bende. Simgem, en aristokrat kuş olan atmacadır. Onu gece boyu ısıtan, ya da kalbi korkudan donmamış olsa da onu ısıtabilecek olan küçük kuşu mazur gören atmacaya hayranım. Ama atmacayla tekrar karşılaşp cömertliğini ikinci kez sınamamak için uzaklara uçan küçük kuşa da hayranım.

En büyükler her zaman nazik olmuştur, nazikler de her zaman kahraman...

* Kitabı ingilizceye çeviren çevirmen, bu örneği Gracián'ın *Agudeza y arte de ingenio* kitabından almış.

Bilgi

Herkül'ün ihtiyatı ona cesaretinden daha çok zafer kazandırmıştır. Ağzına vurduğu parlak zincirler elindeki korkutucu sopasından daha çok alkış toplamıştır. İkinciyle canavarları ehlileştiren Herkül ilkiyle ihtiyatlıları kendine bağlayarak onları etkili konuşmasının tatlı merakına tutsak etmiş. Kısacası Thebai halkı cesurdan çok sağduyulu insana teslim olmuştur.

Bazı insanların yüce bir bilgi birikimi vardır. Bir sohbetle konuşulabilecek bu enfes bilgiler bu insanların her yerde hoş karşılanmasını sağlar. Dikkatli ve meraklılar bu insanları arayıp durur.

Bu bilgili tavır kitaplardan okunmaz, okullarda öğretilmez. İyi zevkin evrelerinde, sıra dışı sağduyunun dersliklerinde öğrenilir.

Bilge sözlerden keyif alan, nazik davranışları hemen gözlemleyebilen, çoğunluğun neler yaptığına kafa yoran insanlar vardır. Bunlar merak âlimleri, iyi zevk okulunun mezunlarıdır.

Bilgi birikimi bu bilgi dolu sohbetler sırasında bir kişiden diğerine aktarılır. Dakik Gelenek de bu bilgi parçalarını merak ve nükte mirası gibi geleceğin bilginlerine aktarır.

Her çağda enerjik ve canlı insanlar vardır. Bizimkinde de bu insanların sayısı muhtemelen geçmiştekinden az değil. Ama antik çağdakiler ilk olduklarından otoriteyi belirleyerek modern insanların onları kıskanmalarına neden olmuşlar. Bir şeyde öncü olmak şöhretin en büyük düşmanıdır. Mucizevi bir şey yakından bakıldığında tahtından hemen indirilir. Övgü ve aşağılama zamana ve mekâna bağlıdır. İlki uzaktan, ikincisi yakından gelir.

Bu takdire şayan öğrenmenin en iyi ve zevkli kısmı dünyada olan biten, en uzak hükümdarlıklara ulaşan, şöhretin en kuytu ticaret merkezlerine uzanan her şeyin bilgisidir. Güncel her şeyin neden sonuç ilişkisi etrafında pratik bilgisidir bu. Liderlerin en

önemli eylemlerinin, nadiren gerçekleşen olayların, doğa mucizelerinin ve talihin gaddarlığının yakından gözlemidir.

Bilgi, çalışmanın yumuşak tadını çeşnilendirir. Kitaplardaki ustalıkları, muhakemedeki akli başında davranışları ve hicivlerdeki yergileri inceler. Bir hükümetin keskin zekâsıyla, diğerinin falsolarıyla ilgilenir. Karada ve denizde savaşın hidetine de kulak kabartır çünkü savaş dünyayı muallakta bırakır ve insanlara itibar için taze imtihanlar sunar.

Bilgi birikiminin en yüksek kalitesi insanları akli başında bir anlayışla algılayabilmesi, evrenin trajikomedisinde başrolerin içine sızan bilgiyi sağlamasıdır. Her bir lideri tarif eder, her bir kahramanı alkışlar. Her krallıkta ve bölgede bilgeliği, cesareti, ihtiyatı, tarzı, nezaketi, zekâsı ve her şeyden önemlisi kutsallığıyla saygı gören insanları keşfeder. Kutsal insanlar en büyük yıldızlardır, halkların asil görkemleridir. Bilgi bu insanların mevkiini tahlil ederek, değerini ölçerek hepsini bir yere koyar. Bir prensin paradoks dolu niteliklerini, diğerinin müsrifliğini, bir diğerinin kibir ve bayağılığını kurcalar. Bu ahlaki anatomiyi bir kavram oluşturmak ve gerçeğin hesaplarını dengelemek için kullanır. Bu üstün öğrenme yöntemi, bize bilgeleğin konuşmalarının, eleştirmenlerin şerrinin, yaver ve politikacıların şakalarının, kahramanca ya da akli başında hem sözlerin hem eylemlerin değerini bilmemizi sağlar. Bunların hepsinden ahlak dersleri alırız...

Sohbete gelince, bu sıradan bilim bazen diğer tüm güzel sanatların birleşiminden daha yararlı olur, daha çok onur sağlar. Bir çeşit yeteneğe bağlıdır sohbet. Bu yetenek göklerden bahşedildi mi insanın diğer sanatlara çok az ihtiyacı olur... Diğer sanatlar dışlanmaz tabii, onları temel alır sohbet. Görgü nasıl zenginliğin yanında güzelce öne çıkıyorsa, bu tür sağduyu da diğer bütün iyi niteliklerin üstünde cila gibi parlar. Sohbet diğer tüm özelliklerin resmî güzelliği, bilginin zirvesi, görkemlin görünen halidir. Bazen iyi bir mektup yazmayı ya da

nükteli bir laf etmeyi bilmek kanunu en ince ayrıntısına kadar bilmekten daha yararlıdır.

Bu alanda büyük başarı gösteren insan nadir bulunur. Merakın hazinedarları, âlimliğin asil tacirleridir bu insanlar. Kimse İskender'in ve babasının, Romalı Sezarların, Aragonlu Alfonsoların, Yedi Bilgenin kahramanca sözlerini gözlemleyip kaydetmeye zahmet etmeseydi, anlayışın en büyük hazinelerinden, üstün hayatın gerçek zenginliğinden mahrum kalırdık.

Bu nadir, cesur, bilge ruhlardan biriyle tanıştığınızda öğretilerin meyvesini tatlandırın. Ustalığı bulmak için kitapları iştahla karıştırırız ama bu ustalarla bizzat tanışmak her zaman daha büyük bir zevktir. Bize birilerini aratan her zaman kendi çıkarımızdır ama uzlaşmacı bilgi ya da sıradışı dikkat bizi çektiğinde bu çıkarlar asla boşa çıkmamış olur. Birinin sizi bir öğretmen gibi takdir etmesini engelleyeceksiniz diye kendinizden bilginin zevkini esirgemeyin.

Bazıları, seyahatlerinden gittikleri gibi yontulmamış olarak geri döner. Yanınıza içine bilgi koyacağınız şeyi almazsanız, tabii ki eve bir çuval bilgi getiremezsiniz. Sığ insanlar dünyayı çok az gözlemler. Ama işinin ehli sağduyulular arı gibi en güzel çiçeklerden en yeni nektarları emer. Ambrosia* aptalların damak zevkine göre yaratılmamıştır. Bulunduğu ana karışmayan bayağı insanlarda öyle bir bilgi bulamazsınız.

Hayattan yemek dışında hiçbir şey beklemeden mutluluğu midelerine yerleştiren bazı insanların yüksek yetenekleri bu sırada tembel tembel pinekler. Mantıkları tatile çıkmıştır, anlayışları sürünür. Bazılarıysa yalnızca hayatın en düşük kısmı olan maddi şeylerden zevk alır. Bu kişiler malda mülkte ne kadar zenginse anlayışta da o kadar yoksuldur. Yalnızca bilenler insan gibi yaşar. Hayatın yarısı sohbetle geçer. Başkalarıyla paylaşılan dikkatli öğrenme, ihtiyatlılar için bir şölendir.

* Yunan mitolojisinde kutsal ölümsüzlük meyvesi.

Kendinizi Diğerleriyle Eşitleyin

Kusurlar büyük insanlarla uğraşarak hiçbir şey elde edemezler. Aynı leke, sırmalı kumaş üzerinde, bir çuval üzerinde durduğundan daha kötü görünür. Büyük insanların hata ve kusurlarından biri de değişkenliktir. Bazıları böyle doğar, bazılarıysa öyleymiş gibi yapar.

Bu kusur okyanus gibidir. Gelgitlerle değişerek hem över hem kınar. Birini yıldızlara çıkarır ki bir saniye sonra en tepeden kayalara çakılsın.

Acemiler böylesine fırtınalı bir denizde kaybolur. Fakat diğerleri güvertede bayılırken, gülebilecek deneyime sahip olan rotacılar vardır. Onlar bugün bize işkence eden değişimin yarının iyi niyetle gülümseyeceğini bilirler. Şeytanın doğasında şifa ararlar ki, bayağı değişkenlik de budur zaten.

Ah, siz ihtiyatlılar! Nasıl da sakince burunlardan uzak durup körfezleri yoklarsınız! Ne görgüyü umursarsınız ne de talihin katılığını. Hiçbir aşırılık sizi şaşırtamaz.

Canavar değişkenlik hiçbir mantığa uymaz. Yarım yamalak bir “belki”nin peşinden gelir bu değişkenlik. Nedenlerin, değerlerin ya da şartların faydası yoktur (çünkü bir şeye uyum sağlamak her zaman affedilebilir, hatta ihtiyatlı sayılır). Bugün açık çek olarak verilen “evet”, yarın kötü bakışlar altında bir “hayır”a dönüşür. Bugünün keyfi yarının acısı olur, ikisi için de iyi bir neden olmadan hem de.

Bilgeler güçlerinde değil belki ama arzularında her zaman tutarlı olmuştur. Gereksinimler dayanıklılıklarına saldırabilir belki; ama duygularına asla. Bilgeler şartlara boyun eğmeden önce her şeyi kendi lehlerine göre ayarlarlar ki değişimin karpislerinden değil, zorunluluktan kaynaklandığını herkes bilsin.

Tutarlılık yalnızca insanlarla değil erdemlerle de ilişkimize yardımcı olur. Demetrius’un* değişkenliği çoğu insan

* Gracián, Makedonya Kralı I. Demetrius hakkında bildiklerini Plutarkhos’un *Paralel Yaşamlar* adlı kitabından okumuştur.

tarafından eleştirilmiş. Her gün başka biriymiş, savaş zamanı barış zamanından farklıymış. Savaşçı olarak tüm erdemleri bünyesinde barındırırken barış zamanı tüm kötülüklerin anası oluyormuş. Savaşta iyilikle barış imzalarırken barışta ona savaş açıyormuş. Bu değişimler için ve boş zamanın mahsülleridir.

Ve hangi değişkenlik Nero'nun değişkenliğinden daha korkunçtur ki? Kendi fethedeceği yerde kayıtsız şartsız teslim olmuş Nero. Bazıları olabileceğinin en iyisi olmak için kendiy-le rekabet ederken, bazıları hemen en kötülere boyun eğer.

Değişim her zaman kötüden iyiye olsaydı güzel, iyiden daha iyiye olsaydı daha da güzel olurdu. Ama genelde daha kötüye gider. Her zaman kötülüğün yüzünü, iyiliğince sırtını görürüz, çünkü kötülük gelirken iyilik gider.

Bazıları bu hercai dünyada her şeyin değişken olduğunu, ahlakın doğayı takip etmesi gerektiğini söyler. Yeryüzü tepelerin ve vadilerin çeşitliliğiyle daha güzel bir yerdir. Bir çiçek açıp bir buz kesen Zamandan daha değişkeni var mıdır? Tüm evren ahenk içinde bir çeşitlilikten oluşur. İnsan da kendi içinde küçük bir dünyaysa, çeşitlilikle dolu olması bizi neden şaşırtır ki? Belki de bu çirkinlik değil de eşit olmayan niteliklerin mükemmel oranıdır.

Hiç de öyle değildir. Dalgalı bir ruhta mükemmellik olmaz, gökyüzüyle tutarsız oluruz o zaman. Ayın üstünde hiçbir şey değişim göstermez. Bilgelikte de tüm iniş ve çıkışlar çirkindir. İyilikle büyümek nur, büyüyüp küçülmek deliliktir.

Farklı durumlarda ve konularda o kadar kendi olmayan, kendinden o kadar uzak insanlar vardır ki itibarlarına inanılmaz zarar verirler. Bazı noktalarda ânında akıl yürütür bazen de hiçbir şey algılayamaz ve yerlerinden kıpırdamazlar. Bir gün iyi, bir gün kötü gider, çünkü anlayışları ve şansları bile birbiriyle anlaşılamaz. İradenin gücü ise değişkenlik için asla bir bahane olamaz, suç her zaman kasten işlenmiştir...

Her Mevsim, Her Saat *Vincencio Juan de Lastanosa için*

Her zaman gülen filozofla gülüp, ağlayanla ağlayamayız* sevgili Lastanosa. Kutsal Bilgelikler Kitabı** zamanları ayırıp hepsine bir amaç atamış. Ciddi konuların bir zamanı, daha insancıl ve hafif konuların ayrı bir zamanı var. Kişinin kendisi için ve başkaları için ayıracağı ayrı zamanlar var. Her hareketin bir mevsimi var ve bu zamanlar bozulmamalı ya da biri diğerinden ayrı tutulmamalı. Her uğraşa zaman borçluyuz. Bazen bu zamanlara dört elle sarılıyor bazen de elimizden bırakıyoruz.

Tüm saatlerin insanı, tüm zevklerin lordu ve sağduyunun sevgilisidir. Tabiat bizi tüm yaradılışın bir özeti yapmıştır. Sanatın da ahlaki yaşam için aynısını yapmasına izin verin. İlgilendiği konu ne kadar eşsiz ya da görkemli olursa olsun, yalnızca tek bir konuyla ilgilenen insan mutsuzdur. Bunun bir de çoğu uğraş gibi bayağı bir konu olduğunu düşünün. Askerler yalnızca savaşlardan bahseder. İş adamları yalnızca yaptıkları anlaşmaları, doktorlar da hastalarını anlatarak homurdanır. İnsanlar onların monotonluğu yüzünden ilgilerini başka yöne kaydırır ya da alay ederek onları cezalandırır.

Çeşitlilik her zaman güzeldir, hoştur ama bu konuda biraz aldattıcıdır. Bazı insanlara, aslında çoğu insana tek bir konu için başvururuz, çünkü iki işi birden yapamazlar. Bazılarıyla da özellikle bir konuya değinmeden sohbet edemezsiniz. Tek kelimelik insanlardır bunlar. Sohbetin Sisifos'u gibi kan ter içinde sıkıntı yokuşundan yukarı ellerindeki kayaları sürüklerler. Sağduyulular haklı olarak bu kişilerin önünde titrer. Bu aptallardan biri sabrınızı zorlarsa vücudunuzun her bir gözeneginden

* Sırasıyla Demokritos ve Heraklitos.

** Zebur'a gönderme yapıyor.

aklıselimin fişkıarak yok olduğunu göreceksiniz. Pür yalnızlığa ya da içinizde yaşayacağınız bir altın çağa özlem duyacaksınız.

Bazılarının iğrenç “tekrarlar”ı, iyi zevkin kafasına inen nefret dolu bir balyoz gibidir. Tanrı bizi bu devasa tekrar canavarlarından, tekdüze davranışın, tekdüze konuların insanlarından uzak tutsun!

İmdadımıza yetişenler her karaktere ve zekâya uyumlu, her zaman yerinde, her duruma hazır geniş kapsamlı bilgisi olan arkadaşlardır. Bu arkadaşlardan biri dünyaya bedelken, tekrarlayan diğerlerini toplasanız bir insan etmez. Onlara olan acı dolu bağımlılığımızda saatler çoğalır da çoğalır.

İradenin ve anlayışın evrenselliği her şeyi, sonsuz hırsları ve hepsi için bir damak zevkini kapsayacak kadar büyük bir ruhtan doğmuştur. Çünkü bir şeylerin tadını çıkarmayı, iyi şeyleri yakalamayı bilmek bayağı bir sanat değildir. Bahçeler ya da daha iyisi binalar için bir zevk. Hatta daha da iyisi, resme, değerli taşlara, antika incelemelerine, öğrenmeye ve takdire şayan tarihe dair bir zevk sahibi olmaktır. Hepsinin en iyisi de ahlaki bilgelik için iyi bir zevkin olmasıdır. Ama bunların hepsi kısmi mevkilerdir. Evrensel olanlar da bunlarla bir araya gelmelidir.

Sağduyulular tek bir uğraşa bağlanmayı ya da keyiflerini tek bir nesneyle sınırlamayı reddederler. Hayatı mutsuzlukla sınırlandırmaktır bu. İnsan sınırları olmadan yaratılmış; bırakalım da bu evrenselliği gerçekleştirsin. Tanrı bize yemek vermek istediğinde, gökten, tüm damaklara hitap eden, evrensel zevkin sembolü kudret helvası yağmış.

Her zaman nükteli konuşmak bezdirir, her zaman şaka yapmak insanı küçümseyen bir davranıştır. Her zaman filozof gibi konuşmak mutsuzluk, her zaman hicivli konuşmak hoşnutsuzluk getirir.

Sağduyu modeli Büyük Kaptan* sanki hiç savaş alanında bulunmamış gibi sarayda dolaşır, savaş alanında da hiç saraya ayak basmamış gibi davranırdı.

Büyük bir askerden ziyade büyük bir aptal olan bir kimse, yine bir aptallık göstergesi olarak bir hanımı dansa kaldırıırken kendi sakarlığı için özür dilemiş. Ayağını müziğe göre nasıl hareket ettireceğini hiç öğrenmediğini, yalnızca kollarını savaş alanında nasıl kullanacağını bildiğini söylemiş. “Ne güzel,” demiş hanımefendi. “Barış zamanında sizi kınınıza geri koyar ya da koşum takımı gibi dolaba asarız. Ta ki size tekrar ihtiyaç duyulana kadar.”**

İçimizde bilgi için çok fazla yer vardır, zevklerin de birbirine mani olmasına gerek yoktur. Her birinin yeri ve zamanı ayrıdır.

Bazıları yalnızca kendine vakit ayırır, yalnızca kendi yararını düşünür. Bilgelerse kendileri için bir saat ayırırken, iyi seçtikleri arkadaşları için saatler ayırırlar.

Yersiz şeyler dışında her şeyin bir zamanı vardır. Ben şunu çok duydum sevgili ve bilgili Vincencio: Herkesin hayatı bir oyundur. Yıl Koçla başlar, Balıkla biter. Yaşamımızda da en az komedi kadar trajedi, talih kadar da talihsizlik vardır. Hepimiz tüm bölümleri oynamalı ve bunu doğru zamanlarda yapmalıyız. Hem bilgeyi hem soytarıyı, hem güleni hem de ağlayanı oynarız. Sahnemiz bittiğinde de rahatlık ve alkışlar başlar.

* İspanyol general ve devlet adamı Gonzalo Fernandez de Cordoba (1453-1515) Napoli’de Fransız güçleriyle savaş yaptıktan sonra “Büyük Kaptan” unvanını aldı.

** Gracián eserlerinde sıklıkla Baldassare Castiglione’nin *Book of the Courtier* (Cilt 1) kitabındaki bir anekdotu uyarlar.

Bilgelere Bir Söz

Yazar ile Dr. Juan Francisco Andres
arasında bir Konuşma*

DOKTOR: Bilgelere bir kelimenin yettiğini söylerler.

YAZAR: Bence birkaç kelime bilgiler için her zaman zorlu bir iştir. Yalnızca kelimeler değil, ruhun kapısı ve kalbin göstergesi olan yüzler de öyledir. Sessizlik ise genellikle bize bir ipucu verir. Sessizlik bir bilgeye uzun konuşmaların bir aptala söylediğinden çok daha fazla şey söyler.

DOKTOR: En önemli gerçekler en az konuşulan gerçeklerdir.

YAZAR: Ama tamamen anlaşılmalıdırlar...

DOKTOR: Bugünlerde çoğu insan gerçeği aptallığın arkasına saklıyor.

YAZAR: Çoğu kişi de çocuksu ya da aptal görünmemek için gerçekten kaçır. Samimiyet artık revaçta değil. Dünyada yalnızca birkaç kalıntısı kaldı samimiyetin, onlar da gizem ve hürmetle keşfedildi.

DOKTOR: Güçlülerle uğraşırken gerçeği yavaş yavaş ortaya çıkarırız.

YAZAR: Bırakın onlar kendileri sonuç çıkarsın. Hayatta kalmaları ya da viran olmaları tahmin yeteneklerine bağlı.

DOKTOR: Gerçek hem tatlı hem de mütevazı bir kızdır derler. Bu yüzden yüzünü örtmeden asla ortalarda görünmez.

YAZAR: Öyleyse prensler nazikçe onun giysisini çıkarırsın. Prensler gerçeğin kahinleri, gözü gerçeğe açmanın müneccimi olmalılar. Diğerleri prenslere gerçeği söylediğinde o da yumuşak yumuşak gerçeğin giysisini çıkaracak. Onlara gerçeği çiğnenmiş olarak verecek ki daha iyi sindirilip işlenebilsin. Gerçe-

* Gracián'ın *El Discreto* kitabının ilk baskısının giriş yazısına katkıda bulunan Aragonlu tarihçi Juan Francisco Andres de Uztarroz.

ğe uyanma, birinin yalanını ortaya çıkarma sanatı, politikadan çok şey öğrenmiştir. Alacakaranlıktaki gibi yumuşak adımlarla ilerler. Bir aptalla karşılaşırse dalkavukluğa başvurmaya, bilgelikle karşılaşırse da gerçeğin ışığına çıkmaya hazırdır.

DOKTOR: Tedbirlilerin ihtiyatlılarla olan rekabetini görmek nasıl da dokunaklı! Özellikle de gerçeği öğrenme anlarında. İlk grup hep gecikir, hep imalıdır; diğeryise hep dikkatlidir, tahminler üzerinden ilerler.

YAZAR: Evet, çünkü zekâyı eldeki konuya uyarlamak gerekir. Bizi pohpohlayan durumlarda kendimizi inanmaktan alıkoymalı, tam tersi konularda da zekânın dizginlerini bırakmalı ve kuytu köşeleri eşelemesine izin vermeliyiz. Çünkü dalkavukluğun attığı her adımda bilgelik bir adım geri gider. Gerçek her zaman hayal ettiğimizin yarısından da azdır.

DOKTOR: Tatsız konular dışında tabii. Suratını biraz ekşitsen, kaşlarını biraz çatsan bilgiler muhakemede yeni bir adım atar.

YAZAR: Bazen de utanç adımları olur bunlar. Az konuşulan şeyler hakkında çok şey anlatan fakat sessiz cümleleri yakalamak zordur. Bilgeler çapraşık konuları özenle ele alırlar. Yavaşça, ağır adımlarla yaklaşır ve duygularını gizlemek için konunun üstünden çabucak, tüyden hafif sözlerle geçerler.

DOKTOR: Konu eleştiri ya da gerçeği anlamaya gelince birinin bizi taşıdığını itiraf etmekte her zaman yavaş kalırız. Duymak istemez, dahası inanmak istemeyiz. Hakkımızdaki iyi şeylere bizi ikna etmek çok zaman almaz, ama kötü şeyler için bazen Demostenes'in nutuklarını duymak gerekir.

YAZAR: Ayrıca artık anlamak da yeterli değildir. Önceden sezmeliyiz çünkü kalplerini mühürleyip sırlarını ve hislerini olgunlaşmaya, hatta çürümeye bırakan insanlar vardır.

DOKTOR: O zaman becerikli doktorların yaptığını ya-

pın. Nefes alışlarından nabızlarını tutun. Ağızlarındaki nefes bize mizaçlarını söyleyecektir.

YAZAR: Bilgi bize asla zarar vermez.

DOKTOR: Ama bazen mutsuzluk getirir. İhtiyat nasıl başkalarının ne söyleyeceğini önceden düşünüyorsa, açıkgozlük de önceden söylenenlerin kaydını tutmalı. Hayat yolunda pusuya yatmış sinsi bir Sfenks vardır. Zeki değilseniz mahvoldunuz demektir. Kişinin kendini tanıması için bir enigmadır bu. Bu bulmacayı yalnızca bir Oedipus çözer, ama onun bile yardımcı nüktelere ihtiyacı olur.

YAZAR: Başkalarını tanımaktan kolayı yoktur.

DOKTOR: Kendini tanımaktan daha zor değildir bu.

YAZAR: Kötü niyetli olmayan bir ahmak yoktur...

DOKTOR: ...Başkalarının kusurlarını kendi kusurlarından iki kat daha net görmeyen ahmak da yoktur.

YAZAR: Başkalarının gözündeki zerrelere görenler...

DOKTOR: ... kendi gözlerindeki koca ışığı göremezler.

YAZAR: Bilginin ilk adımı: "Kendini tanı..."

DOKTOR: Bu özlü sözü bir çırpıda söyleriz ama o kadar çabuk gerçekleştiremeyiz.

YAZAR: Bu öğüdü veren Prieneli Bias, Yedi Bilge'den biri sayılırdı.

DOKTOR: Ama bu öğüdü dinleyip de ünlü olan çıkmadı daha! Bazı insanlar başkaları hakkında daha çok şey öğrendikçe kendilerini daha az tanır... Önemsiz konularda çok düşünür, önemli konularda hiç düşünmezler.

YAZAR: Aylaklığın meyvesi. Daha kötüsü var mıdır?

DOKTOR: Beyhude merak.

YAZAR: "Yazık ki insanlığın dertleri, geniş ve evrensel bir boşluktan ibaret."**

* Kelimelerindeki.

** Yazar, Romalı şair Persius'un ilk hicvinden alıntı yapıyor.

DOKTOR: Konumuza dönersek, az konuşanın kendine hâkimiyetiyle çok konuşanın vahşiliğini birbirinden ayırt etmeliyiz. Bazıları abartır, bazıları azımsar. Dikkatli insanlar bu ikisiyle de baş etmeyi öğrenmelidir. İnanmayıp aldanan kadar inanıp aldanan da vardır.

YAZAR: İskitlerin İskender'e öğrettiği şeyi hatırlattı bu bana: İnsan ırmak gibidir. Birinden döküleni diğeri kabul eder. En derini, en sakini ve en az ses çıkaranıdır.

DOKTOR: Şüphenin gerçek kadar önemli olduğu konular vardır. Sezar karısının şüphe duymamasını istemiş. Çoğu zaman şüphe duymaya başladığımızda diğerleri kendi çıkarımlarını ortaya koyarlar.

YAZAR: Kelimelerin konuşulan konuya bağlı olarak aşağı yukarı bir derinliği vardır.

DOKTOR: Bazıları derinliğini kontrol etmediği için boğulur. Zekiler sondaj yapmalı. Unutmayın, yüzmenin en zor yanı kıyafetlerinizi kuru tutmaktır.

YAZAR: Özellikle de o kıyafetler kraliyet cübbeleriye. Ama artık yeter. İşimize geri dönelim. Sen bilgi dolu, hevesle beklenen *Antik Zaragosa*'ya, ben de *Akıllı Yaşama Sanatı*'ma.

Nasıl Seçim Yapacağınızı Bilin

Bugün tüm insanlığın bilgisi, nasıl bilgece seçim yapacağını bilmesiyle eşdeğerdir. Çok az şey icat edildi, hatta hiçbir şey icat edilmedi. En önemli konularda herhangi bir yeniliğe şüpheyle yaklaşılmalı.

Çağların sonundayız. Altın Çağ'dayken bir şeyler icat ettiler, sonrasında bunlara eklediler. Şimdiyse her şey tekrara düştü. Her şey geliştirildi, geriye seçim yapmaktan başka bir şey kalmadı. İnsan seçerek yaşar ve tamı tamına bir hayat sürmeyi seçer. Bu lütuf doğanın bahsedebileceği en önemli lütuflardan biridir. Çok az kişiye verilir, bu yüzden iki katı değerlidir.

Her gün incelikli aklı ve keskin yargıları olan, gayretli ve bilgili insanlar görüyoruz. Bu insanlar konu seçim yapmaya gelince işin içinde kayboluyor. Her zaman en kötüsünü tercih ediyor, en az mantıklı şeye razı geliyor, en az değerli şeyden keyif alıyorlar. Aklı başında insanlar onları eleştirirken diğer herkes de aşağılıyor. Her konuda başarısız oluyor, ne alkış ne iyi niyet toplayabiliyorlar... Bilge seçimler olmayınca ne çaba ne de zekâ yeterli olmuyor.

Seçimin önemi yücedir. Tüm uğraşlar seçimin onayını bekler; en çok endişelenen de büyük uğraşlardır. Her mükemmelliğin tamamlayıcısı, başarının kökeni ve mührüdür seçim. Seçim olmadığında malzeme ve işçilik mükemmel olsa da, her şey başarısızlığa mahkûmdur.

İyi zevk becerisi olmadan kimse hiçbir uğraşta en iyisi olamaz. Bu beceri tek başına, işlerini düzenleyen ve papazlarını seçen birçok kralı ünlü yapmıştır. Diğerleriye yanlış amaçları ya da yanlış araçları seçerek saltanata ölümcül bir leke sürmüştür.

Bazı uğraşların özü seçim yapmakta yatar. Mesela keyifli öğretileri içinde barındıran her şeyde geçerlidir bu durum. Konuşmacılar en ağır, en takdire şayan, tarihçiler de en tatlı ve yararlı konuları seçer. Filozoflar zarafet ve özlü ahlaki öğütlerle

ilişki halindedir. Aynı zamanda herkes *diğerlerinin* zevkine dikkat etmelidir, seçimin normu budur. Bazen bu zevkleri tercih etmelisiniz, kendinizin ya da başkasının zevki mükemmel olsa bile bu zevkleri seçmelisiniz. Yazarlarımızdan en keyiflisi Martialis ne güzel söylemiş: “Bir ziyafette yemekleri çeşnilendirenleri değil, misafirlerimi memnun etmeyi tercih ederim.” Konuşmacı sırf kendi zevkine hizmet ediyor, dinleyicileri memnun etmiyorsa ne olmuş? İşin zevk alma kısmını kim yapıyor ki zaten? *Konuşmacı* üstü kapalı olmayı, *dinleyiciler* cesur bir gülüş ya da mecazı tercih ediyor. Tam tersi de olabilir.

Zanaatkârlıkta da zevke yer vardır. Başka yerlerde de şöret için birbiriyle yarışan iki rakip sanatçıdan bahsetmiştim. Biri o kadar ince ve kibarmış ki, tüm eserleri kendine has birer şahesermiş. Ama tüm bu eserler bir araya gelse bile hiç zevk vermezmiş. Diğer farklıymış, tek bir eseri bile mükemmel hale getiremezmiş. İkincisi, doğru tutumu seçme yetisiyle evrensel alkışı kazanmış.

Seçme gücü kişinin kendi zevkinden doğar, ama kendi zevkinizin iyi olduğunu nasıl anlayacaksınız? Başkalarınınkiyle karşılaştırın. Kendinizinkini bir norm olarak kullanmak, başkalarına bağlı kalmamak daha iyidir ama bu şekilde onlarda görüp hoşunuza giden şeyleri, onların da sizde görüp seveceğine kesin gözüyle bakarsınız. İyi zevkin olgunluğundan iyi seçimler, oradan da başarı ve mutluluk gelir. Bir şey yokluğunda da başarı gösteriyorsa bu yalnızca şanstın ötürüdür.

Kötü zevk her şeyi bozar, her mükemmelliği kötü düzenleyerek mahveder. Öyle acayip zevkler vardır ki sanki yanılmak için özellikle uğraşıyormuş gibi her zaman en kötüsünü seçer. En iyi olayda en kötü konuşmayı yaparlar. En yüksek beklentiler karşısına en aptal sözlerle çıkarak aptallıklarına bir ömür mahkûm kalırlar.

Arı ne kadar iyi, sinek ne kadar kötü seçimler yapar! Aynı bahçede biri çiçeğin özünü, diğeri çeri çöpü alır.

En kötüsü de birinin zevkinin cehaletten ya da hevesten dolayı hastalıklı olmasıdır. Hüküm verme yetisi felç olmuş biri, ikinci bir bozukluk ekleyerek hastalığını herkese bulaştırmak, paradoks dolu normlarını herkese dayatmak ister...

Zevki bazı konularda bozuk bazı konularda da tam karında olan insanlar vardır. Ama zevkinin kökü hiçbir şeye dayanmayan insanların hiçbir şekilde iyi meyve vermemesi daha sık görülen bir olaydır.

Mükemmel zevk aynı zamanda durumların yeterli bir şekilde anlaşılmasına da bağlıdır. Zevk durumlarla ilgilidir, başarının ilk kuralı budur. Zevk, işin özündeki mükemmelliğin ötesini görür ve uygunluğunu düşünür, buna kafa yorar. Çünkü bazen normalde en iyi olacak şey o durum için en kötüsü olabilir. Mükemmellik durumla uyduğunda, başarı hemen peşinden gelir. Zevk zamanın kontrolündedir, sosyal konuma bağlıdır. İki insan arasında dikkatli ayrımlar yapar ve kendini durumlara uyarlar. Ancak o zaman seçim mükemmel olur.

Duygular sağduyunun ve dolayısıyla bilge seçimlerin şaşmaz düşmanlarıdır. Neyin uygun olduğunu umursamazlar, yalnızca etkisiyle ilgilenirler. Hedefi vurmak yerine kapris yapmayı tercih ederler. “En iyi” ile “en sevdiği” arasında ayrım yapmaz, bile bile kendini kandırır duygular.

Seçimlerin kontrolünde olan konular çoktur, bazıları da son derece önemlidir. Uğraşlarımızı ve hayattaki durumumuzu seçeriz. Bunun etkileri de bir ömür boyu sürer. Sürekli doğru ya da yanlış seçimler yaparız, bazen geri dönüşü olmayan bir hüsranın yükünü omuzlarımızda taşıyoruz. En büyük kararların gençliğin ilk yıllarında, hepimiz bilgi ve deneyime muhtaçken, en büyük ihtiyat ve olgunluk henüz yeterli gelmezken alınması çok yazık.

Arkadaşları bilgece seçmek de en az bu kadar önemlidir. Arkadaşlık şansınızı değil seçimlerinizi yansıtmalıdır. Akrabalar da dikkatli seçilmelidir. Hayattaki yardımcılarınız da olabilirler, ama sıklıkla işe yaramaz düşmanlardır.

İnsan çocuğunu seçebilseydi en büyük lütuf bu olurdu. Ama dünyada o kadar garip fikirli insan var ki muhtemelen insanlar o zaman da en kötüsünü seçerdi. Belki de doğa bize bu seçim hakkını vermeyerek iyilik yapmıştır, çünkü iyi çocuklar bahşedilen insanlar bile sıklıkla onları kötü örnekle ya da ihmalle kötü hale getirebiliyorlar. Doğanın ve talihin iyiliklerini boşa harcayan çok insan var.

Seçim olmayan yerde mükemmellik de olmaz. Bu beceri aslında ikiye ayrılır: Seçme özgürlüğü ve bilgece seçme sanatı. Bunlardan yoksun olmak, şansla karşılıklı körebe oynamak gibidir. Bilgece seçimler yapamıyorsanız böyle seçimler yapan insanların öğütlerini dinleyin, onları örnek alın.

Nadide Olun

Mükemmellik ortaya çıktığı an suistimal edilmeye başlanır. Herkes mükemmel şeylere göz koyar ve böylece onları sıradanlaştırır. Mükemmel şeyler bir kere nadirliğini kaybetti mi kaba olduğu için aşağılanmaya başlar. Üzücü olan da o şeyin mahvolmasına sebep veren kendi mükemmelliğidir. Evrensel takdir evrensel kızgınlığa dönüşür.

Bolluk her mükemmel şeyi kemiren bir termit gibidir. Mükemmellerin şöhretinden doğan ve onların sürekli ortada olmasından beslenen bolluk, en yüce şeyleri bile devirip çiğneyebilir. Sürekli görülen her şey bayağılaşır.

Hiçbir konuda iyi olmamak büyük bir kusurdur, ama her konuda iyi olmak ya da olmak istemek de en az onun kadar kötüdür. Becerileri sayesinde herkes tarafından aranan insanlar vardır. Tüm meseleler, hatta karakterine ve eğitimine uymayan konular bile bu kişilerin sağduyusuna ya da idaresine teslim edilir. Onların elini attığı her işte başarıya kesin gözüyle bakılır. Onların mükemmelliği ve diğer insanların tembelliği bu kişileri sürekli halkın gözü önünde tutar. İtibarları sayesinde ister istemez herkesin işine karışır hâle gelirler. Ama bunun kusur olmasından çok, yarattığı sonuç önemlidir. Bu insanların fazlalık yeteneği onları yorgun düşürür. Çok ortalarda oldukları için aslında kaybolurlar. Orta yolu bulmak nasıl da bilgece bir harekettir aslında! Ama nadide olmayı o kadar az insan bilir ki!

İyi resimler ve değerli kanaviçeler yüce olmanın bedelini öderler. Her büyük olaya götürülürler, insanlar sürekli onlara dokunur. Hemen işe yaramaz ya da (daha da kötüsü) sıradan hâle gelirler.

Ne nadir ne de bilge olan bazı insanlar, kendilerini çağıran herkesin arkadaşı olur. Uyumaz, yemek yemez, dinlenmezler. Her iş onlar için bir ihsandır; en güzel gün en yoğun gündür. Çağrılmadan gelirler, kendilerini her işe dahil ederler. Aptal-

lıklarına cila atar gibi gözlerini karartıp her işe atladıklarından, büyük eylemlerin üstesinden gelirler. Diğerleriyse yalnızca onların, en azından dedikodu yapıp fısır fısır konuşmamaları için dillerini bağlayan, kötülüklerinin ciddiye alınmamasını sağlayan boyun bağlarını ya da saçlarının biçimini fark ederler.

Bu insanlarla sürekli karşılaşmak mı yoksa sabah akşam sürekli bu insanlardan bahsedildiğini duymak mı daha sinir bozucu, bilmiyorum. Başlarda popüler oluyorlar, sonunda herkes onlardan nefret ediyor.

Her şey onlara aynı başarıyı getiremez. Bazen asil olacak eylemler, yapanın elinden (ya da talihin çarklarından) kayıp kişinin itibarını yerle bir eder. Zaten imkânsız bir çaba olan herkesi memnun etme acelesiyle sonunda kimseyi memnun edemezler; en kolayı da budur zaten.

Çok sık görülen insanları ya kıskanırlar ya da onlardan nefret ederler, çünkü göz önünde olmak rekabete yol açar. Bu kişilerin mevkileri yalnızca bir engeldir, yolun ortasında duran taş herkesi bir tekme atar. İtibar cam kadar kolay kırılır. Onu mütevazılıktan yapılmış bezlerle sarmalayıp kuytu köşelere saklayın.

Bazıları göz önündeki horozlar gibi olmak ister; şarkı söyledikçe sinir bozarlar. Uyarmak, uyandırmak için bir iki feryat yeterlidir oysaki. Kimse horoza ya da kargaya istek parça yollamaz.

En lezzetli yemekler ikinci tadımda insanların daha az hoşuna gider, üçüncü tadım eğer kısa zaman içinde olduysa insanlar çoktan o yemekten sıkılmıştır. Zevkin yalnızca ilk meyvelerini sunup daha fazlası için iştahları kabartmak her zaman daha iyidir. Bu durum insan vücudu için yemek konusunda geçerliyse, anlayış için ne gibi bir haz sunulabilir? Tadan kişinin mevkii yükseldikçe daha çok şey talep eder. Az olduğunda ihtişamın değeri yükselir, en zor görülen işler en çok saygı gösterilen işlerdir.

İhtişam ne kadar az göze çarparsa o kadar arzu edilir, itibar ne kadar az göze çarparsa o kadar etkileyicidir. İlimli olmak her

açıdan sağlıklıdır. Halkın gözü önündeyken ılımlı olmak hayatınızı ve şöhretinizi korur. Aynı şey güzellik için de geçerlidir. Her durumda bununla hava atar, joker gibi her şeyle birleştirirseniz karşılığında ilgisizlik ve nihayetinde aşağılama görürsünüz.

Bu kaba riskten haberdar olan ve güzellikten en fazla kazancı nasıl sağlayacağını bilen bir kadın da Nero'nun meşhur karısı Poppea Sabina'ymış. Kartlarını yavaş yavaş, birer birer açarak görünüşünü öylesine maharetle ayarlamış ki kendi bile kıskanmış. Bir gün gözlerini ve alnını, bir başka gün ağzını ve yanaklarını tülle örterek, elindeki en büyük kartı olan güzellikini hiçbir zaman göstermezmiş. Ama insanlar güzellik için orada saklandığını bilirmiş. Bu şekilde büyük ün salmış.

Akıllı Yaşama Sanatı'nda bahsedeceğim büyük derslerden biri de nasıl saygı kazanılacağını öğrenmek, mükemmelliği korumak için onu kapatarak satmak, hatta arzu yaratarak mükemmelliği artırmayı bilmek olacak.*

Bu özlü sözü Yeni Dünya'dan bir zümrüt tüccarı da çok güzel tasdiklemiş. Tüccar, hepsi yüksek kalite olan birçok zümrüt getirmiş. İlkini bir mücevher uzmanına göstermiş, mücevherci hayranlık duyarak parasını vermiş. Daha çok takdir bekleyerek her açıdan üstün olan ikinci zümrüdü çıkarmış ama mücevhercinin duyduğu saygı yarıya inmiş. Mücevherci üçüncü ve dördüncü zümrüdün de değerini aynı oranlarda düşürmeye devam etmiş. Böylece değeri gittikçe artan her bir taş daha az para eder hale gelmiş. Tüccar böylesine bir hesaba şaşıp kalmış. Sonra bizim de ders çıkaracağımız olayın nedenini öğrenmiş: Bir şey değerliyse bolluğu ona zarar getirir. Nadirliği ortadan kalktığı anda gördüğü saygı da yok olur.

Ey sağduyulu insanlar, sonsuz şöhrete kavuşmak istiyorsanız joker olmayın. Uç konularda mükemmel olun ama aleni yerlerde ölçülü davranın.

* *Akıllı Yaşama Sanatı*'ndaki 150. aforizmaya bakınız.

Alkış Kırıntıları

Birçok bayağı insan gibi Talihe inanıyor olsaydım onun evini iki farklı kapıyla hayal ederdim. Biri kaymak taşından yapılmış bir küpten alınmış çakıl taşlarından, diğeri de mutsuzluğun habercisi koyu renk taşlardan yapılmış olurdu*. Bir kapıda Memnuniyet, Huzur, Onur, Doyum, Zenginlik ve tüm Başarılar, diğerindeyse Mutsuzluk, Meşakkât, Açlık, Aşağılama, Fakirlik yani Talihsizlik ailesinin tüm kederli üyeleri olurdu. Tüm ölümlüler bu evin eşigini aşındırıp kapılardan birinden geçer. Ama karşı gelinmez, çok katı uygulanan bir kural vardır. Kapılardan birinden girersen diğereinden çıkman gerekir. Zevk kapısından girenler Kederden çıkmalı ya da tam tersi olmalıdır.

Mutlu giriş ve trajik çıkışlar talihin sıkça kullandığı bir aşağılamadır. Başta duyulan alkış sonunda daha yüksek bir homurdanmaya gider. Önemli olan girişteki kitlelerin tezahüratı değildir çünkü bunu oldukça sık görürüz. Asıl önemli olan çıkıştaki genel pişmanlıktır, çünkü bu oldukça nadir görülür...

Her konumun gösterişli bir ön cephesi ve mütevazı bir arka bahçesi vardır. Önemli bir konuma geçtiğimizde göklere çıkarılırız ama oradan ayrıldığımızda da genelde lanetleniriz. Başlangıçta samimi alkışlar alırız çünkü bayağı insanlar değişikliği severler ya da kişisel olarak sizden iyilik görececeklerini, yükseleceklerini düşünürler. Ama sonlar ne kadar da sessizdir...! Talih, gelenlere karşı ne kadar nazikse gidenlere de o kadar kabadır... Talihin giydiği kıyafetler hep aşırı uçlardadır; göğsü beyaz, omuzları siyahtır. Onun karanlık yanını bekleme-mek ışığı görmek gibidir. Sağduyunun başlangıcı sağduyulu bir son olur... Bilge bir kaptan gemisini pruvadan değil dümenden yönlendirir. Hayat yolculuğunda da aynı şeyi yapalım...

Bir Romalı**, başlangıçlar ve bitişler için önemli bir kural belirtmiş. Kendi istemeden büyük saygınlık ve onur elde et-

* İyi günlerin beyaz, kötü günlerin koyu renk çakıl taşlarıyla gösterildiği antik geleneğe gönderme yapılıyor.

** Pompey.

miş ve *başkaları* istemeden de hepsini elinden çıkarmış. İkisi de önemli olsa da ikincisi daha büyük önem taşıyor. Çünkü başlangıçlar biraz da şans işidir, ama bitişler için gereken yalnızca sağduyudur. Talihsizlik, bir durumda uzun süre kalmanın cezasıdır ve bunu tahmin etmek büyük bir zaferdir. Bilgeler, ayrıcalıkları onları terk etmeden kendi kendilerine ayrıcalıklarından vazgeçerler ki ayakta kalabilsinler. Bunu öngördükleri için de iki katı bilge sayılırlar. Başarılarını düzenleyip yöneterek iyi bir sona doğru ilerlerler. İnsanların iyi niyetini ellerinde tutarlar ki gittiklerinde özlensin, geldiklerinde hoş karşılansınlar.

Arkadaşlık olsun, iyi niyet ya da iş olsun hiçbir ipleri birden ve tamamen kopararak bitmemelidir. Çünkü her kopma itibarımıza zarar, bize acı verir.

Çok az şanslı insan talihin son tersliklerinden kaçabilmiştir. Büyük şansın acı kalıntıları olur, ağzda acı tat bırakır bunlar. Bazıları şans eseri, bazıları da sağduyu sayesinde kurtulur. Bazı kahramanların ise sonları gökler tarafından yazılmıştır! Musa ortadan kaybolmuş ve gizemli bir şekilde yüceltilmiş, İlyas'ı hortum yutunca sonu bir zafere dönüşmüştür. Antik zamanda paganlarda bile bazı sonlar şüphe ve hayranlık uyandırmıştır. Romulus'un sonu, güç için yapılan kötülükleri bir gizeme çevirmiş ve daha çok saygı görmesini sağlamıştır.*

Bazılarıysa ziyadesiyle kahraman olsa da yaşadıkları sonların seviyesi o kadar düşüktür ki eylemlerinin şanını yerle bir ederler. Herkül örgü örmeye başladığında** cesurları üzüp bilgelere bir ders vererek kendi şöhretinin ipini kesmiş olmuştur.

Yalnızca Erdem, Anka Kuşu gibidir. Sonu geldi gibi göründüğünde yeniden doğarak başlangıçtaki alkışı sonsuz saygıya çevirir.

* Roma'nın efsanevi kurucusu bir haindi, ama ona suikast düzenleyenler halka Romulus'u şimşek çarptığını ve Tanrı'ya dönüştüğünü söylemişler.

** Gracián'ın *El Criticon*'da anlatıldığı hikayede Herkül, Omphale'e bir gömlek örmesi için yardım ediyor. Bu gömlek Herkül'ün "itibarının kefeni".

Caka Satma Zamanı

Kıskançlığın gözleri şahin gibidir, okuma gözlüğüne ihtiyaç duymaz. Uzaklığı delip Gerçeğin göremediği en ufak kusuru bile fark eder. Pişmanlık nedir bilir ve gördüğünden daha azını görmeyi diler çünkü görüşü durmak nedir bilmez. Tüm kuşların gözünden görebilen Kıskançlık bir gün güzelliğin habercisi, tüylü güneş, Hera'nın kuşu Tavus kuşuna rastlar. Diğer kuşlar ona bakakalır, gösterişli kuyruğunda her bir tüyü bir güneş ışığı gibi görürler.

Ona bakanlar, en azından kin beslemeyenler hayranlık duyarlar. Ama kin varsa her şey tersine döner. Hisler öykünmeyle kalamazsa tek bir bakış bile kıskançlığın alçaklığında boğulur. Kuşlar bir süre sonra Tavus Kuşuna çok fazla bakmaktan kör olur. Aralarında en alçağı Küçük Karga, daha tüylerini yeni yeni dökmeye başladığı için bir kuştan diğerine gidip gaklamaya başlar. Kayalıklardaki Kartallara, göllerdeki Kuğulara, tüneklerindeki Atmacalara, çöplüklerindeki Horozlara, karanlık ve kasvetli çatılardaki Baykuşlara, herkese...

Sanatlı bir övgüyle başlayıp aşağılamayla bitirir sözlerini. “Bu Tavus Kuşu çok hoş, çok büyüleyici, kim inkar edebilir ki? Ama güzelliğini överken kendini kaybediyor, yazık. Çünkü kendinde olduğunu fark edince en iyi nitelikler bile önemsiz hale geliyor. Kişinin kendini övmesi eleştirinin en kesin şeklidir. En değerli kişiler kendileri hakkında en az konuşanlardır. Kartal o kahraman kanatlarına hayran kalsaydı sizce ne olurdu? Yüce ağırlığıyla tüm ilgiyi üzerine çekmişti. Anka Kuşuna da bu tür bayağı yapmacıklıklardan uzak durduğu, bilge ve efsanevi bir şekilde inzivada kaldığı için hayran kalmıyor muyuz?”

Bu kelimeler her şeyle kolaylıkla dolabilen küçük kalplere kıskançlık tohumları eker. Çünkü kıskançlık her şeye, var olmayan şeylere bile takılıp kalabilir. Duyguların en zalimi olan kıskançlık, başkalarının iyiliğini üzüntüye ve zehre dönüştürür.

Tavus Kuşunun güzelliğini yok edemeyen kuşlar ona gölge düşürmek için komplo kurar. Kötülükle kurnazlığı birleştirip Tavus Kuşunun sevimliliğini değil kendini beğenmişliğini eleştirirler.

“Onun tüyleriyle böyle gösteriş yapmasına engel olursak,” der Saksagan “güzelliği ışığını tamamen kaybeder.”

Görünmeyen şey var olmasa da olur. Persius ne güzel demiş: “Başkaları ne bildiğinizi bilmiyorsa bilginiz bir hiçtir.” Tüm diğer beceriler bir ipucu alabilir ama o ipucu yalnızca becerilerin kraliçesiyle konuşur. İnsanlar bir şeylerin aslında nasıl olduğuna değil nasıl görüldüğüne bakar. Akıllı insandan çok aptal insan vardır ve aptallar görüntüyle yetinebilir. Yalnızca bilgiler işin özünü düşünür ama onlar da azınlıkta kalmıştır.

Karga, Küçük Karga, Saksagan ve kanatlılar cumhuriyetinin diğer büyükelçileri hepberaber uçup, Tavus Kuşunu suçlamaya giderler. Diğerleri bazı bahaneler bulmuştur. Kartal ağırlığını öne sürer; Anka Kuşu, giderse onu kimsenin bulamayacağını söyler. Güvercin masumiyetinden, Sülün ürkekliğinden bahseder. Kuğuysa tatlı hayallere dalmış son şarkısını hazırlıyordu.

Zenginliğin lüks sarayında balkondaki bir kafeste duran Papağanla karşılaşılır; çok konuşanların yeri de orasıdır zaten. Papağan onlara bildiği kadarını memnuniyetle anlatır, anlattıkları onların duymak istediğinden de fazladır zaten. Tavus Kuşu onları gördüğüne çok sevinir çünkü tüylerini açması için yeni bir durum oluşmuştur. Onları ihtişamı için bir sahne görevi gören geniş avlusunda huzuruna kabul eder. Bu avluda günden güne her bir ışını için güneşle yarışabiliyordu.

Ama çalım için yanlış zamandır. Mükemmellik için her an doğru an değildir. Kıskançlık gaddar bir canavar, bir yılan gibidir. Pençesini atıp göz açıp kapayıncaya kadar her şeyi öldürür. Güzellik aslında büyüleyebilir ama bugün tek yaptığı şey alkışı hakarete çevirmek olmuştur.

“Hak ettiğin muameleyi göreceksin seni aptal, süslü kuş!

Kanatlılar senatosundan bir suçlama getirdik sana. Duyduğunda o işe yaramaz tüyleri kapatıp daha az kibirli olmayı öğreneceksin.

Şunu bil ki haddini bilmez tüylerin tüm kuşları çok derinden gücendiriyor. Haklılar da. Tüm kuşların içinde neden bir tek sen o aptal tüyleri kabartıyorsun? Çoğu senden daha iyi yapabileceği halde hiçbir kuş bunu denemiyor bile. Turna sorgucuyla hava atıyor mu? Devekuşu herkese güzel tüylerini gösteriyor mu? Sen hiç Anka Kuşunun bayağı kuşlara safirlerini, zümrütlerini gösterdiğini gördün mü? Şu an burada temiz hakkın olmadan kendini bu kadar özel göstermekten men ediliyorsun. Ayrıca inan bana, bu senin iyiliğin için. Beynin tüylerinin yüzde biri kadar olsaydı şimdiye kadar tüylerinle hava attıkça ne kadar çirkin şeylerin ortaya çıktığını fark etmiş olurdun!

Çalım yapmak her zaman kabadır ve kendini beğenmişlikten doğar. Başkalarını sana düşman eder. Bilgeler buna itibar etmez. Ciddi inziva, sağduyuyla geri çekilmek, ihtiyat, tedbir, bunlar zaten kendi kendine yeten niteliklerdir. Gerçek her şeye yeter, aldatıcı görüntülere ve boş alkışlara gerek duymaz. Ayrıca sen zenginliğin sembolüsün. Zenginliğini herkesin içinde göstermek akıllıca mı, güvenli mi?”

Hera'nın sevgili kuşu şaşırır. Kafasını toplaması ve içindeleri dökmesi bir saniye sürer. “Neden övgü her zaman uzaklardan, aşağılama da kişinin kendisinden gelmek zorundadır ki? Herkesin gözlerini üstüme çektim, tüyerime takılı kaldılar diye Küçük Kargalar, Saksaganlar dedikodumu mu yaptı yani? Neyi kınıyorsunuz, güzelliğimi mi, kibrimi mi? Tanrı hem böyle *olmamı* hem de bunu *göstermemi* söylemiş. Biri olmadan diğeri neye yarar? Görüntü olmadan gerçeğin ne anlamı var? En iyi politikacılarımız en iyi bilgeliğin bir şeyleri öyle *göstermek* olduğunu söyler. Hem bilmek hem bildiğini göstermek iki katı bilgi demektir. Başkalarının şans için söylediği, gösteriş

için de geçerlidir: Onun bir gramı onsuz tonlarca şeyden daha iyidir. Kimse öyle olduğunuzu bilmiyorsa muhteşem olmanın ne anlamı var?

Güneş parıltısını gizlese ne olur? Ya da gül tomurcuğundaki hapishaneden asla çıkmasa, canlı renklere bürünmese? Elmas onu işleyenin de yardımıyla kesimini, berraklığını ve parıltısını değiştirmese ne olur? Gösteriş olmadan o kadar ışık, değer, güzellik ne işe yarar? Ben kanatlı bir güneş, tüylü bir gül ve doğanın bir mücevheriyim. Gökler bana mükemmellik bahsettiğinde aynı zamanda onunla hava atmamı da istedi.

Yaradan her şeyden önce bir şeyleri göstermek üzerine kafa yordu. Bu yüzden ışığı ve onunla birlikte görkemi yarattı. Bir düşünün, ışık O'nun övdüğü ilk şeydi. Çünkü ışık her şeyle gösteriş yapar, O da ışıkla gösteriş yapar. Yani en başından beri göstermek, olmak kadar önemlidir.”

Tavus Kuşu konuştuğuça değişen ışıklarla dolu büyük kalkanını açar. Güzelliğini savunurken Kıskançlığa bir o kadar saldırgan davranır. Kıskançlık da aklını tamamen yitirip diğer kuşların ona saldırmasına yol açar. Kuzgun gözlerine, geri kalan kuşlar da tüylerine saldırır. En güzel kuş... yerden gökten herkese, ona yardım etmeleri için bağırır... Diğer hayvanlar da uçarak ya da koşarak oraya gider. Aslan, Kaplan, bir Ayı ve iki Maymun...

Aslan otoritesini ortaya koyarak herkesi sakinleştirir. Bu patırtının nedenini öğrenince gülümser. Bir tarafa daha mütevazı davranmasını, diğer tarafa da sessiz kalmasını söyler. Birkaç kelime sonra anlar ki Kıskançlığın, şikâyetleri için hiçbir dayanağı yoktur ama yine de bu olayı bilge ve doğası gereği tarafsız Dişi Tilkiye taşımayı teklif eder. İki taraf da Dişi Tilkinin muhakemesine riayet etmeyi kabul eder.

Dişi Tilki herkesi memnun etmek için tüm kurnazlığını kullanır. Kartalın canını sıkmadan Aslanı pohpohlar. Arkadaş kaybetmeden adaleti sağlamaya çalışır.

“Gerçek mi görünüş mü, hangisi daha önemli? Buna karar vermek zor. Bazı şeyler kendi içinde harikadır ama öyle görünmez. Bazı şeylerse pek iyi değildir ama olduğundan daha iyi görünür. Gösteriş mütevazılık kadar güçlüdür. Eksikleri kapatır. Gösteriş maddi şeylerde bile açıkları kapatıyorsa, örneğin biri kendini süsleyip püsleyince etrafındakiler artıyorsa, ruhun becerileri için neler yapar, bir düşünün. İyi bir nitelik doğru anda gösterildiğinde zafer kazanılmış olur.

Bazı insanlar vardır, bir özelliğin çok azıyla bile ışıldarlar, çok fazlasıyla göz kamaştırırlar. Gösteriş belli bir mevki ile birleştğinde bir mucize ortaya çıkar. Hepimiz ruh ve tarzdan yoksun muhteşem insanlar görmüşüzdür, olduklarının yarısı kadar görünürler. Çok da uzak olmayan bir tarihte büyük bir adam savaş alanında dünyayı korkudan titretirken, bir iş toplantısında tır tır titreyip sinivermiş. Çok daha fazlasını yapabilecek bir adam çok çok az konuşabilmiş. Doğası gereği gösterişli uluslar vardır ve bu konuda İspanya üstündür. Kısacası gösteriş, kahramanca yeteneklerin cilasası gibidir. Onlara ikinci bir nitelik katar.

Ama bu durum yalnızca gerçekle desteklendiğinde geçerlidir. Erdem olmadığında gösteriş kaba bir aldatmacadır. Tek yaptığı şey kusurları daha çok görünür ve komik kılmak olur. Bazıları kendilerini evrensel sahnede göstermek için can atarlar, ve oraraya çıktıklarında da tek yaptıkları, öncesinde uzaklarda güvenle saklanan cehaletleriyle hava atmak olur.

Yapmacıklık konusunda en dikkatli olmamız gereken zaman becerilerimizi gösterdiğimiz zamandır. Çünkü yapmacıklık kendini beğenmişliğe, kendini beğenmişlik de aşağılamaya doğru meyleder. Yetenek gösterilirken her zaman mütevazı olmak gerekir ve dediğim gibi bu doğru zamanda yapılmalıdır. Böyle bir konuda mütevazı olmak fiziksel olarak herhangi bir konuda ölçülü olmaktan daha önemlidir...

“Bilgeler bazen becerilerini aptal bir konuşma sanatıyla

sanki kazara olmuş gibi gösterir. Bazen yeteneklerinizi gizleyerek de alkış toplayabilirsiniz. En iyi gösteriş geride durmaktır çünkü gizlilik insanlarda merak uyandırır.

Bu sanatı uygulamak belirli bir zarafet ve kurnazlık gerektirir. Her şeyi birden ortaya koymamak, kartları teker teker açmak harika bir stratejidir. Mükemmelliği her bir fırça darbesiyle yavaş yavaş boyayıp azar azar meydana çıkarırsınız ki bir beceri daha büyük bir diğerinin ipucu gibi olsun, beklenti yükselsin. Aynı şey başkalarının hayranlığını kazanmak istediğinizde eylemlerinizi için de geçerlidir.

Şimdi konumuza dönecek olursak Tavus Kuşundan güzelliğini esirgemek, onu göstermesine izin vermemek acımasızca olur derim. Böyle yaparsak bilge Tabiat bizimle asla aynı fikirde olmaz çünkü kendi takdir ettiği şeyi kınamış olur. Mantık ağır basmadığı sürece hiçbir kanun doğayı çığnememelidir...

Bizim hem uygulanabilir hem de etkili çözümümüz şudur: Tavus Kuşu bundan sonra tüylerinin çeşitliliğini ve güzelliğini her gösterdiğinde diğerlerinin dikkatini o çok çirkin... şeye, ayaklarına çekecek. Sizi temin ederim ki tek başına bu ceza onun kibrini düzeltmeye yetecektir.”

Herkes bu cümleyi alkışlar, Tavus Kuşu itaat eder ve mahkeme sona erer. Kuşlardan birini nazik, bilge Ezop’a yollarlar ve ondan bu güncel olayı antik fabllarına eklemesini isterler.

Ruh Halinize Teslim Olmayın

Neden muhteşem Olimpos tüm dağların kralıdır? En yükseklere uzandığı için değil, çünkü üstün olanların görevi zaten budur. Kendini her yerden görünür kıldığı için değil, çünkü büyüklük her zaman taklit edilir. Güneşin ilk ışınlarını aldığı için değil, çünkü yücelik görkemin doğal merkezidir. Başında yıldızlardan bir taç olduğu için değil, çünkü önce gelmek başarının zirvesi olmayı gerektirir. Adı cennet anlamına geliyor diye de değil. Olimpos tüm dağların kralıdır çünkü o hiçbir zaman bayağı geçici izlenimlere boyun eğmez. Bu da kişinin kendi üzerindeki egemenliğinin en yüce şeklidir. Rüzgârlar ayaklarını öper, bulutlar ayağının altında paspas olur ama Olimpos'un ayakları asla yerden yükselmez. Böylece o da hiç değişmez. Bulunduğu yüksek mevki bayağı duygulardan uzaktır.

Büyük bir yetenek asla ruh halindeki değişikliklere teslim olmaz ya da kendine özgü mizacının zincirini koparmasına izin vermez; bu tip kaba itidalsizliklerden çok daha üstündür. Bilgelğin en önemli etkilerinden biri kişinin kendi kendine düşünmesidir. Mevcut yaradılışınızı biliyorsanız kendi aklınızın sahibi olabilir, ruh hali değişikliklerinizin üstesinden gelebilirsiniz. Böylece bir aptallıktan diğerine acımasızca sürüklenmemiş olursunuz...

Bir ruh halini öngörüp önünü kesmek büyük bir yetenek göstergesidir çünkü bu değişiklik aklın rahatsızlığını gösterir. Bilgeler bu hastalığa da fiziksel hastalıklara yaklaştıkları gibi yaklaşırlar. Hastalar meyveyi acı bulur, ama yargı yetenekleri onlara doğruyu gösterir. Biz de aynen bu şekilde kendi kötü ruh hallerimizi düzeltmeli ve temel mizacımıza yer açmalıyız. Bazen tam tersi duyguları kullanarak sağduyu ölçeğini dengelemeliyiz.

Bazıları duygularının şu ya da bu yanlarını didikleyip dururlar. İyi anlaştıklarına hoşgörüsüz olur, her konuşmada kötü

üvey babaya dönüşür, samimiyetin düşmanı kesilir, her iyi zevki mahvederler. Hem kendilerini hem başkalarını inkar eder, her güzel şeye saldırır, her aptallığın destekçisi olur, kim ne dediyse sorgularlar. Bazen bunu yalnızca kağıtları başka biri kesti, ilk eli başka biri oynadı, diye yaparlar. Eğer muhatapları sağduyulu bir şekilde teslim olursa ya da beklenmeyen bir şeyi önlemek için onların tarafını tutarsa, taraf değiştirip ihtiyatlıların bile önünü kesebilirler. Bu insanlardansa gerçek deliler için daha fazla umut vardır. Delilerle en azından dalga geçilebilir, ama kıskançlara hiçbir kelime fayda etmez. Hiçbir mantık muhakeme yapmayanları bir yere getiremez...

Bu inatçı, huysuz insanlardan ikisi birbiriyle karşılaşp savaşa başladığında bilgiler yalnızca izler, dahil olmaz. Onlar birbirlerine toslarken, boynuzlarını geçirirken, bariyerlerin arkasına çekilip taraf tutmazsanız size büyük bir eğlence sözü verebilirim.

Durum sizi haklı çıkardığında zaman zaman memnuniyetsizliğinizi göstermeniz ya da moralinizin biraz bozuk olması kabalık değildir. Hiçbir zaman sinirinizin bozulmaması, her zaman bir canavar olmanız gibidir. Ama her tür insanda tedavisi olmayan kronik huysuzluk, dayanılmaz ve iğrençtir. Örneğin bir hizmetçiyle yaşadığınız sıkıntının herkesle ilişkinizi etkilemesine gerek yok. Kendinizi kontrol etmek için önce kendinizi bilmeniz gerekiyor.

Kendi çelişkilerine âşık olan huysuzlar kavgaya girmek için bir bahane arar, sonra da sanki ringe çıkarmış gibi bir konuşmaya girişirler. Bunlar, iyi zevkin katlanılmaz gaddarları hem kelimeleri hem eylemleri pençe olarak kullanırlar. Peki ya onların bu kötü ruh hali, ellerinde tuttıkları yarısı anlaşılmamış bir kitap gibi onlara saldırırsa ne olacak? Hemen Kibir alanında yaptıkları yüksek lisanstan mezun olup Kötülük alanındaki “mastır” eğitimlerine devam edecekler! Bir ânı bir ânını tutmayan suratsız canavarlar!

Nüktenin İvediliği

Zeus'un seçtiği silah şimşekmiş. En büyük zaferlerini bu şimşegin hızlı gücüyle kazanmış. Şimşekle asi devleri dize getirmiş çünkü başarının anası hızdır. Şimşegi ileten kartaldır çünkü ivediliğin hediyesi her zaman süzülen bir aklın kanatlarından teslim edilir.

Bazıları hızlı düşünmede, bazıları hızlı hareket etmede ustaladır. İlki memnuniyet, ikincisi hayranlık yaratır.

“Geç olsun güç olmasın” demiş bilgeler. Bir işin hızlı ya da yavaş olmasına hiç bakmayız, yalnızca mükemmelliğine bakarız. Yalnızca bu bile bize saygınlık kazandırır çünkü hız yalnızca göz ardı edilen ya da unutulan bir koşuldur ve başarı tek başına ayakta kalır. Bunun tam tersinde de hızlı yapılan şey bir o kadar çabuk bozulur, ne kadar kısa sürede bitirilirse o kadar çabuk biter. Sonsuza kadar sürecek şeyi yapmak sonsuz zaman alacaktır.

Fakat eğer her başarı hayranlığı hak ediyorsa hızlı başarılar alkışı hak ediyor. İki kat saygınlık demektir bu. Bazıları çok düşünür ve sonrasında her konuda hata yapar. Bazıları da hiç düşünmeden hedefi anında on ikiden vurur. Canlı bir nükte yargıların derinliğinin yerine geçebilir ve başkalarını tavsiye almaktan kurtarabilir. Bu insanlar için “belki” yoktur. Onların yenilmez nükteleri ihtiyatın vekilidir.

Düşünmeden belirtilen görüşler zevki kandırıp hayranlık uyandırabilir, alkış toplayabilir. Beklenmedik önemsiz şeyler çoğu zaman beklenen mükemmellikten daha iyidir. V. Karl çok fazla şey söylemeden bilgece konuşmuş: “Zaman ve ben her şeye uyabiliriz.” Bir başka özlü söz daha da yerinde: “Ona göre hiç zamanı değil ama bana göre her zaman uygun zaman.”* Zamandan bahseden biri her şeyden, tavsiye, öngörü, olay, olgunluk, gecikme ve kesin başarıdan bahsediyor demektir. Ama

* Burada anlatılmak istenen: O, hiçbir zaman doğru durumu (“zamanı”) bulamaz fakat benim için herhangi bir durum doğru olandır.

anlık eylemler ve düşünceler yalnızca ivedilik ve iyi şansla garanti altına alınır.

Takdiri ilahi öngördüğünde, ihtiyat ayarladığında, olaylar buna yardımcı olduğunda bile çoğu zaman iş uygulamada çuvallar. İvedilik, başarı doğurmak için daha az desteğe ihtiyaç duyar. Onun yalnızca şansı ve cesareti vardır ve özellikle yanlış tavsiyelerin ışığında daha güzel görünür.

Bazıları bu hızlı başarıları yalnızca şansa bağlar. Ama bu başarılar için aynı zamanda hayranlık veren keskin bir görüş de gerekir. Kahramanların bu becerisi sanata hiçbir şey borçlu değildir, her şeyini doğaya borçludur. Dikkatin yardım etmeye vakti olduğu ve ilhamın düşünceye pabuç bırakmadığı yerde sanat olmaz. İvedilik, akıldan ve kişinin kendi üzerindeki kontrolünden, karışıklığın üstesinden gelen zarafet ve itidalden faydalanır. Zorlukların ve kendisinin üstesinden gelen ivedilik gelip görüp fethetmez. Önce fetheder, sonra görüp gelir.

İvedilik en zor durumlarda canlılığını sınar, zekâsı ona zıt düşen durumlarda zenginleşir. Tehlike çoğu zaman insanları daha cesur kılar. Zorluk ise görüşleri ve zekâları keskinleştirir. En dar zamanda en iyi muhakemeyi yapan insanlar vardır. Risk ne kadar büyükse kaçış o kadar etkileyici olur çünkü öyle durumlarda zekâyı daha yoğun, nükteyi daha ince ve sağduyuyu daha güçlü kılan bir şey* vardır.

Anlık olunca her şeyi doğru anlayan, üstüne düşündüğündeyse yanlış anlayan korkunç kafalar vardır. Bazıları her şeyi bir anda düşünür, sonrasına hiçbir şey bırakmaz. Tavsiyelerin ya da “sonraya” bırakmanın yararı yoktur. Böyle yapmalarının nedeni “sonranın” onlara zarar vermesi değildir. Bilge Tabiat onlara düşünce yerine ivedilik vermiştir. Buna güvendikleri için hiçbir durumdan korkmazlar.

* Gracián buna ukalaca “antiparastasis” der. Antiparastasis, suçlanan kişinin bu suçu değerli görmesine denir. Modern zamanlardaysa buna “adrenalin” diyoruz.

Nükteli sözler, eli çabuk eylemler. Bunlardan biri tek başına Süleyman'ı bilge kılmaya yetmiştir, onun başarısından ve gücünden çok daha heybetlidir. Bu ikili aynı zamanda İskender ve Sezar'ı şöhretin ilk evlatları yapmıştır. Biri Gordion düğümünü kesmiş diğeri de düşerken yükselmiştir.* İvedilik ikisine de dünyadan bir yer kazandırmış ve yönetme yeteneklerini sınamıştır.

Anlık konuşmalar övülmeye değer ama eylemlerdeki ivedilik alkışı hak ediyor. Hızlı ve mutlu bir etki enerjik bir amacı, ince düşünceyi ve işleri doğru yapmadaki zekiliği ifade eder. İvedilik, akıllılıktan sağduyuya, nükteden iyi yargıya kaydıkça daha da değer kazanır.

Böyle bir beceri kahramanlara büyük yetkiler verir, yeteneklerinin derinliğinin ve yüceliğinin göstergesidir. Büyük kahraman, kurtarıcımız, muhteşem Nocera Dükü Francesco Maria Carafa'nın dahice yetenek ve eylemlerle dolu bünyesine ne kadar da hayran olmuşuzdur. Şans onun yanında olmadı ama onu yaşadığı dönemin kıskançlıklarıyla lekelemeyi de başaramadı. En umutsuz amaçlarda bile, olabilecek en iyi liderliği yaptı. Muhakemede mükemmel sakinlik gösterdi, uygulamada net oldu. Yaptığı her işte bir tarz, her başarıda bir ivedilik vardı. Başkaları omuz silkerken o herkese el uzattı. Ondaki dikkat sayesinde hiçbir şey ani, keskin görüşü sayesinde hiçbir şey karanlık gelmiyordu. İnce zekâsı sağduyusuyla yarışıyordu. Şans sonunda terk etmiş olsa da şöhret onu asla bırakmadı.”

Generaller ve atletler için en iyi avantaj budur çünkü onların neredeyse hiçbir hareketi öngörülemez, her uygulama anidir. Durum üzerinde çalışmak ya da kendilerini kötü şanstan

* Sezar Afrika toprağına ilk ayak bastığında sendeleyip düşmüş ama bozuntuya vermeyerek şöyle demiş: “Şu andan itibaren bana aitsin!”

** Gracián'ın günah çıkarma papazı olarak hizmet ettiği Nocera Dükü Francesco Maria Carafa (1579-1642) Fransızlarla iş birliği yapmakla suçlandıktan sonra tutukluymken öldü.

korumak için zamanları yoktur. Fırsatı ele geçirir, atiklikle galip gelir ve zafere doğru uçarlar.

Hükümdarlar için derin düşünceler daha çok itibar sağlar, çünkü onların tüm hareketleri ölümsüzdür. Çoğunluk için düşünürler, yardım için başka kıvrak zekâları da kullanırlar. Evrensel başarı için birçok şeyin bir araya gelmesi gerekir. Onların zamanı vardır, yataklarında yatıp kararlarını olgunlaştırırlar. Bir günlük başarı için gecelerce düşünür, ellerinden çok kafalarıyla egzersiz yaparlar.

Tamı Tamına Bir İnsan Olmak

Yazar ve Huesca Kutsal Kilisesi Papazı

Dr. Manuel Salinas y Linaza arasında bir Diyalog

YAZAR: Perslerin, çocukları yedi yaşına gelene kadar onları görmek istememeleri çok tuhaf ve çarpıcı bir özellik. Sevgilerin en büyüğü ebeveyn sevgisi bile onları çocukluğun kusurağını görmekten alıkoyamıyor. Çocuklarının akılları erene kadar onları kendi çocukları olarak görmüyorlar.

SALINAS: Bir ebeveyn kendi cahil çocuğunu bile çekemiyorsa, onunla iletişime geçmek için yedi yıl aklın ermesi bekleniyorsa, neden akıllı bir insanın bir aptala tahammül edememesi, onu kendi bilgisinden uzak tutması bizi şaşırtıyor ki?

YAZAR: Bilgece ve sağduyulu davranan Tabiat da, ihtimam gösterilmesi gereken sanat da bir şeylerin bir günde mükemmelliğe ulaşmasına izin vermez. Ancak her gün biraz daha yükselerek mükemmelliğe tamamen erişebiliriz.

SALINAS: Her şeyin başlangıcı küçüktür, en büyük şeylerin bile. Aşama aşama mükemmelliğin bütünlüğüne erişebilirler ancak. Bir anda mükemmelleşen şeylerin değeri az olur, kısa süre dayanır. Bir çiçek ne kadar kısa sürede oluşursa o kadar kısa sürede bozulur. Ama elmaslar sonsuza kadar kalır çünkü oluşmaları da bir o kadar uzun sürmüştür.

YAZAR: Aynı şey insanlar için de geçerlidir. İnsanlar iyi yargının bütünlüğüne, zevkin olgunluğuna erişip eksiksiz bir insan olana kadar her gün kendilerini hem karakter hem de ahlak açısından geliştirirler.

SALINAS: Haklısın. Her gün mantık kuran, bilen ama henüz tamamlanmamış insanlarla karşılaşyoruz. Bir şey eksik oluyor, bazen de en iyi şey eksik oluyor. Yoğunluk kademe kademe artar. Bazıları zekânın daha çok başlarındadır, ama öğreneciktir. Bazıları her konuda ileridedir, bazılarıysa becerilerinde kusursuz hale gelmiştir... Yavaş yavaş yıllanan şarap misali

akıl da vücut gibi hassas bir teknede her gün daha da mükemmelleşir. Başlangıçta herkeste çocukluğun sinir bozucu tatlılığı, gençliğin sertliği ve çığlığı vardır. Zevke aşırı düşkünlük duyar, havai, ehemmiyetsiz uğraşlara meylederiz. Bazılarında çok nadir olgunluk izlerine rastlasak da henüz zamanla gelişip tatlanmamıştır bu. Doğal ya da yapmacık bir ciddiyet gençliğin kusurlarını kapatmaya çalışır. Ama kısa zamanda oyunbaz bir hatayla anlarız ki henüz mükemmelliğe erişilmemiştir.

YAZAR: Yaşı ve deneyiminden ötürü zaman önemli bir ilaştır.

SALINAS: Tek başına zaman, gerçek bir rahatsızlık olan gençliğe de ilaştır. Yaşla beraber düşünceler de büyür ve yükselir, tadı daha seçkin olur. Nükte arınır, yargı ve irade olgunluğa ulaşır ve sonunda kişinin kendisi tamamlanarak bilgileri topluluğuna katılmak için yeterli duruma gelmiştir. Kendi tavsiyelerinde rahatlık, etkinliğinde sıcaklık, muhakemesinde mutluluk ve asil cömertliğinde ferahlık bulur.

YAZAR: Ama olgunlaşma mevsiminden önce insanlar her şeye nasıl bir şiddet getirirler! Anlayışları ne kadar nahoş, diğerleriyle ilişkileri ne kadar sert ve hareketleri ne kadar da hantaldır!

SALINAS: Olgunluk ve bilgelik için ham ve hazır olmayan insanlara uyum sağlamak zorunda olmak nasıl bir eziyettir! Bir insanı ölü bir insanla el ele, çene çeneye bağlayan Phalaris'in* hayal ettiği eziyetlerden bile kötüdür.

YAZAR: Bir insan belli bir bilgelliğe eriştiğinde kusurlarının üzerinden tekrar geçer. Cehalet ya da aceleciliğin geride bıraktığı lekeleri fark eder, kötü zevkini yargılar. Sağduyulu bir şekilde ve özeleştiri yaparak kendine güler, duygularının neden olduğu hatalarını ayıplar.

* Sicilyalı tiranın (M.Ö. altıncı yüzyıl) zalimliği efsane olmuştur.

SALINAS: Ne yazık ki bazı insanlar asla tamamlanmaz.

YAZAR: Bir parça her zaman eksiktir. Zevkten bir parça (ki bu kötüdür) ya da yargıdan bir parça (bu daha da kötüdür) eksik kalır.

SALINAS: Ama çoğu zaman bu eksik parçayı tanımlamak imkânsızdır.

YAZAR: Ayrıca ben şunu fark ettim: Zaman herkese olgunluğu farklı dönemlerde getiriyor.

SALINAS: Bazen zaman uçup gidiyor, bazen topallıyor. Bazen kanatlarını bazen de koltuk değneklerini kullanıyor. Her konuda çabucak mükemmelliğe ulaşanlar var. İşin içine sorumluluk girince bu noktaya gelmesi zaman aldığı için evrensel zarara yol açanlar da var. İnsanlar yalnızca sağduyu arayışındayken değil, iş, konum ve uğraş arayışındayken de büyür.

YAZAR: Peki ya krallar?

SALINAS: Krallar bile tamamlanmamış doğar. Sağduyu ve deneyim için büyük önem taşır bu! Majestelerinin bütünlüğünde binlerce mükemmellik vardır. General yalnızca kendi kanıyla değil başkalarının kanıyla var olur. Vaiz çalışmalarından ve öğrendiklerinden doğar. Bir doktor bile bir kişiyi yataktan kaldırmadan önce yüzlercesini mezara gönderir. Hepsi mükemmellik noktasına ulaşana kadar kendilerini yavaş yavaş tamamlarlar.

YAZAR: Peki bu nokta sabit midir?

SALINAS: İşte burada değişkenliğin bedelini ödüyoruz. Mutluluk diye bir şey yok çünkü dünya üzerinde sabit bir yıldız ya da olduğu gibi kalan bir yer yok. Yalnızca daimi değişim var. Her şey çılgın, değişken, her şey bir gidip bir geliyor.

YAZAR: Ahlak dünyası doğal dünyayı takip ediyor. Yaşla beraber hafıza ve anlayış da çürümeye başlıyor.

SALINAS: Bu yüzden en iyi anlardan yararlanmak, her

şeyin tamı tamına keyfini çıkarmayı bilmek daha da önemli hale geliyor.

YAZAR: Mükemmelliğin zirvesine tırmanmak için çok fazla şey gerekir.

SALINAS: Tanrılar bir heykel bahşedene kadar demirci demiri dövmeye devam eder. İnsan doğanın iyilikleri için de işlemeli, çabalamalıdır. Hem ölmüş hem yaşayan bilgilerle kitaplar ya da sohbetler aracılığıyla sürekli iletişim halinde olunmalıdır. Sadık deneyim, adil gözlem, önemli konuların üzerinden sürekli geçme, çeşitli uğraşlar ve arayışlar, bunların hepsi eksiksiz insanı yaratmaya yardımcıdır. Bu insan olgun ve mükemmel, doğru yargılara varan, olgun zevkleri olan, dikkatle konuşan, bilge sözler eden, eylemlerinde becerikli, tüm mükemmelliklerin merkezi olacak bir insandır.

YAZAR: Olgun bir insandan daha değerlisi yoktur.

SALINAS: Bir arkadaş olarak onu aramalı, akıl hocası olarak kullanmalıyız. Koruyucumuz gibi ona bağlanmalı ve öğretmenimiz olması için ona yalvarmalıyız.

Nezaketin Soyağacı

Senin baban Sanattı, Tabiatın öğretmeniydi. Her şeyi mükemmelleştirmen için onun vasiliği altında büyüdün. Sen olmadan en büyük eylemler bir hiç oldu, en iyi işler ıslıtısını kaybetti. Deha sahibi ve yaratıcı insanlar gördük ama nezaketten o kadar yoksunlardı ki alkıştan çok aşağılama gördüler.

En bilgili ve ağır söylevler senin nezaketin olmadan yavan, en ağır argümanlar senin idaren olmadan işe yaramaz, en hikmetli kitaplar senin parıltın olmadan uzak kalır. Kısacası en nadide icatlar, en iyi seçimler, en derin bilgiler ve en tatlı sözler sen olmadan sıradan, sıg, kaba ve kolay unutulur kalır, kınanır.

Dikkatlice incelediğimizde öyle büyük nüktesi, derinliği ya da başka iyi bir niteliği olmayan ama yalnızca inceliği ve düzen anlayışı için övülen birçok insan vardır. Senin mükemmelliğin her şeyi aşkındır, tüm diğer becerileri etkiler. Senin yardımınla çirkinlik çoğu zaman güzelliği yener. Mükemmellik bazen kendine aşırı güvendiği için galip gelen taraf özgüven olur. Yetenek ne kadar gösterişçi olursa bozukluk ya da ihmal o kadar çok fark edilir. Bu durumda yeteneğin kendisi nezaketsizliğe dikkat çeker. Kısacası seninle az olan çok görünürken sensiz çok olan hiç görünmez.

Bilge Düzen ise annendi. Her şeyi doğru yerine yerleştirip ahenkli bütünü oluştururdu. Doğada olması gerektiği yerden alınan her şey şiddete maruz kalır, yapay her şey de karmaşıklığa sürüklenir. Bir yıldız bir evden, başka bir evden göründüğünden daha parlak görünebilir... Bir yerde düzensizlik ve dağınıklık varsa büyük icatlar, sağlam muhakeme, gayret, seçimler ve geniş bilgi birikimi boşuna uğraşır.

Azizlik bile alımlı, temiz ve düzenli olmalı, dini kibarlığın yardımıyla iki katı bir şey inşa etmelidir. Kutsallık temiz olduğunda kutsallığından ve bilgeliğinden bir şey kaybetmez...

Yalnızca anlayış değil irade de iyi düzenlenmelidir. Bu iki

üstün güç nazik olmalıdır. Bilgi birikiminin düzenli ve terbiyeli olması gerekiyorsa neden arzular vahşi ve iğrenç olsun ki?

Kız kardeşlerin ise İyi Zevk, Adap ve Zarafettir. Bunlar da her şeyi güzelleştirir, olgunlaştırır...

Bilgili Yunanistan, kibarlığını tanıtmadan, imparatorluğuyla inceliğini göstermeden önce dünya ne kadar iğrenç, düzensiz ve kaba sabaydı. Yunanlar şehirlerinin yalnızca binalarına değil vatandaşlarına da nezaket getirdiler. Diğer ulusların barbar olduğuna inandılar, haklıydılar. Tapınak ve saraylarının süslemeleri için mimarlığın üç kuralını koydular, okullarda birçok bilimi geliştirdiler. Nezaket onların tamı tamına insan olmalarını sağladı.

Romalılar ruhlarının ve güçlerinin büyüklüğünü kullanarak nezaketlerini egemenlikleriyle birlikte genişlettiler. Yunanlara özenip onları geçtiler. Dünyadan barbarlığı neredeyse sildiler, dünyayı olası her şekilde daha arınmış ve temiz bir yer haline getirdiler. Bu yüceliğin ve nezaketin izleri hâlâ bazı binalarda durur, bunlara *obra de romanos*, yani “Romalıların eseri” denir. Aynı yetenek ve sanat bazı heykellerde de görülür. Heykeltıraşın yeteneği resmettiği kahramanın şöhretini ölümsüzleştirmiştir bu heykellerde. Onların demir paralarında ve mühürlerinde bile insan o titizliğe hayran kalır çünkü her nesnenin güzel olmasını ve barbarlığa asla hoşgörü göstermemesini beklemişlerdir...

Roma kültür ve adabının aşırı uçlara ulaştığı yer, dâhi yazarlarının ölümsüz eserleridir. Yazarlarının dehası yiğitlerinin cesaretiyle yarışır bu ülkenin. Cesur kalpler, cesur zihinler!

Özellikle imparatorluğun merkezi bilgin İtalya'nın bazı bölgelerinde hâlâ bu düzen ve nezaketin mirası duruyor. Tüm şehirler hem yönetim hem ekonomi açısından temiz ve düzenli. İspanya'da nezaket, kamu kuruluşlarından çok bireylerde mevcuttur. Bu bir övgü değil çünkü nerede olursa olsun barbarlık barbarlıktır ve insanın itibarından bir şeyler alıp götürür.

Fransa'da ise nezaket zenginleşip en azından asiller arasında kibarlığın aşırı uçlarına ulaşıyor. Sanatlar saygı görüyor, yazılara hürmetler sunuluyor. Kibarlık, adap ve ihtiyat mükemmelliğe ulaşıyor. En asil vatandaşlar kendilerini okumuş ve bilgili sayıyor çünkü hiçbir şey bilgi kadar nezaket sağlayamaz...

Senin çocukların İlerleme ve Zevk. Bir bahçede bitki ve çiçeklerin seçilme yöntemi dışında bizi en çok cezbeden şey onların nasıl düzenlendiğidir. Aynı şey daha büyük ölçekte ruhlar bahçesinde de geçerlidir. Bilge sözlerin kokusuna, eylemlerin kibarlığına hayran oluruz ve bunların ikisi de nezaketle daha çarpıcı hale gelir.

Bazıları doğası gereği düzenli ve zariftir. Düzen ve temizlik gizli bir güç tarafından onlarda zuhur etmiş gibidir, kalpleri hiçbir türden düzensizliğe sabır gösteremez. İskender askerlerle uğraşırken bile nezaket aramıştır. Quintus Curtius*, İskender'in birliklerinin itaatsiz adamlardan çok düzenli senatörlerin birlikleri gibi dizildiğini yazar. Bir de darmadağınık kalplerinde ne şefkate ne sanata yer olmayan insanlar vardır. Yaptıkları her şey özensizliğin damgasını ve barbarlığın aşıkâr izlerini taşır.

Nezaket özü ortaya çıkaran bir kaza gibidir. Yetenekten doğmuştur ve en sıradan şeylerde bile kendini gösterir. Bir Japon** bir keresinde öyle düzgün bir ateş yakmış ki hizmetkârlıktan imparatorluğa yükselmiş. Talih bir mucize yaratarak çırayı kral esasına çevirmiş...

* Büyük İskender'in de biyografisini yazan tarihçi (M.S. 42 civarı)

** Gracián ona "Taikosama" diyor. Romera-Navarro, burada Toyotomi Hideyoshi (1537-1598)'den bahsedildiğine inanıyor.

Akıllı ve Gözlemci

Kınama ve aşağılama tanrısı Momus'un, insanların hislerini daha iyi anlamak için göğüste küçük bir açıklık istemesi çok kabaymış aslında. İnsan kalbini okuyanlar en içine kapanık insanlara ulaşmak için bile bir açıklığa ihtiyaç duymaz. Momus'un da bunu bilmesi gerekirdi. Teleskop kullananların öyle bir pencereye zaten ihtiyacı yoktur ki. Kendi aklını bilen insanlarda her kalbi açacak bir anahtar vardır.

Hem akıllı hem gözlemci insanlar her konuda, her nesne de uzmanlaşabilirler. Dikkatiyle bir Argos, en karanlık niyetleri bile çözebilen bir vaşak gibi insanlar duygularını gömecek yürek arar ve konunun uzmanı olarak her yeteneğin hacmini ölçerler. Kara cehaleti kendini sakınan sessizliğin içinden hemen seçer, birinin mezar taşının beyazlığında bile ikiyüzlülüğü hemen ayırt ederler. Keşfeder, eleştirir, anlar, algılar ve her şeyi özüne göre tanımlarlar.

Her büyük insan akıllıdır ve her akıllı insan büyüktür çünkü zekânın bu boyutu en yüksek becerilerden biridir. Bilgili olmak iyidir ama yeterli değildir. Akıllı da olmak gerekir. Değer verdiği şeylere değer katmak için eleştirmenin kendisi de mükemmel olmalıdır. Nesneleri incelerken ve konuları çözerken hiçbir şeye hayranlık ya da nefret duymaz, saygısını hepsine dağıtır.

Gerçeklik ve görünüşü hemen ayırt eder çünkü gerçek yetenek, nesneler onun zekâsını ya da arzusunu ele geçirmeden nesnelerin idaresini eline alır. Nesnelerin içine işlemesini bilen, bazen sadece bayağı altın rengiyle parlayan yüzeyde kalmamayı bilen anlayış kahinleri vardır.

Onların zekâsı nesnelere eleştirel bir ışık tutarak doğruyu yanlıştan ayırır. Niyetleri ve amaçları çok iyi deşifre ederler, her türlü örtülü duygunun şifresini kırabilirler. Aldatmacayla bu kişiler üzerinde belki birkaç zafer kazanılabilir, cehaletle bu zaferler daha da az olur.

Tacitus bu yeteneğiyle bireyler üzerinde, Seneca da tüm insanlık üzerinde uzmanlaştı.

Hiçbir beceri kabalıktan daha uzak olamaz. Yalnızca bu bile birinin bilgeliğini kesin kılar çünkü büyük kalabalıklar akıllı değil her zaman kötücül olmuştur. Her şeyi söylerler ama anlayışlarının uzandığı alan çok kısıtlıdır. Kalabalıklar cehalet ve hatalar içinde, görünenle gerçeği birbirinden çok nadiren ayırabilir. Çoğu insan yalnızca yüzeysel davranır ve aldatılmak onlara çok da ağır gelmez.

Yetenekte işinin ehli olan, derinlikleri ortaya çıkaran bu insanları birbirlerine üstün gelirken görmek ne muhteşemdir. Dikkat ve tedbirle eşit şekilde donanmış iki akıllı insan birbirine saldırdığında ikisi de diğerinin yeteneğini ölçmeye çalışır. Nasıl beceriyle saldırır, nasıl ustaca çalım yaparlar! Kelimele-re ve hareketlere nasıl da dikkat ederler! Duyguları tartarak, ihtiyatı çözümleyerek kartlarını tek tek çevirirler. İki başarıya kanmazlar çünkü şans işi olabilir; iki nükteli söze de kanmazlar çünkü ezberlenmiş olabilir.

Birbirlerinin aklının haritasını çizer, yeteneklerini sınarlar. Avını pençeleriyle böylesine güzel kavrayan bir atmaca daha yoktur. Argos dahi daha fazla göze sahip olamaz. Rakiplerinin kafadan kalbe tüm anatomisini çıkarırlar, özelliklerine ve özüne göre bir saniyede onları tanımlayabilirler.

Ancak, bir arkadaşlığa güvenerek içini açan bu ustalardan biriyle tanışmak ve onu yenmek büyük bir zevktir. Başkalarını kınama konusunda hızlılardır ama onları orta yerde eleştirmede yavaş kalırlar. Önemli bir başka stratejiyi kullanırlar: Azınlık gibi hisset, çoğunluk gibi konuş. Ama dinleyicilerinin arkadaşlığından emin olduklarında çekismeye bir son verip gözlemlerini paylaşırlar. Onlardan neler neler öğrenilir! Her insanı doğru kategoriye sokar, her eylemin kırılma noktasını bulur, her özlü sözü över, her gerçeği tartar, her şeyin altında yatan gerçeği keşfederler. Eşsiz tedbirleri, gözlemlerinin inceli-

gi ve derinliği, yargılarının kesinliği, kavrayışlarının cesurluğu, muhakemelerinin ihtiyatı, anladıkları daha birçok şey... Yoksa dikkatlerinden kaçan çok az şey mi demeli... İnsan hangisine hayran olacağını şaşırır.

En yüksek mevkideki insanlar bile bu kişilerin karşısında titrer ve kendi memnuniyetlerini bir kenara bırakır çünkü bu insanların yargıları zarafette şaşmaz bir mihenk taşıdır. Onlardan onay alan beceri her şeyde kendini gösterebilir, çünkü bu beceri, alkışları gürültüden başka bir şey olmayan kalabalığın dönecliğinden değil, bu üstün insanlardan onay almış, doğru şekilde yargılanmıştır. Sıradan insanların idolleri şöhretin ilk hücumundan bile sağ çıkamaz ve kısa sürede devrilir. Bu cesur yargıçların birinden gelecek sessiz bir “evet”, halktan gelecek her tür tezahürattan daha değerlidir. Platon’un Aristo için tüm okulum, Antigone’un Zeno’ya şöhretinin tam bir “portresi” demesi boşa değildir.

Bu en yürekli beceriler, anlayış, bilgi, kesinlik ve derinlik gibi diğer becerileri kendi etrafında toplar. Safılık, tuhaf fikirler ve tuhaf muhakemeleri de kendinden uzak tutar. Çünkü bu beceri güç, tutarlılık ve temkinden oluşmuştur.

Bir de şunun farkına varmak gerekir: Kınamayla dedikodu birbirinden çok farklıdır çünkü yargılamak tarafsızlığı gösterirken dedikodu kötülüğe meyleder. En sağlam eleştiriler kötülerini nasıl kınıyorsa, eşitlik ve tarafsızlık kaynaklarından yararlanarak iyileri de aynı kolaylıkla takdir edebilir. Bu aforizma ihtiyatlılara alaycı olmalarını öğütlemeyi, akıllı ve gözlemci olmalarını söyler. Bu aforizmada ihtiyatlılara ne her şeyi kınamalarını ne de her şeyi takdir etmelerini söylüyorum. Çünkü ilki çirkin ve huysuz bir ölçsüzlük, ikincisi de bilgiçlik olur. Bazıları tüm güzel şeylerin içinden yalnızca kötü şeyleri bulup çıkarır. Engerek gibi ağızlarından gebe kalır ve doğururken patlarlar. Bu da ruhlarının kötülüğü için onlara bir cezadır. Bir kötü zevke, başkalarının çürümüş kalıntılarından geçinmeye Momus gibi

yaklaşmak vardır, bir de Cato gibi dimdik, adalet âşığı, dürüstlük modeli olmak vardır.

Bu akıllı, gözlemci insanlar gerçeğin mucizesi, erdemin tarafsız yargıçlarıdır ama kendilerini sakınır ve yalnızca diğer ihtiyatlı insanlarla dirsek temasında bulunurlar. Çünkü gerçek, kötülüğe ya da cehalete emanet edilemez. Ne zaman ki bu insanlardan ikisi lütfedip hislerini, yargılarını, muhakemelerini ve bilgilerini paylaşır, işte o an Müzlere, Kharislere* ve Minerva'ya adamaya değer bir andır.

Bu tür bir ihtiyat, bir işi yapmayı da o iş üzerine düşünmek kadar kolay bulur ve her şeyden önemlisi bu ihtiyat otorite sahibi insanlarda bulunur. Her konuma uygun doğru yeteneği bulmak, ödüllere göre insanların erdemlerini ölçmek ve karakterlerin, zekâların nabzını tutmak için bu ihtiyatın ışığından yararlanılır. Bu insanlar her konuyu idare edebilir çünkü her şeyi idrak ederler. Şansla değil sanatla seçim yaparlar. Birinin güçlü ve zayıf yönlerini, mevkiiini ya da sıradanlığını, hangi konuda gelişebileceğini, hangi yönünün yumuşatılması gerektiğini bir saniyede keşfedebilirler. Burada kişilere özel şefkate yer olmadığı gibi, başarının Scylla'sı ve Charybdis'i olan duygulara, aldatmaya da yer yoktur. Çünkü bunlardan biri kişinin kendisini aldatır, diğerinde de insan başkaları tarafından aldatılmayı diler. Bu kişiler aynı zamanda mantığın en sağlam yargıçlarıdır. Adalet gibi gözleri olmadan görür, elleri olmadan hissederler.

Bayağı cehalet ya da herhangi bir tür kayırma tarafından yönetilmeyen yargı özgürlüğü nasıl da değerlidir. Gerçek her şeyi elinde tutar. Ama bazen güvenlik, bazen de şefkat yüzünden bilgiler gerçeği yüreklerine gömüp kendilerine saklamak ister.

Akıllılık denilen bu büyük beceri, bir keyif olmasının yanı-

* Yunan mitolojisinde Kharisler (charis) güzellik, doğa, yaratıcılık gibi temaları temsil eden tanrılardır. (ç.n.)

sıra bazen paha biçilemez bir önem taşır. İhtiyatlılarla aptalları, eşsizlerle bayağıları birbirinden ayırarak yakın arkadaşları seçmeye yardımcı olur. Nasıl ki kart oynarken en önemli strateji hangi kartı açacağını bilmekse, yaşamının en önemli kuralı da hangi insanlarla elinizi güçlendirip kazanacağınızı bilebilmektir.

Yazar bu sözleri işinin ehli, en derin ve büyük anlayışa sahip Hıjâr Dükü'nden duymuştur. Bu öğretiler onun verdiği derslerin bir yansımasıdır sadece.

Hoş Bir Tavır

Yedi Bilge'den Cleobulus, bu büyük kuralda birinci sırada geliyordu. Bu yüzden de kuralların ilki buydu. Bunu yalnızca öğreterek bilgeliği saygı görseydi bu kuralı uygulayanlar için geriye ne kalırdı ki? Bir şeyler bilmek ama uygulamamak filozofluk değil dilbilgisi uzmanlığıdır yalnızca.

Her şeyin öze ihtiyacı olduğu kadar koşullara da ihtiyacı vardır. Aslında ilk karşılaştığımız şeyler öz değil görüntüdür. Dışarıdan içeriye doğru öğrenmeye başlarız. Davranışın kabuğundan yeteneğin meyvelerini yargılarız. Tanımadığımız insanları bile duruşuna bakarak yargılayabiliriz.

İyi tavır erdemin en incelikli becerilerinden biridir. Bu tavırlar sonradan da edinilebildiği için eksikleri mazur görülemez. Bazılarında sanatın da yardımıyla doğal bir beceri olarak gelir bu. Bazılarındaysa tamamen sanat ürünüdür çünkü sanat doğanın unuttuklarına ilaç olabilir, atladıklarını telafi etmekten fazlasını yapabilir. Hem sanat hem doğa bir araya geldiğinde makbul, başarılı bir insan yaratır.

Güzel davranış aynı zamanda tüm eylemleri ve işleri etkileyen aşkın güzelliklerden biridir. Gerçek sağlam, mantık cesus, adalet güçlüdür ama onların parlaması için güzel tavırlar gerekir. Bu tavırlar her hatayı, mantık hatalarını bile telafi eder. Hatanın çirkin demirini işleyip parlatır, çirkinliğin yüzüne makyaj yapar, tuhaflığı düzeltir ve diğer kusurları gizler.

Kimbilir kaç ciddi, önemli şey kötü tavırların kurbanı olmuş, kaç umutsuz konu da iyi tavırlar tarafından kurtarılmıştır!

Resmî niteliklerin en önemlisi olan bu tavırlarla bir araya gelmediği takdirde bir bakanın coşkusu, bir liderin cesareti, bir âlimin bilgisi, bir prensin gücü asla yeterli olmaz. Kralların esasının siyasi süslemesi, taşların üstündeki değerli taşlardır bu tavırlar. Aslında en önemli rolü liderlikte oynar. Başkalarını ona zorunlu bırakır çünkü üstün olanlar despotluktansa insan-

cıllıkla çok daha fazla iş başarır. Bir prensin üstünlüğünü bir kenara bırakıp edeple, insanca davrandığını görmek insanların ona iki katı minnettar kalmasını sağlar. İnsanların iradelerini kazanmak için kalplerini ele geçirmek gerekir. Bu adaba uygun tavırların doğal ya da yapay olması önemli değildir. İki türlü de insanlar sizi alkışlayacak ve tavırlarınız onların hoşuna gidecektir.

Varlığı için değil tavırları için daha çok saygı gören şeyler vardır. İyi tavır geçmişi yeniler, geri getirir, başka bir hava katar. Koşullar sağlandığında yaşlılığın yorgunluğunu alıp götürür bu tavırlar. Zevk her zaman ileri gider, asla geri dönmez. Geçip gidenin peşine asla takılmaz, her zaman yeniliğin yolunu aşındırır. Zevk, tarz ve çekicilikle cezbedilebilir. Her şey çeşitli şartlarla tazelenir. Sıklıkla tekrarlanan şeylerin bayatlığını ve bıkkınlığını gizlemenin her zaman bir yolu vardır. Özellikle ilk olma şerefine asla ulaşamayan her tür taklit için geçerlidir bu.

Aynı şey nükte konuları için de doğrudur. Çok iyi bilinen konuları bile bir konuşmacının sunması ya da bir tarihçinin yazması daha yeni, daha çekici olur.

Söylenenler muhteşem olunca altı yedi kez duymak kimsenin kulağını tırmalamaz. Yeni bir şekilde sunulmazlarsa, yeni bir tatla bizi etkilemezlerse, sinir bozmasalar bile hayranlık da uyandırmazlar. Kapılar yeniliğe her zaman açıktır, çünkü yenilik zevki şenlendirir. Çeşnisini değiştirdiğinizde bir şeyleri yenilemiş de olursunuz. Zevk vermenin önemli bir sırrıdır bu.

Kim bilir kaç bayağı, sıradan şey yenilenmiş, muhteşem olmuş, zevk ve hayranlık uyandırmıştır. Bir de aksine bu baharat olmadan kaç seçkin şey zevkin ellerinden kayıp gitmiştir!

Hoş bir tavır sağduyusuyla gurur duyar. Aynı sözlerle bir insan kulağımızı okşarken diğeri patlatır. "Usül" her şeydir: doğru kelimeleri ya da eylemleri doğru şekilde yapmaktır. Zarafet eksikliği bile kınanabiliyorsa bazen kötü huylu insanlardan da etkilenen kasti kaba tavırlara ne demeli? Taklit, kibir,

kabalık, sabırsızlık ve diğer paralel canavarlar birçok insanın yanına yaklaşılamamamıza sebep olur. Bir bilge bir keresinde, “etrafta çatık kaşla dolanmak tüm hayatı minik bir jestle mahvetmek demektir,” demiş. Ama ılımlı bir ifade ılımlı, içinde kibarlık olan sevimli bir karakter vaat eder.

Her şeyden önemlisi “hayır” ınızı allayıp pullamak için uğraşın ki acı bir “evet”ten daha değerli olsun. İyi tavırlar gerçeği öylesine beceriyle tatlandırır ki gerçek dalkavukluk olarak görünür. İnsanlara ne olduklarını değil ne olmaları gerektiğini söylersiniz.

Yeteneği olmayan insanların en sağlam barınağıdır bu. Bu insanlar hoş tavırlarıyla doğuştan mükemmel olan insanlardan daha fazlasını başarabilirler. Bu tavırlar yüksek olsun düşük olsun her uğraşta insanların kusurlarını telafi eder. Asla tanımlanamaz, kesin olarak açıklanamazlar, çünkü kimse bu tavırların nelerden oluştuğunu bilmez. Belki de şöyle demeliyiz: Tüm mükemmelliğin birleşmesiyle üç Kharis bir araya gelmiştir...

Şanslı Olma Sanatı

Her zaman gizlenen Talihten şikâyet eden çok, ona minnet duyan azdır. Bu genel memnuniyetsizlik canavarlarda bile görülür (daha iyisini canavarlardan başka kim yapar ki?). Şikâyet ederken sesi en çok çıkan aralarında en basitidir. Bir dedikodu grubundan diğerine koşarlar. Özellikle bayağı insanlardan yalnızca sevgi değil, aynı zamanda alkış da toplarlar.

Çoğunluğun tavsiyesini alan ama kimsenin yanında durmadığı bu tip bir insan, bir gün hükümdar Zeus'un ve ahalinin karşısına çıkmış. Büyük tevazu göstererek (her aptalda nasıl da hoş karşılanır!) konuşmak için izin istemiş ve çok kötü hazırlanmış olan şu küçük konuşmayı yapmış:

“Ey sevgili Zeus (lütfen kindar değil adil ol): Senin yüceliğin karşısında en mutsuz, en cahil, en kaba saba adam olan ben, bana yapılan yanlışları düzeltmeni değil, talihsizliğime derman olmanı istiyorum. Nasıl oluyor da senin gibi ezeli bir tanrı, gözü beni görmeyen bir tiran, bir üvey anne gibi davranan tanrıtanımaz Talihin, senin gücünü idare etmesine izin veriyorsun? Neden Talih *bana*, bu en basit yaratığa eziyet ediyor? Aptallık suçunu üstlenebilir ve kaldırabilirim, ama neden zalim Talih bir de talihsizlik suçunu üzerime yüklüyor? Genel geçer geleneği çiğneyerek beni hem aptal hem mutsuz yapıyor. Masumiyete zulmedip kötülüğün yanında oluyor. Mağrur aslanın yanında zalim kaplan, kurnaz tilki, açgözlü kurt da kazanıyor. Kimseye bir zararı dokunmayan ben ise tek başıma bunların hepsinden zarar görüyorum. Az yiyip çok çalışıyorum, upuzun bir yolun ucundaki minicik bir ödüle ulaşmak derdindeyim. Kendime bile derbeder, çirkin görünüyor, insan içine çıkamıyorum. Aralarında en küçük düşürücü olan ise köylülerin yük arabalarını oradan oraya taşımak zorunda olmak.”

Oradaki herkes bu acıklı beyanı duyunca derinden etkilenmiş. Vakur Zeus dışında tabii; o pek de ikna olmamış. Yan

yatmış, başını koluna yaslamış duruyormuş. Ama bu hareketinin nedeni yorgunluk değilmiş, diğer kulağını hikayenin diğer tarafına saklıyormuş. “Talihi çağırın” demiş.

Askerler, öğrenciler ve taklitçiler aceleyle oraya buraya koşuşturup her yerde onu aramış ama bulamamış. Güçlü İdarenin evine girmişler ama orada herkesin kafası o kadar karışıkmiş, herkes o kadar aceleci ve mantıksızmış ki kendilerine cevap verecek, hatta dinleyecek kimseyi bulamamışlar. Üzerinde düşününce Talihin bu kadar kafa karışıklığıyla pek işi olmayacağına karar vermişler ki haklılarmış. Zenginliğin kapısını çalmışlar. Kapıyı açan Endişe onlara şunu demiş: “Talih buradaydı ama kaldığı sürede yalnızca birkaç demet diken ve bir sürü iğne verdi bize.” Bir aptala rastlamışlar. Hiç soru sormadan Bilgeliliğin evine gitmişler. Yoksulluk kapıya gelmiş ve Talihin orada da olmadığını fakat her an gelebileceğini söylemiş.

Geriye dar bir yolun sonunda tek başına duran tek bir ev kalmış. Kapı kapalıymış. Kapıyı çaldıklarında onları öyle güzel bir kız karşılamış ki Kharislerden biri olduğunu düşünmüşler. Kız onlara kibarca kendini tanıtmış, Erdem olduğunu söylemiş. Onlar konuşturlarken Talih, evin derinliklerinden gülümseyerek ortaya çıkmış. Talihe Zeus’un çağrısını iletmışler, o da genelde yaptığı gibi itaat etmiş. Gözü hiçbir şey görmeden onu aramaya uçmuş.

Kutsal tahta reverans yaparak yaklaşan Talihin karşısında herkes eğilmiş ve reverans yapmış. “Neler oluyor Talih?” diye sormuş Zeus. “Herkes her gün senin davranışlarından şikâyet ediyor. Çoğunluğu memnun etmenin ne kadar zor, herkesi memnun etmeninse imkânsız olduğunu biliyorum. Herkesin işler iyi gitmeye başladığında kötüleştığinin, elindeki bolluğa minnettar kalacağına elinde olmayan çok az şey yüzünden şikâyet ettiğinin de farkındayım. İnsanlar başkalarına baktığında yalnızca onların iyi şansını, kendine baktığındaysa yalnızca kendi talihsizliklerini görüyor. Tacın ağırlığını ya da getirdiği

endişeleri değil yalnızca parıltısını görüyorlar. Bu yüzden onların kaprisleriyle ilgilenmiyorum ya da bu zamana kadar ilgilenmiyordum. Ama bu zavallı adamcağızın biraz haklılık payı var.”

Talih adama bir bakış atmış ve gülümsemeye başlamış. Yine de nerede olduğunu unutmamış, kendine çeki düzen verip sakinliğini koruyarak “Yüce Zeus, mazeretimi tek bir kelimeyle belirtebilirim, o da şudur: Kendisi bir *eşek* olmuşsa, kimi kime şikâyet ediyor?” demiş. Herkes gülmeye başlamış. Zeus da Talihi alkışlayarak ahmak şikâyetçiye şöyle demiş:

“Sefil adam, biraz daha akıllı olsaydın bu kadar talihsiz olmazdın. Bugünden itibaren gidip bir fil gibi sağduyulu, aslan gibi tetikte, tilki gibi kurnaz ve kurt gibi becerikli olmaya çalışacaksın. Bulunduğun konuma nasıl düştüğünü bir düşün; o zaman istediğini elde edeceksin. Tüm faniler de bu olaydan bir ders alsın: Tek şans bilgelik, tek talihsizlik de aptallıktır.”

Hayatlarını Bilgece Tertipleyen Sağduyulu İnsanlar

Bilgeler hayatlarını, sanki bir kısa, bir de uzun bir ömürleri varmış gibi ölçerler. Dinlenmeden geçen bir hayat, konaklamadan devam edilen uzun bir yolculuk gibidir... Tabiat insan hayatını güneşin yörüngesine, insanın dört çağını da yılın dört mevsimine göre dikkatlice ayarlamıştır.

İlkbahar tüm hassas çiçekleri ve kırılgan umutlarıyla çocuklukta başlar.

Sonra gençliğin ateşiyle Yaz gelir. Kanı kaynayan ve duygu fırtınalarıyla dolu yaz her açıdan tehlikelidir.

Sonra özlemle beklenen olgunluğun Sonbaharı gelir. Yargı, özlü söz ve başarının olgun meyveleriyle tacını süslemiştir.

Bunların hepsi yaşlılığın kara Kışında nihayet bulur. Mertliğin yaprakları yerlere düşer, saçlara karlar gibi aklar yağar. Damarlarda akan kan donmuştur sanki. Dişler ve saçlar yok olur. Hayat ölümün varlığıyla tir tir titrer. İşte Tabiat mevsimlerle yaşları böyle eşleştirmiştir.

Tabiatın rakibi Sanat da, ahlaki yaşamı aşağı yukarı bu şekilde usta bir çeşitlilikle tertipler. Pisagor bunu tek bir kelimeyle, daha doğrusu harfle belirtmiştir: *Y*. Harfin iki çatalı iyiliğin ve kötülüğün iki yolunu sembolize eder. Herkül'ün bu yol ayrımına şafak vaktinde geldiği söylenir. Herkül geldiğinde mantık, kutup ışıkları gibiymiş, ve Herkül'ün kafası karışmış. Sağındaki yola korkuyla, solundaki yola şefkatle bakmış. İlki dar ve zorlu, yokuş yukarı ve balta girmemiş bir yolmuş. Diğeriyse geniş ve kolay, yokuş aşağı tatlı tatlı inilen ve sıkça kullanılan bir yolmuş. Orada durup uzun süre düşünmüş. Sonra gökten bir el gelip onu birden kahramanlığın yattığı erdem yoluna doğru yönlendirmiş.

Şarkı söylerken bir kuğu olan büyük Falco'nun* da dahil olduğu bir grup, bir adamın hikâyesini yazmış. Hikâyeye göre, adama keyfini çıkarması için kendine ait otuz yıl verilmiş. Ayrıca çalışmak için Katırlardan yirmi yıl, havlamak için Köpeklerden yirmi yıl, yaşlanıp ölmek için de Maymunlardan yirmi yıl ödünç almış. Tamamen gerçek, muhteşem bir fabl.

Bazılarıysa zarafetle komediyi üç perdeye, hayat yolunu da üç sezona böler. İlk kısımda bu adam ölümlerle, ikinci kısımda yaşayanlarla, üçüncü kısımda da kendisiyle konuşur.

Hadi bu enigmayı çözelim.

Adam üçe bölünen hayatın ilk kısmını bir eziyetten çok bir zevk olan kitaplara ve okumaya ayırmış. Çünkü bir insan öğrendikçe çoğalıyorsa, uğraşlardan en asili öğrenmektir. Yüreğin besini, ruhun hazzı olan kitapları silip süpürmüş. Her konuda seçilmiş birkaç kişiyle tanışmak nasıl da büyük bir mutlulukmuş! Kaderlerinde yazıldığı gibi çalışmaya mahkûm olan akıllara değil de asil bir akla layık tüm sanatları öğrenmiş.

Büyük uğraşlar vererek kendini dillerde bulunan kesin bilgilerle donatmış. Bu iki evrensel dil bugün dünyanın anahtarı olan Latince ve İspanyolcadır. Yunanca, İtalyanca, Fransızca, İngilizce ve Almanca da bu dillerden sayılabilir. Adam bu şekilde bu dillerle sonsuzlaşan yararlı bilgilerin tadını çıkarmış.

Bu adam kendini, yaşamın annesi, anlayışın eşi ve deneyimin kızı olan takdire şayan Tarihe bırakmış. Tarih en çok keyif veren ve en çok öğreten sanattır. Diğerleri tam tersini yaparken o, antik çağ ile başlayıp modern çağ ile bitirmiş. İster kutsal olsun ister adi olsun, kendi ulusunun tarihini de yabancı ulusların tarihini de yabana atmamış. Hepsini dikkatlice seçerek her bir yazarın değerini ölçmüş. Zaman, dönem, yüzyıl ve çağları birbirinden ayırmış. Yükselme, gerileme ve değişim dönemleriyle geniş bir monarşi, cumhuriyet ve imparatorluk anlayışı

* Valensiyalı şair ve matematikçi Jaime Juan Falco (1522-1594).

edinmiş. Hepsinin prenslerinin sayısını, sırasını ve niteliklerini, savaş ve barıştaki eylemlerini öğrenmiş. Tüm bunları hafızasına öyle güzel kazımış ki hepsi artık antik çağlar için sürekli devam eden geniş bir sahne gibi görünüyormuş.

Şiirin narin bahçelerinde gezinmiş. Şiiri çok fazla kullanmak amacıyla değilmiş, sadece şiir üzerinde çalışmak istiyormuş çünkü bu daha yararlı ve cazipmiş. Ne bir şiir yazamayacak kadar cahil ne de iki şiir yazacak kadar tedbirsizmiş. Tüm gerçek şairleri okuyarak özlü sözlerle nüktelerini keskinleştiriyor, bilgelikle yargısını olgunlaştırıyormuş. Tüm şairler arasında bilge Horatius'u benimsemiş ve Martialis'e de bir el atmış. İkiisini de gönülünden kavrayarak anlayışına katmış. Şiirlere diğer uygarlık tarihi yazınlarını ve edebiyat eserlerini de ekleyerek bir bilgi kütüphanesi hazinesi inşa etmiş.

Felsefeye Doğa Felsefesiyle başlamış. Olayların nedeni, evrenin oluşumu, insan vücudunun zarafet ve karmaşıklığı, hayvanların özellikleri, yeşil bitkilerin erdemleri ve değerli taşların nitelikleriyle devam etmiş. Gerçek insanların bilgeliğine can veren ve besin kaynağı olan Ahlak Felsefesinden daha çok zevk almış. Bu birikimi bilgelerin ve filozofların bize miras bıraktığı atasözleri, aforizmalar, işaret ve fabllarla takip etmeye devam etmiş. Seneca'nın büyük taraftarı ve ideal okuyucusuymuş. İlahi Platon'un tutkulu okuyucusu, Yedi Bilge, Epiktetos ve Plutarkhos'un öğrencisiymiş. Faydalı ve hoş Ezop'u da küçümsemezmiş.

Hem fiziki hem de matematiksel Kozmografya üzerinde çalışmış. Karaları ve suları ölçmüş, bölgeleri ve iklimlerini ayırmış. Evrenin dört kısmındaki yerleşimleri uluslara, krallıklara ve cumhuriyetlere bölmüş. Bazen yalnızca öğrenmek, bazen de yalnızca üzerinde konuşmak istemiş ki ayağının bastığı yeri bilmeyen cehalet ve tembellik dolu bayağı insanlardan biri olmasın.

Bilgeliliğin izin verdiği kadarıyla Astroloji öğrenmiş. Gök

cisimlerini tanımış, hareketlerini kaydetmiş. Yıldızları ve gezegenleri sayarak onların etkilerini gözlemlemiş.

En faydalı ve çeşitli yazın şekli Kutsal Yazınlar'ı sürekli ve ciddi şekilde okuyarak yararlı gayretlerini taçlandırmış. Aynı zamanda kralların Anka Kuşu olan ve Yüce Alfonso'nun zevkine en çok yaraşan kitap Kutsal Yazındır. Birçok kahramanca uğraşın arasında İncil'in tamamını on dört kez okumuştur Alfonso.

Adam, tüm bu bilgileri biriktirerek kültürlü bir evrensellik elde etmiş. Ahlak Felsefesinden sağduyu, Doğa Felsefesinden bilgelik, Tarihten tedbir, Şiirden ustalık, Konuşma Sanatından etkili konuşma, Uygarlık Tarihinden ihtiyat, Kozmografyadan önemli bilgiler, Kutsal Yazından hürmet öğrenmiş. Bunların hepsi sayesinde tamamına ermiş. Hayatının ilk büyük perdesi bu şekildeymiş.

İkinci perdeyi hoş seyahatlerle geçirmiş. Burada da meraklı ve gözlemci bir insan için mutluluk varmış. Dünyadaki her güzel şeyi arayıp onların keyfini çıkarmış çünkü bir şeyin tadını tam anlamıyla çıkarabilmek için onu hayal etmek yetmez, görmek gerekir. Bir şeyi bir kez gören insan o şeyi sıklıkla görenlerden daha çok haz alır. Keyif çoğu zaman süreklilikle tehdit edilir. Bir nesne, sahibine ilk gününde zevk verirken sonraki günlerde yalnızca başkalarını şaşırtabilir.

Dünyanın altını üstüne getiren bu adam tüm siyasi bölgeleri de gezmiş. Zengin İspanya, bol nüfuslu Fransa, hoş İngiltere, becerikli Almanya, cesur Polonya, zevkli Moskova ve hepsini içinde bulunduran İtalya'ya gitmiş. Tüm şehirlerin ünlü meydanlarına hayran kalmış, hem eski hem modern, öne çıkan yerlerini aramış. Muhteşem tapınaklar, şaşıaalı binalar, etkili yönetimler, bilge vatandaşlar, ısıltılı asiller, bilgin eğitmenler, kibar davranışlar görmüş.

Büyük prenslerin saraylarının yolunu aşındırmış. Doğuştan ve sanatsal dehaların tüm resimlerde, heykellerde, halılar-

da, kütüphanelerde, mücevherlerde, silahlarda, bahçelerde ve müzelerde görünen eserlerinin keyfini çıkarmış.

Silah, yazı ya da sanatta mevki sahibi olan dünyanın ilk ve en iyi insanlarıyla iletişim kurarak gördüğü her mükemmelliğe saygı göstermiş. Tüm bunları akıllı bir algıyla kaydederek, eleştirerek, karşılaştırarak her birine doğru değeri vermiş.

Adam, böyle güzel bir hayatın en iyi ve en önemli olan üçüncü perdesinde okuduğu, dahası gördüğü her şey üzerine derinlemesine düşünmüş. Duyuların kapısından giren her şey anlayışın geleneksel evinden geçmelidir. Orada her şey araştırılır ve incelenir. Şimdi adam düşünüyor, yargılıyor, muhakeme ediyor, çıkarım yapıyor ve her şeyin özünü çıkarmaya çalışıyor. Okuduğu her şeyi yuttu, gördüğü her şeyi silip süpürdü ve şimdi kafasında tasarlıyor. Besinlerini sindirip gerçeği soruşturuyor ki ruhu gerçek bilgelikle kendini daha iyi besleyebilsin.

Olgunluk çağının kaderinde kafa yormak vardır, çünkü vücut gücünü kaybederken ruh kazanmaya başlar. Alçak yönümüz çürürken üstün yönlerimiz güçlenir. Olgunlukta insan her şey için çok farklı bir kavram yaratır çünkü hem mantığın hem de duyguların artık mevsimi gelmiştir. Gençliğimize ihtiyatla geri dönüp baktığımızda çoğu zaman yalnızca bakıp geçtiğimiz şeyleri görürüz.

Görmek bizi bilgili yapar, ama kafa yormak bilge yapar. Tüm eski filozoflar gezmiş, önce gözleri ve ayaklarıyla keşfetmiştir. Ama onları nadide kılan asıl şey sonrasında zekâlarını kullanmalarıdır. Sağduyuyu taçlandıran şey nasıl felsefe yapılacağını, her şeyden nasıl anlam çıkarılacağını bilmektir. İstekli bir arı gibi ya fayda ve iyi zevkin balını, ya da gerçeği aydınlatmak için gerekli mumda kullanılacak balmumunu toplamak gerekir. Felsefe de ölüm üzerine derin düşünmeden başka bir şey değildir zaten. Ölümü bir kere ama güzel yaşamak için üzerine düşünmemiz gerekir.

“En sevdiğim yazar; tüm kitaplarını okuduğum, felsefi bir üslubu olan Gracián’dır.” -Arthur Schopenhauer

“Sana teşekkür ederim... Gracián’ın Kahraman’ı için.” -Voltaire

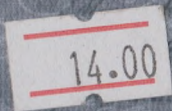
“Değerli ve incelikli küçük bir kitap. Muhteşem şeyleri barındırdığı konusunda sizi temin edebilirim!” -İspanya Kralı IV. Felipe

Kahramanların Cep Aynası, kişinin ulaşabileceği etik ve ahlaki mükemmelleşmenin berrak bir görüntüsünü sunan aynadır. Yaşama sanatı ve başarı pratiklerine dair yeni bir standart getirir. Bu yeni standart, kahramanlık sanatıdır.

Nüktedanlık, bilgelik, cesaret, zarafet, görgü, tevazu, doğallık –bunlar hangi meslekte olursa olsun, kahramanlığa erişmek için gerekli özelliklerdir. Ama bu da bir bilge olmaya yetmez: yeteneğini nasıl yöneteceğini de iyi öğrenmelidir.

Kahramanların Cep Aynası, “kişiye kendi kendini yönetme politikası, mükemmelliğe giden bir pusula, sağduyunun yalnız birkaç kuralı ile saygınlığa ulaşma sanatı” sağlar. Günlük hayatın çetin mücadelesinin farkına varan –ve tadını çıkaran- herkes için, bilgeliğin rehberi olacaktır.

Düşünce 14

ISBN 978-605-9902-10-6

9 786059 902106

www.mayayayinlari.com

